

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM ANA BİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KADIN
GAZETECİLERİN ALGI VE HABER ÜRETİM
PRATIĞİNE ETKİSİ: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALİDE DEMİR

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Semiray YÜCEBAŞ

GAZİANTEP
ARALIK 2020

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:.....

Adı ve Soyadı: Halide Demir

Öğrenci Numarası:201710557025

Tezin Savunma Tarihi:29.12.2020

ÖZET

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KADIN GAZETECİLERİN ALGI VE HABER ÜRETİM PRATİĞİNE ETKİSİ: GAZİANTEP İLİ ÖRNEĞİ

DEMİR, Halide
Yüksek Lisans Tezi
İletişim ve Toplumsal Dönüşüm Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Semiray YÜCEBAŞ
Aralık, 2020, 99 sayfa

Bu tez çalışması ataerkil değerler ve toplumsal cinsiyet kültürünün kadın gazetecileri nasıl etkilediğini anlamaya çalışmak ve mevcut ataerkil kültürün görünürlüğüne dikkat çekmek amacıyla yapılmıştır. Tezin bir diğer amacı ise eril bir yapıya sahip medya kuruluşları içinde toplumsal cinsiyet rollerinin kadın gazeteciler tarafından yeniden üretilip üretilmediğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmada Walby'nin Patriyarka Kuramı temel alınarak ataerkil değerleri inşa eden ve yeniden üreten mekanizmalar, feminizm, medya tartışmaları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu çerçevede tezin örnekleme Gaziantep yerel medyada çalışan kadın gazetecilerden oluşmaktadır. Nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmada, On bir kadın medya çalışanıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Araştırma bulgularının sonuçlarına göre eril bir yapı içinde olan yerel medya kuruluşlarında çalışan kadın gazetecilerin toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıkları görülmüştür. Görüşmecilerin verdiği cevaplar incelendiğinde toplumsal cinsiyet kültürünün ve rollerinin kadın gazeteciler tarafından yeniden üretildiği ve kadın gazetecilerin haber üretim pratiğine de yansıdığı anlaşılmıştır. Gaziantep yerel basının erkek egemen ve çoğunlukta bir yapıya sahip olduğu da sonuçlar arasındadır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Ataerkillik, Medya, Kadın

ABSTRACT

THE EFFECT OF GENDER ROLES ON THE PERCEPTION AND NEWS PRODUCTION PROCESS OF WOMEN JOURNALISTS: THE CASE OF GAZIANTEP

DEMİR, Halide
Master's Thesis

Department of Communication and Social Transformation

Supervisor: Dr. Semiray YÜCEBAS

December, 2020, 99 pages

This study carried out in order to try to understand how patriarchal values and gender culture affect women journalists and to draw attention to the visibility of the existing patriarchal culture. Another aim of the thesis is to reveal whether gender roles are reproduced by women journalists in media organizations with a masculine structure.

In the study, the mechanisms that construct and reproduce patriarchal values, based on Walby's Patriarchy Theory are evaluated through feminism and media discussions. In this context, the sample of the thesis consists of women journalists working in Gaziantep local media. In the study using qualitative research method, in-depth interviews were conducted with eleven female media workers.

According to the results of the findings, it was observed that female journalists working in local media organizations, which have a masculine structure, were exposed to gender discrimination. When the responses of the interviews were examined, it was understood that gender culture and roles were reproduced by women journalists and reflected in the news production practice of women journalists. It is also among the results that Gaziantep local press has a male-dominated and majority structure.

Keywords: Gender, Patriarchy, Media, Woman

ÖN SÖZ

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kadın Gazetecilerin Algı ve Haber Üretim Pratiğine Etkisi: Gaziantep İli Örneği adlı bu çalışma ile kadın medya çalışanlarının toplumsal cinsiyet algısı ve bu algının üretim pratiklerine nasıl yansıdığını anlamak amaçlanmıştır. Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan ve süreç içinde gerekli yönlendirmeleri yapan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Semiray YÜCEBAŞ'a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Yine çalışmamın yazım sürecinde tez taslağını okuyup eleştirileriyle yönlendirmelerde bulunan kıymetli arkadaşım Gülay Arnavut'a, hayatımda tanıdığım en güçlü ve hiçbir koşulda mücadeleyi bırakmayan kadınların başında gelen biricik anneme, desteklerini her zaman arkamda hissettiğim değerli abim ve kardeşlerime sonsuz teşekkürler.

Halide DEMİR
Aralık, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv

GİRİŞ

A. Çalışmanın Amacı ve Önemi	3
B. Çalışmanın Yöntemi.....	4

I. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	6
1.1.1. Cinsiyet Rolü Kuramı.....	10
1.1.1.1. Kültürel yaklaşım.....	10
1.1.2. Ataerkil İdeoloji ve Toplumsal Cinsiyet	12
1.1.2.1. Sylvia Walby'nin Ataerkillik Kuramı	14
1.2. Türkiye'de Modernleşme ve Cinsiyet İnşası	19
1.2.1. Türkiye'de Kamusal Alandaki Cinsiyetçiliğin Tarihsel Boyutu: Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet.....	19
1.2.2. Toplumsal Cinsiyeti Yeniden Üreten Mekanizmalar: Kamusal Alan.....	24
1.2.2.1. Aile.....	29
1.3. Medyadaki Çalışma İlişkileri, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet	35
1.3.1. Feminist Yaklaşımlar.....	35
1.3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Medya.....	40
1.3.3. Türkiye'de Kadın ve Medya	43
1.3.3.1. Medya sahipliği yapısı ve editör bağımsızlığı	46
1.3.3.2. Haber üretim pratiklerini etkileyen unsurlar.....	47
1.3.3.3. Türkiye medyasındaki erilik ve eril dil.....	48

1.3.3. Kadınların Medya Sektörüne Girişi ve Üretimdeki Konumları	52
1.3.4. Yerel medyanın Türkiye Medya Sistemindeki Konumu.....	55
1.3.4.1.Gaziantep'te yerel basın	57

II. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1.Çalışmanın Örneklemi ve Veri Toplama Tekniği.....	58
2.1.1.Verit Analiz Tekniği.....	59
2.2.Saha Araştırmasının Analizi	59
2.2.1. Gazetecilik Mesleğini Seçme Nedenleri	60
2.2.2.Meslekte Kadın - Erkek Ayrımcılığı	61
2.2.3. Kadın Gazetecilerin Avantaj ve Dezavantajları Var Mıdır?	64
2.2.4. Gece Saatlerinde Habere Gitmek	66
2.2.5. Gidilen Haber Türleri	68
2.2.6. Sahada mı Ofiste mi çalışmak?	69
2.2.7. Kadın ya da Erkek Meslektaşla Çalışma İsteği	70
2.2.8. Mesleğe Uygunluk	71
2.2.9. Ev-İş Hayatı, Evdeki Sorumluluklar	73
2.2.10. Medyanın Mevcut Haber Söylemi.....	75
2.2.11. Kariyer Hedefleri.....	76

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR	83
EK 1. GÖRÜŞME TABLOSU	89
EK 2. KADIN GAZETECİLERE SORULAN SORULAR	91
ÖZGEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

GİRİŞ

Bilgi, insanın doğayı ve toplumu yeniden üretmesinin ve dönüştürebilmesinin önkoşuludur. Bu bağlamda düşünüldüğünde, yönetim ve yönetilme söz konusu olduğunda aralarında dolaylı bir ilişki bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki; bilginin ilk çağlardan bugüne kadar egemen sınıf ve iktidarlar tarafından kullanılan en önemli manipüle aracı olduğunu söylemek yanlış olmaz (Oktay, 1987:11). Çağımızda toplum, kitle iletişim araçlarından iletilen enformasyonla şekillenmektedir. Toplumsal denetimin, toplumsal değişimin ve yeniden üretimin başlıca kurumlarından biri kitle iletişim araçlarıdır (gazete, televizyon, internet vb.). İnsanlar, boş zamanlarında, iş yerlerinde her zaman ve her yerde kitle iletişimden aktarılan enformasyona maruz kalırlar. Televizyon, izlenmiyor olsa bile bireyin hayatının arka fonunda kendisine her zaman açık bir şekilde yer bulur.

Medya pratikleri bazında düşünüldüğünde, ürün seçiminden tasarımına kadar kadın ve erkek bakış açıları önemli bir yer tutar. Eleştirel iletişim kuramları (Yaylagül, 2014), topluma sunulan ve toplumu etkileyeceği düşünülen ürünlerin içerik ve söylemlerin, kültür endüstrisinin hegemonik yapısının, patriyarkal ideolojiyi sunduklarını vurgular. Bu yapının değişmesi için, yalnızca piyasada çalışan kadın sayısının artması değil, toplumsal cinsiyet rollerine ve cinsiyet ayrımcılığının karşısında duran ve bunu değiştirme yönünde hareket eden kadınların var olması gerekmektedir. Var olmasıyla birlikte, kadınların bu yaklaşımı yayabilecek yerlerde; yönetim ve karar aşamalarında bulunmaları da çok önemlidir (Tanrıöver, 2000:174). Bütün bu sorunlardan dolayı, günümüzde medya yapısındaki bu eşitsizlikler birçok araştırmaya konu olmuştur. Toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları, sadece iletişim bilimleri değil, ekonomi, sosyoloji gibi disiplinler arası bir çalışma alanına sahiptir. Özellikle de kadın çalışmaları medya alanıyla oldukça ilgilenmiştir.

Kadınların kamusal yaşam içerisinde yer almaya başlaması, tarihsel sürece bakıldığında erkeklerden sonra gerçekleşmiştir. Kadınlar, daha çok özel alana hapsedilen ve ikincil konuma atılan bir cinsiyet olarak kültürel inşa süreçlerinin etkisinde kalarak yaşamıştır. Toplumsal eşitsizliklerden erkekler de etkilenmektedir, ancak kadınlar erkeklere göre toplumsal eşitsizliklere daha çok maruz kalmaktadır. Kadınların iş hayatında, siyaset gibi kamusal alanlarda ve aile, ev gibi özel alanlarda da erkeklere nazaran ikincil bir konumunda yer aldığı tarihsel bir gerçektir (Walby, 2016). Bu nedenle kadının toplumsal düzen içerisindeki eşitsiz konumu birçok çalışmaya (Sancar, 2004) konu olmaya başlamıştır. Özellikle feminizm ve sonrasında gelen kadın çalışmaları ataerkil toplum düzenini ve toplumda bu düzeni yeniden üreten mekanizmaları irdelemeye başlamıştır.

Bugün kadının statüsü, aile ve ev hayatı içinde kadın ve erkeğin rolünde yaşanan değişimler, cinsiyetler arasındaki farklar, kız ve oğlan çocuklarının eğitimi etrafında tartışılmaktadır. Bu tartışmaların geçmişten bugüne hala sürüyor olması kadın, aile, özel alan ve kamusal alan ile ilgili sorunların tarihsel süreç bağlamında bugün de devam ettiğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, ataerkil sistemin, geleneksel değerleri modern toplumsal düzen içerisinde devam ettiriyor olması, kadın üzerinde iyi anne ve eş olma baskısı yaratmaktadır (Sancar, 2017). Cinsiyetler arasındaki ilişkileri düzenleyen toplumsal, sosyal inşayı ve ilişkileri anlayabilmek için, yalnızca kadın-erkek ilişkilerine bakmak yeterli değildir. Bu düzen, özel alanın dışında kamusal alandaki iktidar ilişkilerine bakmayı da gerektirir. Kamusal alandaki ekonomik, siyasal, askeri ve hukuki normlarla eril bir söylemin nasıl inşa edildiğini incelemek gerekir. Walby (2014), *Patriyarka Kuramı* kitabında bu ataerkil iktidar ilişkilerini meydana getiren ve yeniden üreten kurumlardan bahseder. Özel ve kamusal patriyarkadan söz eden Walby, kamusal alandaki patriyarkanın istihdam ve devlet özelindeki önemine dikkat çeker. Buradan hareketle, özellikle Türkiye'de modernleşme ile birlikte kamusal alanda ve özel alanda cinsiyet inşası ataerkil değerler üzerinden oluşturulmuş ve kamusal alandaki mekanizmalar aracılığı ile ideal kadın, ideal eş ve annenin nasıl olması gerektiği algısı kadınlar tarafından içselleştirilerek yeniden üretilmiştir (Sancar, 2017).

Yukarıda söylenenlerden hareketle bu çalışmada, ataerkil kamusal alan ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerinden kadının konumu anlamlandırılmaya çalışılacaktır. Yine eril bir alan olan medya düzeni içerisinde kadın gazetecilerin konumu ve toplumsal cinsiyet deneyimleri irdelenecektir.

Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramları açıklanmaya çalışılacak, özel alan ve kamusal alandaki bu iktidar yapılarının kadının istihdamdaki konumunu ne derece belirlediği saptanmaya çalışılacaktır. Yine bu bölümde medyadaki çalışma ilişkileri, kadının medya düzeni içerisindeki konumu ve eril yapı üzerinden cinsiyetlendirilmiş istihdam koşulları irdelenecektir.

İkinci ana bölümde ise örneklem olarak belirlenen Gaziantep özelinde yerel basında çalışan kadın gazetecilerin eril medya düzeni içinde geleneksel ataerkil değerlerin kadın gazeteciler üzerinden görünürlüğü ve görünürlük biçimleri incelenecektir. Toplumsal cinsiyet normlarının kadın gazeteciler tarafından yeniden üretilip üretilmediği ve bu normları nasıl deneyimledikleri anlaşılmasına çalışılacaktır.

Bu çalışma, özellikle kadın gazetecilerin, eril medya sistemi ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş düzenden ne derece etkilendiklerini, bu düzen içinde kendilerini nasıl konumlandıklarını anlamaya yöneliktir. Bu anlamayı gerçekleştirecek en iyi yöntem olan nitel araştırma yöntemi ile yola çıkılarak kadın gazetecilerle yüz yüze derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya, herhangi bir genelleme yapma amacıyla başlanmamış, sadece mevcut durumu anlamak esas amacıyla bir okuma yapma niyeti belirleyici olmuştur.

A. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edildiği ve yeniden üretildiği toplumsal sistemde, gazetecilik mesleği içerisinde kadın gazetecilerin yaşadığı sorunları anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda, çalışmada yanıtı aranacak temel sorular şu şekildedir:

- Toplumsal cinsiyet rollerinin kadın gazeteciler üzerindeki etkisi nelerdir?
- Toplumsal cinsiyet rollerinin, kadın gazetecilerin haber üretim pratiklerine nasıl yansımaktadır?
- Medya kuruluşlarının mevcut eril karakteri kadınlara nasıl zorluklar yaşatmaktadır?
- Kadın gazetecilerin çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

Toplumun eril karakteri, çalışan kadınları örtük bir şekilde ayrıştırmaktadır. Her ne kadar günümüzde kadının çalışma yaşamına katılması eskiye nazaran artmış (TUİK, 2018) olsa da toplum biyolojik cinsiyetten kaynaklı kadınlara ve erkeklere bazı roller belirler ve bu roller doğrultusunda kadın çalışma yaşamında ayrımcılığa uğramaktadır.

İnsanlar, yaşadığı toplumun kültürü içinde şekillenmekte ve bu kültürel kalıplara göre yaşamlarına yön vermektedirler. İçinde yaşadığı toplumun ve ailenin kültürel değerleriyle şekillenen kadın da, iş hayatında biyolojik determinizmle belirlenen rol algısıyla karşı karşıya gelmektedir. Bu minvalde düşününce, kadın gazetecilerin, eril bir alan olarak kurgulanan gazetecilik mesleği içerisinde belirli toplumsal cinsiyet rollerinden nasıl etkilendikleri ve bu durumu iş yaşamına nasıl yansıtıkları üzerine odaklanılmıştır. Çalışmanın odaklandığı bir diğer konu ise, kadının toplumsal düzen içerisinde inşa edilmiş olan aile içindeki rolleri; evli kadının eş rolü, çocuk bakımı gibi özel hayat içerisindeki rollerinden dolayı çalışma hayatında toplumsal cinsiyetlendirmeye ilgili ne gibi sorunlar yaşadıklarıdır.

B. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın temel sorusu, toplumsal cinsiyet rollerinin ve patriyarkanın inşası ve bu inşa sürecinin yeniden üretiminin nasıl gerçekleştiğidir. Genel ifadeyle bu çalışma, toplumsal cinsiyet rolleri ve patriyarkanın hâkim olduğu toplumsal sistem içinde şekillenen kadın gazetecilerin iş hayatında var olma biçimleri, toplumsal cinsiyete ilişkin algıları ve iş yaşamında kendilerini nasıl konumlandıklarını anlamaya yönelik betimleyici biçimde kurgulanmıştır. Denzin ve Lincoln, nitel araştırmanın, inceleme alanına uygun olarak yorumlayıcı ve naturalist yaklaşıma işaret eden bir araştırma olduğunu iddia ederler (Akt. Kuş, 2003:77). Nitel araştırma, insanların hayatlarındaki rutin ve problematik anları ve anlamları tanımlayan çalışmalardan meydana gelmektedir(Kuş, 2003:77). Çalışma sahasının yapısı ve özellikleri düşünüldüğünde nitel çalışmanın, konuyu enine boyuna en doğru şekilde çalışılmasına imkân vereceği tasarlanmaktadır.

Nitel görüşmenin esası, açık uçlu soruları veya genel maddeleri içeren bir görüşme formu belirlenerek, görüşmeciye geniş bir inisiyatif alanı vermesidir. Böylece görüşmecinin soruları özgürce sorma ve görüşmenin seyrine göre yeni sorular sorarak konuyu sondajlama imkânına sahip olmasıdır. Başvurulan bu tekniğin en güzel yanı,

görüşmeye derinlik kazandırması, ek ve yan sondajlarla konunun özüne gidilmesidir (Güven, 2006:170). Görüşmede, sürecin gidişatına göre spontane sorulara başvurulması daha derin verilere ulaşılması hususunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Ancak burada görüşme yapan kişinin, bu olanağı ustalıkla gerekli yerlerde ve zamanında kullanması önem arz etmektedir.

Nitel araştırmalarda başvuru olan görüşme tekniğinin en önemli özelliği, görüşülen bireylerin bakış açılarını ortaya çıkarmasıdır. Bu yüzden görüşülen kişilerin, anlam dünyalarını, algılarını ve düşüncelerini anlamak, yüzeysel nicel görüşmelerin aksine daha derin bilgi sahibi olmayı gerektirir (Kuş, 2003: 87). Yıldırım ve Şimşek'in (2006:102) söyledikleri göz önüne alındığında, toplumsal gerçeklik bireylerin dışında vardır ve birey edindiği tecrübeyle, bu gerçeklik içinde davranışlarını, algısını şekillendirir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve patriyarka düzeni içerisinde sosyalleşen bireyler de burada özgürce kendi fikirlerini oluşturmaktan ziyade egemen ideolojinin söylemine göre hareket etmektedir. Nitel araştırmalar da bu sosyal roller, ritüeller ve benzeri yapılar içerisinde bireylerin kendilerini nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilendir. Nitel araştırma yöntemi genellikle az kişiyle yapılır ve amaç genelleme yapmak değildir. Yıldırım ve Şimşek'in de vurguladığı gibi, birincil amaç genelleme olmadığı için ulaşılan verilerin sonuçlarından herhangi bir genellemeye varılmaz (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 102). Görüşmeler sırasında ortaya çıkan veriler birbirini tekrar etmeye başladığında görüşmeye son verilir. Nitel çalışmalar, var olan toplumsal bir olguyu, durumu anlamak ve ortaya çıkarmak için başvuru olan yöntemlerdendir. Yapılan çalışma kapsamında, derinlemesine mülakat yöntemi klasik yönlendirici anket sorularına nazaran çok daha verimli ve görüşmeciyi sınırlandırmayan, farklılıkları görmemizi sağlayan sonuçlara ulaşılmasını sağlar.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇECE

Erkeğin üstünlüğü fikri üzerine kurulu bir düzeni tarif eden ataerkillik, tarih boyunca erkeğin erkeğe üstünlük kurmasına sahne olmuştur. Erk'in erk'e üstünlük kurmaya çalıştığı bu *futbol sahasında*, kadın her zaman ikinci planda kalan ve daha az saygı duyulan cinsiyet olmuştur. Bu durum da büyük bir toplumsal eşitsizlik yaratmıştır ve izleri bugün hala görülmektedir.

Erkek egemen sistemin benimsediği enformasyonun içinde sosyalizasyona uğrayan birey, doğduğu andan itibaren dış etkenler tarafından meydana gelen bir gerçeklikle birlikte yaşamaya başlar. Günümüzde de oldukça popüler olan "*gender reveal party (cinsiyet ifşa partisi)*" ile başlayan cinsiyet inşa süreci giyilmesi gereken kıyafetler, sevilmesi gereken okul dersleri, seçilen meslekler gibi hayatın her alanında kendine bir yer bulmaktadır. Bireyin nasıl konuşması gerektiği, olaylar karşısında nasıl tepki vermesi gerektiği de bu inşa süreciyle iç içe geçmiş durumdadır. Böylelikle toplumsal bir cinsiyet yaratılarak bireylerinde bu toplumsal cinsiyet normlarına doğal bir akış içerisinde uyması beklenmektedir. Nitekim çoğunlukla bu durum söz konusudur. Özellikle feminist kadın çalışmaları, biyolojik cinsiyetin dışında bir toplumsal inşa süreciyle yaratılan toplumsal cinsiyet varlığına dikkat çekerek daha önce bilimsel araştırmalarda hiç değinilmeyen veya görmezden gelinen bu alana dikkat çekmeye başlamıştır. Bu bölümde de cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve ataerkillik kavramlarına değinilecektir.

1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal düzen içerisinde kadın ve erkeğin farklı konumlanışı vardır. Bu konumlanış toplum tarafından belirlenip bireylere öğretilir, kadın ve erkekten bu öğretilen rollere göre davranılması beklenir. Ancak bu farklılıklarda ve rollerde bir sorun görmeye başlayan araştırmacılar bu farklılıkların nedenlerini anlamaya

çalışmışlardır. Her geçen gün artarak ilerleyen bu çalışmaların ışığında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerinde durulmaya başlanmıştır. İngilizcede 'sex' cinsiyet, 'gender' ise toplumsal cinsiyet kavramlarına karşılık olarak kullanılmaktadır. Türkçe'de ise alanda yapılan araştırmalar bağlamında böyle bir ayrıma ihtiyaç duyularak; sex ve gender kavramlarına uygun gelecek şekilde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları ortaya konulmuştur. Cinsiyet (sex) kavramı biyolojik kimliği ve belirli farklılıkları temel düzeyde tanımlarken toplumsal cinsiyet (gender)¹ kavramı ise cinsiyetin toplumsal düzen içerisinde, belirli kalıplar doğrultusunda oluştuğunu ifade etmektedir (Oakley, 1985; Scott, 2013). Bu pencereden bakıldığında, toplumsal düzen içerisinde kadın ve erkeğin farklı rolleri vardır. Yaşadığımız kültür içinde şekillenen bu roller, kadınlara ayrı erkeklere ayrı bir takım uyulması gereken davranışlar belirler ve kişilerin bu roller çerçevesinde davranması beklenir. Bu rollerin farklılığı ile ilgili yapılan araştırmaların ışığında kullanılan toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki doğal farklılıktan ziyade, toplumsal rollerin, ekonomik konumları ya da ırksal ve etnik topluluklara ilişkinliklerinin tersine cinsel/biyolojik farklılıklarıyla tanımlandığı özneler grubuna ait söylem şekli olarak düşünülmelidir (Yuval-Davis, 2007:30). Yani "biyolojik cinsiyet" ve "toplumsal cinsiyet" farklı içerik ve söylem tarzına sahiptir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlara ve erkeklere sunulan toplumsal rolleri tanımlamak için sosyoloji alanından ödünç alınmıştır (Scott, 2013:126). Toplumsal cinsiyet teriminin sosyoloji alanına girmesini sağlayan Ann Oakley'e göre "cinsiyet" (sex), erkek-kadın arasındaki farklılıkları belirtirken, "toplumsal cinsiyet" (gender)'in bir kültür meselesi olduğuna dikkat çeker. Sosyal sınıflandırmayı eril ve dişil olarak ifade eder. Erkek ve kadın diğer bir deyişle 'eril' ve 'dişil' arasındaki bu ayrımla cinsiyetler arasında yapılan toplumsal eşitsizliğe dikkat çeker (Oakley, 1985: 16).

En genel tanımıyla "toplumsal cinsiyet" teriminin ilk defa, cinsiyete dayalı ayrımların toplumsal yönüne vurgu yapan Amerikalı feministler tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bu kavram "cinsiyet" veya "tinsel farklılık" gibi terimlerin ardında yatan biyolojik determinizme karşı bir duruştur (Scott, 2007:3). Cinsiyet sözcüğü kullanıldığı alana göre içerik olarak değişiklik gösterir. Cinsiyet özellikleri söz konusu olduğunda daha çok biyolojik, fizyolojik vb. doğuştan sahip olunan özelliklere dikkat çekilirken, konu cinsiyet rolleri ve davranışları olduğunda

¹Gender kelimesi Türkçe'ye "cins", "cinsiyet" olarak çevrilirken kavram olarak da "toplumsal cinsiyet" olarak çevrilmektedir.

cinsiyetlere özgü toplumsal ve kültürel bir takım geleneksel normları belirtmektedir. Bu normlar, insanların yaşadığı toplumsal ve kültürel çevreden bağımsız düşünülemez. Toplumsal cinsiyet birçok açıdan içinde bulunduğu kültüre özgüdür. Bu yüzden kültürün bir parçası olan bireyin kimlik tanımlarıyla da doğrudan ilgilidir (Kılıçaslan ve Işık, 2016:8). Bireyin kendisiyle ilgili algısı ve düşünceleri kendiliğinden meydana gelmez. İnsanların kadınlık ve erkeklik algısı da toplumda bulunan değerler, roller ışığında anlamlandırılır. Bu bağlamda bakıldığında toplumsal cinsiyet kavramı, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal sistemler üzerinden üretildiğine dikkat çekmek için ortaya çıkmış bir tanımdır.

Scott, "toplumsal cinsiyet" kavramını, cinsiyetlendirilmiş kimliği -kısıktırılan eril/dişil karşıtlığının varlığı sorgulamak da dâhil olarak- bütün boyutlarıyla inceleme, biyolojinin kader olma durumunu değiştirmeye yönelik bir çağrı olduğunu belirtir (Scott, 2013:192). Kadın ve erkeklerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sadece biyolojik cinsiyete dayalı özelliklere indirgendini düşünmek, bireyin içinde sosyalizasyona uğradığı kültürü ve sosyal çevre gibi önemli yapıları dışarıda bırakmak anlamına gelmektedir. Bu yapılar, bireyin düşünce ve yaşam biçimini etkileyen ve belirleyici olan en önemli unsurlardır. Bu unsurlar benzerlik olmak kaydıyla toplumdaki farklılıklar gösterir. Cinsiyet üzerine yapılan çalışmalarda da benzerlikler bulunmaktadır.

Cinsiyet üzerine, cinsel politika üzerine yapılan tartışmalarda genellikle, erkekler ve kadınlar temelde birbirinden farklı oldukları varsayımıyla hareket eder ve konuyla ilgili farklı bir bakış açısının anlamsız olduğu önermesiyle de son bulur (Connell, 2017:110). Bu açıdan toplumsal cinsiyet kavramı adı altında bu kadereci determinizmin sorgulanması oldukça önemlidir. Bu determinizmin arka planında, oğlan ve kız çocukları doğdukları an itibarıyla çok farklı bir kültürel ve sosyal atmosfer içinde yaşamaya başlar. Erkek bireyin sosyalizasyonu daha cesaret verici, dışa dönük, sert, mücadeleci, ön planda yer almayı destekleyen bir atmosferle gerçekleşirken, kadının sosyalizasyon süreci; daha geride duran, kırılabilir, nazik ve içe dönük bir ortamda gerçekleşir. Aynı toplumda, kültürde ve aynı ailede yetişen erkek ve kadın bireylerin nasıl olur da birbirinden bu kadar farklı bir atmosferde yetiştiği oldukça dikkat çekicidir.

Mutluer (2008), toplumsal cinsiyet kavramını anlamak ve tartışmak için cinsiyet, cinsellik, beden, norm ve yasağı da belli bir zaman, coğrafya ve etnisite, sınıf vb. kavramlarıyla birlikte düşünmek gerektiğini söyler. Toplumsal cinsiyeti, yaşanan

coğrafyadan, kültürel ve politik düzenden ve iktidardan ayrı bir şekilde anlamaya çalışmak mümkün değildir (Mutluer, 2008:17). Zira içinde yaşanılan toplumun değer yargıları ve tutumları tarafından şekillenen "dişilik" ve "erillikler" mevcuttur.

Kadınlık ve erkeklik deneyimlerinin birbirinden farklı olduğunu söyleyen Beauvoir, *İkinci Cins* kitabında bu deneyimsel farklılıkları anlatır:

"İki cinsin durumu tepeden tırnağa değişiktir. Bu durumlar karşılaştırılırsa, erkeğinkinin çok daha iyi olduğu açıkça görülür; çünkü o, yeryüzünde özgürlüğünü ortaya koyabilmek için çok daha fazla somut olanağa sahiptir; dolayısıyla, erkeğin gerçekleştirdiği işler, kadınlarınkinden çok daha fazladır: kadınlarında, herhangi bir şey yapmaları, hemen hemen yasaktır" (De Beauvoir, 1993:40-41).

Aynı toplumsal kültür içinde, iki farklı cinsiyet için iki farklı inşa sürecinin gerçekleştirilmesi cinsiyet olgusunun sadece biyolojiye dayalı bir determinizmle açıklanamayacağı oldukça aşikârdır. Nitekim cinsiyet üzerine yapılan çalışmalar da kadın ve erkeğe biçilen rollerin sadece biyolojik kaynaklı olmadığını desteklemektedir.

Ataerkil kodların etrafında şekillenen sistem içerisinde erkek, toplum tarafından kayırılmaktadır ve kamusal alanda söz sahibi olan cinsiyet olarak yer alır. Kadın ise ataerkil düzen içerisinde sistemin yeniden kendini üretmesi ve devamlılığı için kendisine 'kadınlık görevleri' verilerek güçsüz bırakılırken aynı zamanda kadın erkek eşitliğinden bahsedilmektedir (Soysal, 2016:108).

Buraya kadar yapılan toplumsal cinsiyet tanımlamalarının daha açıklayıcı olması için toplumsal cinsiyetlendirilmiş erkek ve kadının toplumsal sistem içerisinde oluşan algısı ve sosyalizasyon kültürünü anlamaya çalışmak oldukça önemlidir. Toplumsal kültür içerisinde kadın ve erkek bedeni farklı tanımlamalarla karşılaşır. Doğumdan önce cinsiyeti öğrenmek aile için çok önemli bir husustur. Hamile bir kadına 'cinsiyeti belli mi?' diye sorulduğu andan itibaren toplumsal cinsiyet rolleri somutlaşmaya başlar. Anne adayı konunun uzmanı olan doktora giderek cinsiyeti öğrenir ve aile içerisinde henüz çocuk doğmadan toplumsal kodlar doğrultusunda hazırlıklara başlanır. "Oğlan" çocuğu ise mavi, "kız" çocuğu ise pembeyle başlayan yolculuk zamanla daha ayrılıkçı ve keskin bir toplumsal düzen içerisinde devam eder.

Erkeğin fiziksel olarak daha güçlü heybetli bir bedeninin olması, her ne kadar biyolojik kökenli ise de yetiştirme, beslenme, eğitim gibi kültürel faktörlerle desteklenen bir özelliktir (Millet, 2011:50). Toplumsal cinsiyet kimliğinin nasıl oluştuğunu

anlamak için araştırmacılar, biyolojik ve psikolojik perspektiflerden farklı kuramlar belirlemişlerdir.

1.1.1. Cinsiyet Rolü Kuramı

Temelde rol kavramı, belirli bir toplumsal olayla ilgili kişinin kendisinden beklenen davranış kalıpları olarak açıklanır. İnsanlar, yaşadığı toplum içerisinde kendisinden beklenen roller çerçevesinde hareket eder ve kendisinden beklenenin dışına çıkmayı düşünmez.

Cinsiyet farklılıklarını, psikolojik ve biyolojik bağlamda araştıran psikologlardan Talcot Parsons erkek ve dişi cinsiyet rollerini 'araçsal' ve 'dışavurumsal' roller şeklinde açıklar (Akt. Segal, 1992:97). Parsons'e göre toplumsal düzenin devamlılığı aile tarafından belirlenir. Kişinin sosyal adaptasyonu, çevresini algılama şekli aile içerisinde oluşur. Çekirdek aile içerisinde belirlenen cinsiyete göre iş bölümü kadın ve erkek için belirleyicidir (İmançer, 2006:4).

Bu belirli cinsiyet rollerine örneklemek gerekirse; annelik, babalık, askerlik vb. rollerden bahsedilebilir. Kadınlara ve erkeklere çizilen bu roller, toplumsal cinsiyet rolleri olarak kabul edilir. Toplumsal cinsiyet rolleri terimi, cinsiyete dayalı kalıp yargıları anlatmak için kullanılır. Daha özel alana indirgenirse; bu kavram, geleneksel kadın ve erkekle ilişkili olduğu düşünölen rolleri anlatmaktadır. Kız ve oğlan çocuklar sosyalleşmeyle birlikte, oyunları, etkinlikleri, meslekleri, kişilik özelliklerini kendi cinsiyetlerine göre "uygun" veya "uygun değil" biçiminde kodlayarak öğrenir (Dökmen, 2016:29). Bu roller doğrultusunda toplumsal alanda birtakım kalıp yargılar oluşur; *'kadın kısmı yüksek sesle gülmez!'* ya da *'bir kadının bu saatte dışarıda ne işi var!'*. Bu tarz kalıp yargılar, genelde toplumsal cinsiyet alanının nesnesi konumundaki kadınlar için işleyen kalıp yargılardır. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan bir diğer kalıp yargı da kadının evlenmek yerine kariyer yapmayı seçmesinde ortaya çıkar. Toplumun beklentisine göre kadınların erken yaşta evlenip çocuk sahibi olması, kariyer planlaması yapmasından daha çok onaylanır.

1.1.1.1. Kültürel yaklaşım

Bu yaklaşım, kadın ve erkek rollerinin toplumsal sistem içerisinde belirlendiğini savunur. Cinsiyetlerin rollerine ilişkin tavırlar kültürden kültüre farklılık

gösterir. Cinsiyet rollerini belirleyen en önemli faktörün kültür olduğu düşünülmektedir. Kadın ve erkek arasındaki farklılıklar yalnızca biyolojik ve fizyolojik değil, kültürel ve sosyolojiktir (Ersoy, 2009:213). Cinsiyet rolleri, belirli bir kültürde kadın ve erkeklere ilişkin davranışlara, inançlara, kültür içinde belirlenen özelliklere göre şekillenir (Newman, 2002). Kuzey Amerika yerlileri olarak bilinen Zuni kabilesinde, cinsiyetin doğduktan sonra değişme inancı dolayısıyla biyolojik yapıya önem verilmez (Newman, 2002:354). Bu durum cinsiyete, kültür içerisinde farklı anlamalar ve yapılar yüklenebileceği anlamına gelmektedir.

Toplumsallaşma sürecinde oğlan ve kız çocuklarının deneyimledikleri kültürün cinsiyetlerine "uygun" gördüğü duygu, davranış, kodlar arasındaki farklılıklar toplumsal cinsiyet farklılıkları şeklinde ele alınır. Kadınların erkeklere nazaran daha duyarlı ve duygusal oldukları düşünülürken; erkeklerin ise daha bağımsız, atılgan, cesur olduğu düşünülür. Ancak bunlar doğal farklılıklar değildir; aksine toplumsal yapı içerisinde oluşurlar. Biyolojik farklılıklar doğal ve öğrenilmemiş farklılıklarken, toplumsal cinsiyet farklılıkları ise, toplumsal süreç içerisinde, kültürel kodlar ve sosyalleşmeyle birlikte sonradan öğrenilen farklılıklardır (Dökmen, 2016:24-25). Bu yüzden toplumsal cinsiyet rollerinin biyolojik durumdan daha çok kültürel boyutunu incelemek gerekmektedir. Burada biyolojik bağlamından ziyade kültürel bağlamda inşa edilen bir sistemden bahsetmek yanlış olmaz. Toplumsal cinsiyet dünyası, bebeğin kıyafet rengi seçimlerinden başlayarak varlığını hissettirir. Millet'e göre (2011), cinsel rol ve ruhsal yapıdaki farklılıklar biyolojik değil kültürel temellere dayanmaktadır. Kadın ve erkeğin biyolojik bir farklılığı vardır; fakat cinsiyet sadece bu farklılıktan oluşmamaktadır. Cinsiyet üzerinden kurgulanan ve toplumsal düzene göre değişen bir sistem mevcuttur, bu sistem toplumsal cinsiyet sistemidir ve kültürel bir yapı söz konusudur (Bora, 2016:37). Bu durum "Erkek adam şunu yapamaz!", "Kadın dediğin öyle gülmez!" söylemlerinin varlık bulduğu, iki cinsin de oturmasına kalkmasına kadar belirlendiği bir düzendir (Kılıçaslan ve Işık 2016:3). Kültür, toplumdan topluma farklılık gösteriyor olsa da, toplumsal cinsiyet kültürü ve normları konusunda ciddi benzerlikler bulunmaktadır.

Toplumsal düzen içerisinde yetişen kadın ve erkek bireyler, birbirlerinden çok farklı kültürel nitelik taşırlar. Bu nitelikler ışığında gerçekleşen deneyimleri de büyük farklılıklar gösterir. Bebeklikten itibaren cinsel kimliğin oluşumu ve gelişiminde ailenin, eğitimcilerin ve kültürün her cins için uygun bulduğu değer, ilgi vb. davranış biçimleri belirlenir. Çocuğun toplumsal yaşamı, oğlan ya da kız olmasına

göre, cinsiyetinin yani cinsiyet rollerinin kendisine yüklediği davranışları deneyimlemekle geçer. Kültür içerisinde oluşan cinsel kimlik, oğlan çocuklarında saldırgan, kız çocuklarında ise içe dönük davranış biçiminin oluşmasına neden olur (Millet, 2011:57).

Her toplumun geleneksel yapısına göre kendi değer yargıları, gelenek ve görenekleri mevcuttur. Bu gelenekler evrensel özellik göstermese de kadın konusuna gelince benzer nitelikler taşıdığı görülebilir. Kadınların kamusal alanda yer almayışı ve kamusal alanın erkeğe ait olması, özel alan kadının sorumluluğundayken, evi geçindirmek ve aile reisliğinin erkeğin sorumluluğunda olması gibi. Bu tarz genel özellikler toplumdan topluma oldukça benzerlik gösterir.

Yapılan birçok etnografik çalışmanın sunduğu gibi biyolojik cinsiyet ayrımının "kadınlık" ve "erkekliklerin" evrensel bir özellik bütünü yoktur. Toplumsal cinsiyetin kültürel olarak oluştuğu ve geliştiği kabul edildiğine göre cinsiyet farkları da içinde yaşanılan toplumlara göre değişiklik gösterir (Bora, 2016:38-39). Dolayısıyla cinsiyet rolleri de bir toplumun kültürüne göre değişkenlik göstermektedir.

1.1.2. Ataerkil İdeoloji ve Toplumsal Cinsiyet

Ataerkillik terim olarak, genel anlamda, toplumsal düzen içerisinde erkeğin egemenliği olarak tanımlanabilir. Toplumun her biriminde erkeğin egemen iktidar olduğu bir düzene işaret eder. Sylvia Walby, ataerkilliği (Patriyarka) genel anlamda erkeğin kadın üzerinde hâkimiyet kurduğu ve kadınları ezdiği, sömürdüğü toplumsal bir yapı olarak tanımlar (Walby, 2016:39). Marshall ise ataerkillik teriminin "babanın hâkimiyeti" ne karşılık geldiğini söyler; erkeklerin ailenin reisi olduğu ve bu reisliğin tahakkümü üstüne kurulmuş toplumsal bir yapı olduğunu belirtir (Marshall, 2005:47).

Feminist teorisyenler, toplumdaki eşitsizlikleri anlamak için ilk önce patriyarkayı tanımlamak ve incelemek gerektiğini söylemiş ve bu yolda gayret göstermişlerdir. Bu yüzden patriyarka, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkisini anlamakta çok önemli bir yere sahiptir (Gittins, 2011:43).

Ataerkil ideoloji, erkeği "insan" olarak inşa ederken, kadını erkek olmayan yani "tam insan" olmayan, mutlak başka olarak konumlandırır. Erkek, mutlak başka karşısında kendini "kadın olmayan" olarak belirler ve sahip olduğu özellikleri minnetle sürekli bir biçimde tekrar olumlar (Direk, 2018:187).

Toplumsal düzen, insan bedenini cinsiyetlendirilmiş bir gerçeklik olarak inşa

eder. Cinsiyetçi toplumsal algı, yeryüzündeki her şeye, en önemlisi ilk başta bedenini kendisine, biyolojik gerçekliğine uygulanır. Erkeklerin kadınlar üzerindeki keyfi tahakkümü, biyolojik cinsler arasındaki farklılığı inşa eder. İnşa edilen bu tahakküm ilişkisi, cinsel işbölümü şeklinde toplumsal düzenin gerçeklik algısına yerleşmiş durumdadır. Cinsler arasındaki biyolojik farklılık, toplumsal olarak inşa edilmiş işbölümünün doğal olduğu fikrini ortaya atmaktadır (Bourdieu, 2016:22-23).

Tarih boyunca, tarih yazımı ve toplumsal inşa edil iktidar tarafından yazılmıştır. Bu yüzden tarih eril bir bakış açısıyla yazılmıştır. Kuramcılar, kamusal alanı erkeklerin alanı olarak sunmuş ve kadınların rasyonel akıldan yoksun olduğunu belirtmişlerdir. Tarih yazımı içerisinde kadınlara ve erkeklere birtakım özellikler atfedilmiştir ve bu özellikler biyolojik temellendirmelerle sunulmuştur.

Erkeklik ve kadınlık üzerine tarih boyunca tanımlamalar yapılmıştır. Yunan felsefesinde erkeklik, baskın, belirlenmiş bir formla, kadınlık ise edilgen, belirlenmemiş bir maddeyle anlamlandırılmaktaydı. Kadınlık, sembolik olarak *gayri-rasyonel, düzensiz ve bilinmez* varlık olarak tasvir edilmekteydi (Lloyd, 1996:24-32). Rasyonalite ideallerinin toplumsal cinsiyete büründürüldüğünü belirten Lloyd, kadınsı olanın akıl ideallerinden dışlandığı ve kadınsılığın tanımının kısmen sözü edilen dışlanma tarafından belirlendiğini vurgulamıştır.

Kant ve Rousseau, kadına uygun birtakım erdemlerden bahseder ve erkekten farklı olduğunu söylerler (Lloyd, 1996:102). İki cinsin birlikte birbirlerini tamamladıklarını söylerler; erkek tek başına daha mükemmel bir varlık olurken, kadın eş olduğu zaman mükemmelleşir. Erkek norm olarak nitelendirilir ve Mary Wollstonecraft tam da buradan hareketle Rousseau'ya öfke duyar (Lloyd,1996:102). Wollstonecraft, Rousseau'nun kadının her şartta erkeğe tabi olduğu fikrini net bir dille eleştirir:

"Rousseau, bir kadının hiçbir koşulda kendisini bağımsız hissetmesine izin verilmemesi gerektiğini söylüyor; onun görüşüne göre, kadın doğal kurnazlığını kullansın diye, korkutularak yönetilmeli ve erkek ne zaman rahatlamak istese, ona tatlı bir arkadaşlık sunacak alımlı bir nesne olsun diye, koket bir köleye dönüştürülmeli. Rousseau, doğaya dayanarak geliştirdiğini iddia ettiği savlarını daha da ileri götürür ve tüm erdemlerin temelini oluşturan doğruluk ile cesaretin yayılmasında belli sınırlar gözetilmesi gerektiğini, çünkü kadınlar söz konusu olduğunda yılmaz bir şekilde verilmesi gereken erdemini itaat olduğunu söyler" (Wollstonecraft, 2012:39).

Wollstonecraft'ın da belirttiği gibi kadına itaat erdemini yakıştırmaması ve bu erdeme göre hareket etmesi gerektiğinin söylenmesi tamamen kültürel, geleneksel kabullerden kaynaklanmaktadır. Kadının itaatkâr ve ikinci planda olmasının sebebinin

biyolojik bir nedene bağlanıyor olmasının rasyonel bir açıklaması da bulunmamaktadır.

Rasyonalite ve akıl değerlerinin erkeğe atfedildiği toplumsal düzenin, kökenine, oldukça geriye gidildiğinde bile karşımıza çıktığını söyleyen Lloyd'un *Erkek Akıl* kitabının sonsöz kısmında yaptığı değerlendirme oldukça dikkat çekicidir:

"Sahip olduğumuz erkeklik ve kadınlık idealleri ve kavramları hâkimiyete dayanan - üstünlük ve aşağılık, "norm" ve "farklılık", "olumlu" ve "olumsuz" ve "özel olan" ve "tamamlayıcı olan"- yapılar içerisinde oluşturulmuşlardır. Ve erkek-kadın ayrımının kendisi, doğrudan doğruya betimleyici bir sınıflandırma ilkesi olarak değil, bir değer ifadesi olarak kullanılmıştır. Görmüş olduğumuz gibi erkekliğin üstünlük ile bir tutuluşunun tarihi Pisagorculara kadar geriye götürülebilir. Değerli sayılan her şey, hemen erkeklikle özdeşleştirilmiştir; çift sayılara karşı tek sayılar, "besleyip büyütme" ile ilgili vasıf ve yetilere karşı "saldırganlık" veya duygulara karşı Akıl Erkekliğin, üstün sayılan özelliklerle çağrıştırıldığı bu bağlam içerisinde, kadınsı özelliklerin erkeğe ait, insani üstünlük normlarına göre daha aşağı -ya da aşırı kurnaz bir biçimde "tamamlayıcı"- sayılması, sadece bir rastlantı olmasa gerek. Rasyonalite, kadınlığın aşılması olarak kavranılmıştır. Ve "kadınlığın" kendisi de kısmen bu yapı içerisinde ortaya çıkıp şekillenmiştir" (Lloyd, 1996:132).

Rasyonel düşüncenin burada, akılcı düşünmeyi sadece erkeğe atfetmesi, kadının akıl dışı bir varlık olduğunu ya da rasyonel seviyeye çıkmak için kadının aşılması gerektiğini söyleyen Lloyd'un bunu söylemesinin en önemli sebebi dönemin iklimine bakıldığında rasyonellik, bilim gibi alanların erkeklerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların bilimle uğraşmasının mümkün olmadığı ve bu alanlarda faaliyet göstermesinin yasak olduğu bir dönemde de kadının 'akıl dışı' bir varlık olarak düşünülmesi şaşırtıcı değildir.

1.1.2.1. Sylvia Walby'nin Ataerkillik Kuramı

Geçmişten günümüze toplumsal cinsiyet çalışmaları, ataerkillik olgusu üzerine oldukça düşünmeye ve dikkat çekmeye çalışmışlardır. Ancak ataerkillik ya da patriyarka dediğimiz kavramı sadece erkeğin sözünün geçtiği ve kadını ezdiği basit bir düzen olarak tanımlamak eksik tanımdır. Ataerkillik, toplumun hemen hemen bütün yapılarına nüfuz etmiş ve iç içe geçmiş çok geniş bir sistem ağından oluşmaktadır. Toplum içindeki bu yapıların her birini bu ataerkil düzene hizmet eden ve birey üzerinden yeniden üreten bir düzen olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Tam da burada Walby'nin "Patriyarka Kuramına" değinmek gerekmektedir. Walby, bu toplumsal cinsiyet temelli ataerkil düzen içindeki yapıları teker teker açıklayarak

sistemin nasıl hayata geçirildiğini ve devam ettirildiğini anlatmaktadır. Toplumsal cinsiyet ve ataerkillik de birlikte hareket eden olgulardır.

"Toplumsal cinsiyet" cinsiyet farklılığı konusuna odaklanarak, ikiye bölünmüş cinsiyet farklılıklarının toplumsal ve tarihsel pratiklerle nasıl üretildiğini irdelemeyi görev edinmiş bir kavramdır. Zamanla yapılan incelemeler toplumsal cinsiyet egemenlik ve tahakkümün beden üzerinden eril ve dişil inşasını nasıl ürettiği sorusuna yönelmiştir (Direk, 2018: 183).

Joan Scott (2007), toplumsal cinsiyetin, toplumsal düzen içerisindeki ilişkilerde nasıl işlediğini ve tarih bilgisini ne yönde etkilediğini anlamak için toplumsal cinsiyeti kavramlaştırmanın önemine dikkat çekmiştir.

20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farkın ne anlama geldiğini sorgulayan ve Fransız post-yapısalcılardan etkilenmiş olan anlamın dil, söylem yoluyla inşa edildiğini söyleyen Scott, sorulması gereken önemli sorulardan birinin "toplumsal örgütlenmenin bir ilkesi ve pratiği olarak cinsel farklılık"ın nasıl dile getirildiğiyle ilgili olduğuna dikkat çekmiştir (Akt. Rose, 2018:35). Dil, anlam inşasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Sosyal inşa sürecinde dil, zihnin oluşumunda, anlamın üretiminde ve anlamın söylem biçiminde kritik bir roledir. Sosyal etkileşim sırasında dil, söylemi somutlaştıran en önemli araçtır. Toplumsal cinsiyetin dilde anlamlandırılması ve somut hale getirildiği düşünüldüğünde, dilin ve inşa edilen dil formlarının mevcut normlarının dilin söylemiyle gerçeklik kazandığı anlaşılmaktadır.

Cinsiyet farklılıklarının, kültürden daha çok doğa alanına ait olduğu düşünülebilir ki sorun da zaten buradadır. Doğal olanın, değişmez olduğu düşünülür ve toplumsal cinsiyet "doğal" bir farklılık olarak ele alınır ve bu ele alınış ile kadınlar ve erkeklerin biyolojik özelliklerinden dolayı birtakım evrensel özelliklere sahip olduğu düşünülür. Böylelikle biyolojik beden (Rose, 2018), toplumsal cinsiyetin altında yatan temel özellik gibi görülür. Fakat feminist kuramcılarının toplumsal cinsiyet kavramını öne sürerek kırmaya çalıştığı yargı tam olarak budur (Rose, 2018:36).

Toplumsal cinsiyet kuramı, kadınların tahakküm altına alındığı toplumsal düzen içerisinde kadınların doğurganlığı ve erkeklerin biyolojik olarak daha güçlü olması gibi determinist açıklamaları reddeder ve toplumsal cinsiyetin; kadınlar ve erkeklere uygunmuş gibi sunulan rollerin toplumsal ve kültürel inşa olduğunu anlatır (Scott, 2007:11). Feministler, toplumsal cinsiyet kavramına dair oldukça farklı

yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Bunlardan ilki ve en çok yaygın olanı patriyarkanın (ataerki) önemine dikkat çekmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramının kuramsallaşmasında ve toplumsal cinsiyet yapısının oluşumunda genel kabul ataerki söylemidir. Sylvia Walby, patriyarkayı (ataerki), genel anlamıyla erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu tahakküm sistemi olarak tanımlar. Bu tahakkümü incelerken toplumsal yapıların önemine dikkat çeker ki bu toplumsal yapılar, tahakküm sisteminin yapılarını belirler. Erkeğin egemen, kadının ezilen olduğu bu toplumsal yapı içerisinde patriyarka altı yapıdan meydana gelmektedir: "*ücretli emek, ev işi, kültür, cinsellik, şiddet ve devlet*". Bu yapılar arasındaki ilişkiler, farklı patriyarka çeşitlerini meydana getirir (Walby, 2016:33).

Ailenin, içerisindeki kadın ve erkeğin arasındaki üretim ilişkilerini kapsadığını söyleyen Walby, bu ilişkide, kadınların ev içi emeğine kocaları tarafından el konulduğunu söyler. Kadınlar, ev işleriyle uğraşır, çocukların bakımıyla ilgilenir ve bunun karşılığında herhangi bir ücret almaz. Ancak bu ücretsiz emeğin karşılığında kocalar, eşlerini korur ve kollar, böylece kadınlar emeklerini bu koruma karşılığında takas etmiş olurlar.

Ücretli emek; yapılan işin ücreti, süresi ve türüne bakıldığında kadınlar ve erkekler arasında farklar bulunmaktadır. Kadınlar biyolojik cinsiyetlerine göre erkeklerden daha az nitelikli işlerde, daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır. Ücretli işlerde, toplumsal cinsiyet ve kapitalizm ataerki düzenle sıkı bir ilişki içerisinde (Walby, 2016:54). Birçok sektörde, aynı işlerde ve aynı pozisyonlarda çalışan kadın ve erkeklerin aldıkları ücretlerde de eşitsizlik yaşanmaktadır. Özellikle dizi-oyunculuk sektöründe, başrol oynayan erkek oyuncuların aldığı ücret kadın oyuncularından daha yüksek olabilmektedir.

Ev içi üretim; aile, çoğu feminist araştırmacıya göre kadınların hayatının en önemli alanını kapsamaktadır ve cinsiyet eşitsizliğinin en belirgin olduğu geleneksel yapı olarak kabul edilir. Walby, bu bölümde aileyi "*üretimdeki cinsiyet ilişkileri ile kadınların ev içindeki emeklerine el konulması*" bakımından ele alır. Ev içi üretim cinsiyet rollerine göre belirlenir ve çoğu radikal feministe göre kadınlar, erkekler tarafından sömürülmektedir. Marksist feministler ise kadınların ezilmesinin ve sömürülmesinin önüne geçecek tek çarenin, kadınların aileden kurtulmasını da sağlayacak olan sosyalist toplumla gerçekleşeceğini vurgular (Walby, 2016:100-113).

Kültür; kadın ve erkek rollerinin öğrenilmesinde, üretilmesinde ve yeniden üretilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Kadının ve erkeğin biyolojik cinsiyetinin

ötesinde, toplumsal cinsiyetle ilintilidir. Daha önce de bahsedildiği gibi; cinsel farklılıklara göre rollerin belirlenmesindeki en geleneksel ve yaygın yaklaşım, bu farklılıkların toplumsal kültür içerisinde oluştuğunu söyler.

Uzun yıllardan beri her kadın, karakterinin erkeğinkinden çok farklı olduğu düşüncesiyle yetiştirilir. İrade ve kendine hâkim olma gücünün aksine bağılılık ve başkasının iradesine teslim olmak zorundaymış gibi büyütülür. Bütün kültürel düzenler, kadınlara başkaları için yaşamamanın, kendilerinden ödün vermenin onların doğasının bir yapısı olduğunu söyler (Mill, 2016:25). Bu doğa yapısı, her ne kadar doğalmış gibi görünse de kültürle belirlenen bir süreçle meydana gelmektedir. Her toplumun kendi kültürü içinde şekillenen bu roller, belli bir sosyal inşa süreciyle oluşmaktadır. Bu minvalde Berger ve Luckmann'ın sosyal inşa kuramı oldukça aydınlatıcıdır (Berger ve Luckmann, 2008). Berger ve Luckmann'ın sosyal inşa kuramına göre gerçeklik, diyalektik bir şekilde inşa edilir (Berger ve Luckmann, 2008:189). Onlara göre toplum içinde olmak demek, toplumun diyalektiğine iştirak etmektir. Kurama göre birey, toplumun bir üyesi olarak doğmaz. O, sosyalliğe karşı bir yatkınlıkla doğar ve toplumun bir üyesi haline gelir. Bu nedenle, her insanın hayatında, toplumsal diyalektiğe dâhil olduğu anda, zamansal bir ardışıklık bulunmaktadır. Bu sürecin ilk kısmı içselleştirme (Berger ve Luckmann, 2008: 189-190). İçselleştirme, önce bireyin kendi hemcinsini sonra da içinde bulunduğu dünyanın sosyal gerçekliğini kavraması bakımından temel bir süreçtir. İçselleşmenin bireyin doğduğu andan itibaren başlayan bir süreç olduğu söylenebilir. Bireyin, içinde bulunduğu toplumun kural ve değer yargılarına göre anlam dünyasını oluşturduğu bilinen bir gerçektir.

"Gündelik hayatın gerçekliğini düzenlenmiş bir gerçeklik olarak kavrarım. Gündelik hayatın fenomenleri, onlara dair kavrayışımın bağımsız görünen ve kendilerini kavrayışıma dayatan örüntüler içinde önceden düzenlenmiştir. Gündelik hayat gerçekliği, evvelce nesnelleşmiş, yani ben sahneye çıkmadan önce nesnelere adlandırılmış bir nesnelere düzeni tarafından oluşturulmuş gibi görünür. Gündelik hayatta kullanılan dil, bana sürekli olarak zorunlu nesnelleşmeler sağlar ve bu nesnelleşmelerin içinde anlam kazandığı ve gündelik hayatı benim için anlamlı kılan bir düzen tesis eder. Coğrafi olarak adlandırılmış bir yerde yaşarım; toplumumun teknik vokabüleri içinde adlandırılmış, konserve açacağından spor arabaya kadar çeşitlenen araçlar kullanırım; yine bu vokabüleri aracılığıyla düzenlenmiş, satranç kulübümden tutun da Amerika Birleşik Devletleri'ne dek uzanan bir insani ilişkiler ağının içinde yaşarım. Bu anlamıyla dil, hayatımın toplumdaki koordinatlarını gösterir ve bu hayatı, anlamlı nesnelere doldurur" (Berger ve Luckmann, 2008:35).

Sosyalizasyonun, esas olarak, kız ve oğlan çocuklarının, biyolojik cinsiyetlerine göre sergilemeleri gereken davranışların, çocukluk döneminde gerçekleştiği düşünülmektedir. Çocuklukta, mavi oğlan çocuğu için pembe kız çocuğu

için seçilir, çocukluk çağındaki oyunlar ve oyuncaklar da cinsiyetçidir; kız çocuklarına barbi bebek, mutfak eşyası oyuncakları alınırken, oğlan çocuklarına araba, lego vb oyuncaklar alınır. Çocukların ve ergenlerin okudukları kitap konusunda da farklılık olduğu düşünülmektedir (Walby, 2016:145-46). Özetle; sosyalizasyonun diğer bir deyişle kültürün, cinsiyetlerin kadınlık ve erkeklik rollerine göre ayrışma yaşanmasına neden olduğu düşünülür. Kültürel bileşenler kesinlikle cinsiyetçidir ve bu cinsiyetçiliği sürdürmektedirler. Masallar, atasözleri, ninniler, türküler, diziler, çocuk oyunları, reklamlar vb. programlar toplumsal bağlamın toplumsal cinsiyet yapısını yeniden üretirler. Aynı zamanda kültür, biyolojik farklılık karşısında duran güçlü bir yapıdır.

Cinsellik; çoğunlukla toplumsal ilişkilerle ilgili analizlerde ana role sahiptir ya da tamamıyla konu dışı edilir (Walby, 2016:173).

Kadın ve erkeğin aynı cinsel davranışlarıyla ilgili farklı kurallar yani çifte standartlar vardır. Örnek vermek gerekirse, geleneksel toplumlarda rastlanan "namus" kelimesinin kadın ve erkek için farklı anlamlara gelmesi, çifte standardın en görünür şeklidir. Karısını aldatan erkek "çapkın" ifadesiyle toplum tarafından meşrulaştırılarak kabul görünürken; aynı durumun kadın için kabul edilebilmesi mümkün değildir (Günindi Ersöz, 2016:45). Üstelik bu yaklaşımın herhangi bir dini dayanağı da yoktur. Tamamen kültürel, ataerkil bir gelenek olarak devam etmektedir. Bu durumu "...erkeğin elinin kiridir" gibi özetleyen birçok atasözü de bulunmaktadır.

Şiddet; Walby, bu alanda kadına şiddetin, tecavüz, cinsel saldırı, koca dayaağı ve çocuk istismarı gibi alanları kapsadığını belirtir (Walby, 2016:201). Ve bu şiddetin birkaç erkeğin birkaç kadına yönelik uyguladığı bireysel eylemden ziyade ataerkil toplumsal yapı içerisinde gerçekleşen, çok daha derin bir mevzu olduğunu iddia eder ve patriyarkal toplumsal yapıların analizi gerçekleştirilmeden anlaşılamayacağını vurgular (Walby, 2016:201). Çağdaş toplumlarda, erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet ataerkil temelli ilişkilerin sonucudur. Çünkü maddi durumu erkeklere göre düşük olan kadınlara şiddet uygulamak çok daha kolaydır.

Kadınlara karşı uygulanan şiddet bağlamında temel kuramların görüşlerine yer veren Walby, liberal feminizmin; bu şiddeti bir avuç erkeğin psikolojik dengesizliği yüzünden gerçekleştiğini savunduğunu, radikal feminizmin ise; ataerkil temelli toplumsal yapı içerisindeki erkek tahakkümü ile açıkladığını anlatır.

Devlet; halkı yöneten kaideleri belirleme yetkisini elinde bulunduran kurumlar bütünüdür (Marshall, 2005:146). Devletin hem kapitalist hem de patriyarkal

bir yapı içerisinde olduğunu söyleyen Walby'ye göre devlet, ataerkil ilişkileri çeşitli şekillerdeki yaptırımlarıyla destekler (Walby, 2016:251). Örneğin, kadınların ücretli iş imkânına ulaşmasının sınırlandırılması, doğum kontrol yöntemlerinin kadınların aleyhine işletilmesi, evlilik ve boşanmayla ilgili yasalardaki düzenlemeler bunlardan bazılarıdır. Egemen söylem, teoride olmasa da pratikte kadını kamusal alandan dışlayarak özel alana doğru itmektedir. Toplumsal düzene sahip olan iktidar yapısı, kadını kamusal alandan arzu nesnesi, cinsiyetli erotik bir beden olarak dışlamaktadır (Direk, 2018:182). Bu dışlanma karşısında kadınlar, herhangi bir rahatsızlık hissetmez ve özel alanı kendileri için "*doğal*" alan olarak görürler. İnsanların kafasında kadına veya erkeğe ait soyut bir algı bulunur ve bu algı kadın ve erkekle bilgiler ve sembollerle anlamlandırılır. Kişi, kendisine veya bir başkasına yönelik erkek algısını, toplumsal düzenin erkek için meydana getirdiği bağlamdan bağımsız düşünemez (Kılıçaslan ve Işık, 2016:4).

Walby, ataerkil düzenin oluşturulması ve yapıyı sürekli yeniden üretilmesi için yukarıda bahsettiği toplumsal yapıların önemine dikkat çekmiştir. Egemen söylemin isteği doğrultusunda bireyin sosyalizasyon sürecini yürüten bu yapılar, eril tahakkümün üretimi ve devamı için kilit rol oynamaktadır.

1.2.Türkiye'de Modernleşme ve Cinsiyet İnşası

Modernleşme, özellikle sanayinin gelişmesiyle birlikte bütün toplumların gündemine aldığı merkezileşen bir olgu olmuştur. Siyasal, kültürel, ekonomik, sosyal ve daha birçok alanda meydana gelen değişimler yeni dinamiklere, kavramlara yer açmıştır. Çok genel bir ifade gibi görünen modernleşme birçok ülke ve toplum içinde farklı oluşumlar ve dinamikler meydana getirmiştir. Osmanlı'dan itibaren başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti çatısında devam eden modernleşme hareketleri, Batılı toplumlarda olduğu gibi kendi içi dinamikleri içinde yaşanmamıştır.

1.2.1.Türkiye'de Kamusal Alandaki Cinsiyetçiliğin Tarihsel Boyutu:

Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet

Milliyetçi düşünce, projelerini kurgularken toplumun her yapısından destek alınarak gerçekleştiği bugün bilinen bir gerçektir. Bu yüzden, bu yapıların ekonomik, kültürel düzeyleri oldukça detaylı bir şekilde incelenmiştir. Tüm bu araştırmalar

yapılırken kadınların bu milli etkinlik ve projelere nasıl dâhil oldukları ya da dâhil olup olmadıkları, bu projelerden nasıl etkilendikleri hiç sorgulanmamıştır (Sancar, 2017) ve bu durum oldukça ilginçtir. Kadınlar tarafından yapılan araştırmalar da dâhil olmak üzere; toplumsal cinsiyet ilişkilerinin milliyetçi çalışmalarla bir ilgisinin olmadığı düşünülerek dışarıda bırakılıyordu. Bu eksikliğin farkına varan ve bu konuda ilk çalışmaları yapan yazarlara aşağıda değinilecektir.

Vatandaşlığın liberal tanımından bahseden Yuval-Davis (2007), bu tanımın bütün bireyleri temelde aynı düşündüğünü; sınıf, etnisite, toplumsal cinsiyet gibi farklılıkları göz ardı ettiğini vurgular. Bu toplumsal farklılıklardan ayrı düşünülen vatandaşlık statüsü, eksik bir portre çizmektedir. Liberal bir tavır sergileyen devletlerin resmi ideolojileri de milliyetçilik vurgusunu inşa ederken bireyi tek tip bir oluş içerisinde yerleştirme eğilimindedir. Milliyetçi hareketlerde kadınların sesi yerine erkeklerin sesinin yer aldığını, feminist akademik çalışmalarla fark edildiğini söylemek yanlış olmaz.

Mevcut vatandaşlık yazın tarihi içinde toplumsal cinsiyet konusuna hiç değinilmediği, milliyetçilik üzerinde yazılmış metinlerde genellikle toplumsal cinsiyet olgusu görmezden gelindiği yukarıda ifade edilmişti. Bunun farkına varan yazarlardan; Enloe (2013), Yuval-Davis ve Anthias (2010) çalışmalarında kadının ulus içindeki konumunun ve toplumsal cinsiyet olgusunun üzerine eğilmişlerdir. Yuval-Davis ve Anthias, ulus ve kadın konusu üzerine eğilirken, Enloe, toplumsal cinsiyet üzerine eğilmiştir ve toplumsal cinsiyet ilişkileri incelenmeden ulus düzeninin net olarak anlaşılamayacağını ortaya koymuştur. Enloe, milliyetçilik hareketlerinin sadece erkeklerin deneyimleri üzerinden kurgulandığını söyler (Walby, 2013: 44-45). Milliyetçiliği feminizm penceresinden inceleyen literatürün öncü temel kaynaklarının Nira Yuval-Davis tarafından verildiği söylenebilir. Yuval-Davis *Cinsiyet ve Milliyet* kitabında, ulus-devlet yapısı içerisinde yer alan milliyetçi kurgu etrafında şekillenen toplumsal cinsiyet rollerini incelemiştir. Kadınların milliyetçi düzen içerisindeki yeri bir yandan milletin birliğinin, şerefının taşıyıcıları konumundayken, diğer yandan "öteki"leştirilerek özne değil nesne konumuna itilir. "Uygun kadın"ın ne şekilde olması gerektiğine dair sert kültürel normlar, kadını ikinci plana, nesne durumuna koymak için geliştirilmiştir (Yuval-Davis, 2007:97). Kitabın genel çerçevesi, toplumsal cinsiyetin milliyetçi kurgulardaki güçlü konumuna dikkat çekmektedir. Kadınlık ve erkeklik kurgularını anlayabilmek için toplumsal cinsiyet odaklı milliyetçilik kurgusunu anlamak oldukça önemlidir.

Ulusal projeler yürütüldüğü zaman, genellikle toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belirleyici bir rol oynadığını söyleyen Walby'e göre, bu projelerin kapsamı, mücadelesi belirlenirken kadınlar erkeklerden daha az kulak verilen cinsiyet olur. '*Her Türk asker doğar*' sloganı yukarıdaki cümleye örnekler niteliktedir. Burada doğan her vatandaş asker olma vasfında olduğuna göre ve askerlik Türkiye'de sadece erkeklerin yaptığı bir görev olduğuna göre kadının dışlanmışlığı söz konusudur.

Her ulus-devletin kurucu ideolojisi 'milliyetçilik'in milliyetçiliğe bağlı militarizmin eril karakteri, toplumdaki bütün oluşumlarda demokratik katılım mekanizmasını erkeklerle sınırlı tutmaktadır (Özbudun, 2007:24). Bu ideolojiye göre; erkekler ulusun başı, kurucusu ve yöneticisidir. Yönetici erk, toplumun her tarafına nüfuz eden ve yöneten cinsiyettir.

Milliyetçilik olgusunu anlamak için sadece siyasi ideolojiye bakmak yeterli değildir. Kültürel, sosyal, ekonomik oluşumlarla birlikte incelemek gerekir(Altınay, 2013:17). Milliyetçilik, bu anlamda bakıldığında, erkeklerle içi içe geçen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Milliyetçilik ve militarizm, genel anlamda eril bir tavır ve duruş sergiler.

Milliyetçi siyasetin maskülinist bir yapı içerisinde olduğunu söyleyen Nagel (2013), erkeklerin ulus ya da uluslararası arenada egemen güç olduklarını söyler. Siyasi bir olgu olan, geçmişten günümüze milliyetçilik kültürü ile hegemonik erkeklik ideolojisi, birbirine eklemlenmiş ve ortak idealleri paylaşmaktadır (Nagel, 2013: 75). Nagel, erkeklik ve milliyetçiliğin aynı kumaşa sahip olduğunun şaşırtıcı olmadığına dikkat çekerek, ulusların karakterlerinin önemli bir kısmını meydana getirdiğine dikkat çekmiştir.

Askerlikle toplumun "erkekliği" arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır (Aydın, 2015: 19). Saigol, militarizm, milliyetçilik ve erkeklik vurgusunun birbirine nasıl eklemlendiğini ve toplumsal cinsiyet kodlarıyla birlikte nasıl sunulduğunu anlatır:

"Milletin kadınları, savaşan genç erkeklere övgüler düzen, alkış tutan kimseler olarak çiziliyor. Şan şeref, büyüklük ve ebedi hayat erkeklere aittir; kadınlar, yüreklendiren, öven ve destekleyen rolünde arka planda yer alır. Kadınlara, erkeklerin savaşta gösterdikleri kahramanlıklara imgelem düzeyinde, dolaylı olarak katılmalarına olanak tanıyan, esas itibarıyla pasif bir rol biçilmiştir. Yiğit oğulları doğurmak veya sevdiği erkeğin yiğit ve kahraman olması, bir kadının elde edebileceği en büyük şereftir" (Saigol, 2013:238).

Türkiye'de toplumsal cinsiyet sisteminin üretildiği ve yeniden üretildiği mekanizmaları anlamak için, milliyetçilik ve militarizm gibi resmi söylemin erkeklik

kurgusuna yakından bakmak gerekir. Sünbuloğlu (2013), Türkiye'deki modern ulus-devlet inşasının militarizm, milliyetçilik ve erkeklik kavramlarıyla aynı zamanda oluşup geliştiğini söyler. "Erkek Adam" kurgusu resmi söylem üzerinden şekillenir ve doğal bir şekilde "ideal erkek" söylemi toplumun algısına yerleştirilir.

Türkiye, modernleşme sürecini endüstrileşmeden ziyade uluslaşma olarak yaşayan bir toplum olduğu için farklı cinsiyet rejimlerinin geliştiğini söyleyen tartışmalar bulunmaktadır. Endüstrileşmeye bağlı sanayi kapitalizmi gelişmediği için piyasanın kadın işgücüne eksik talebi, kadınların aile bazlı toplum kültüründen ayrılmasını engellemiştir. Sancar'a göre, yeni bir devlet kurma fikriyle oluşan modernleşme anlayışı, erkekleri devlet, kadınları da modern aileler kurmak için görevlendirmiştir (2011). Ulusun eğiticisi düşüncesiyle oluşturulan "modern anne" rolü öne çıkartılmıştır ve "güçlü kadın" imgesinin altında kadın hakları gelişmemiş ve cinsiyet eşitsizliği düşüncesi egemen zihniyeti yeterince etkileyememiştir (Sancar, 2011: 77). Bu anlayışa göre, kadın yine eğitilmiş, 'modern giyinen' ve aileyi bir arada tutan, aileyi yetiştiren dişi kuş olarak toplumda var olur.

Türkiye'de kadınların tarihini, konumunu anlayabilmek için Türk modernleşmesinin toplumsal süreçlerini incelemek gerekir. Özellikle 1980'den sonra Türkiye'de yapılan feminist tartışmalar sayesinde Türk modernleşmesini eleştirel bir bakış açısıyla irdelemek mümkün olmuştur. Sancar (2017), Ulus-devlet anlayışıyla birlikte, modernleşme ve cinsiyet inşasını aile ekseninde oldukça detaylıca anlatır. Sünbuloğlu da (2013), Türk modernleşme inşasını militarizm-milliyetçilik ve erkek kavramları etrafında tartışır. Kadınlar toplumsal düzen içerisinde oluşturulan projelerin taşıyıcıları olarak tarih sahnesinde yer almışlardır ancak kamusal alanda vuku bulan yer alış "aile şerefi ve namusu" gibi kodlar, kadınları rahat bırakmamıştır. Toplumun selameti için yeni neslin yetiştirilmesinde, toplumsal kodların iletilmesinde kadınların üstlendiği roller, ulus devletin eril ve dişil inşasında önemli ipuçları vermektedir. Kadınlar, annelik rolüyle birlikte ulus devletin ideolojileri bağlamında toplumsal projelerde önemli bir konuma sahip olmuşlardır (Durakbaşı, 1998). Geleneksel cinsiyet rolleri, milliyetçilik ideolojisi kapsamında aileye büyük önem atfedilmiştir. Ailedeki iş bölümü ise doğal olduğu düşünülen rollere göre belirlenmiştir; erkek evi geçindiren, kadın ise evin ve çocukların bakımını üstlenen cinsiyet olarak yeniden kurgulanmıştır (Durakbaşı, 1998: 29-36).

Cumhuriyet'in ilk yirmi yılına bakıldığında; resmi ideolojinin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadının modern ailedeki "evi çekip çeviren" konumunda

kurgulandığı görülmektedir. Dönemin edebiyat anlayışı, dergi gibi yayınlarının genel teması kadınların ev işlerinde, çocuk yetiştirmede ve kocalarına karşı görevleri konusunda öğütler veren, nasıl modern ve fedakâr kadın olunacağını anlatan bir çizgi üzerinde kurgulanmıştır.

Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: erkekler devlet kadınlar aile kurar* kitabında milli mücadele döneminde kadınların 'devlet kurma' sürecine dâhil olmadıklarını, bu yüzden ikincil destek ve rolleri üstlenmek zorunda kaldıklarını ve böylece ortaya çıkan cinsiyet farkları rejimine dikkat çeker (Sancar, 2017: 101). Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumda önemli konuma yerleşen erkeklerle birlikte modernleşmeyi destekleyen kadınlar, istikrarlı bir düzene geçildikten sonra görünmez bir konuma gelmişlerdir. Özellikle, milliyetçi hareketin önemli iki aktörü Halide Edip ve Nezihe Muhiddin, kurulan cumhuriyet düzeni içerisindeki kadrolarda yer alamamışlardır (Sancar, 2017) . Bu durum modern siyaset anlayışında erkeklerle kadınlar arasındaki siyasal dengesizliğin bugüne kadar etkisini gösteren cinsiyetçi bir düzen olmasından kaynaklanmaktadır (Sancar, 2017: 113).

"*Ulusunu dünyaya getiren kadın, yükselten erkek*" diyen Gümüşoğlu (1996), kadınların toplumsal yaşamda yer almasının, ulus için insan yetiştiren anneler şeklinde toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden sunulduğunu vurgular.

Cumhuriyetle birlikte, kadınlar bazı meslekleri yapmaları için teşvik edilmişlerdir; modern, laik ve vatansever öğretmenler olmaları arzu edilmekle birlikte, en başta eş ve anne olmaları beklenmiştir (Kadıoğlu, 1998) . Cumhuriyet'in tahayyül ettiği çağdaş ulus olmanın hedefleri içerisinde kadınların kamusal alanda daha fazla yer almaları istenirken, diğer bir yandan da ailenin sınırları içinde; asıl olarak eş ve anne rolleriyle tanımlanıyorlardı (Kadıoğlu, 1998: 94).

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana Türkiye'deki eğitim sisteminin ana ideolojilerinden biri milliyetçilik olmuştur. Bu ana ideoloji, toplumsal yapı tarafından günlük yaşamı belirleyen önemli pratikler üzerinden bireyin algısına işlenir ve bu algı her gün yeniden üretilir.

Milliyetçiliğin üretimini ve yeniden üretimini ders kitaplarında görmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet de milliyetçiliğin bu yeniden üretim sisteminin bir bileşenidir (Kancı, 2015:78). Kancı (2015), söz konusu makalesinde ilköğretim ders kitaplarını referans alarak cumhuriyet döneminden beri süregelen söylem zeminine dikkat çeker. Türkiye'de eğitimin, milliyetçilik ve toplumsal cinsiyetin birbiriyle olan sıkı ilişkisine değinerek; ders kitaplarında ideal kadın ve erkek imajının istenilen

söylem üzerinden sunulup doğallaştırıldığını anlatır.

Milliyetçilik üzerine yazılmış birçok yazın, toplumsal cinsiyet kavramını dışarıda bırakmıştır. Ancak günümüzde birçok çalışmanın gündemi olmayı başarabilmiştir.

1.2.2. Toplumsal Cinsiyeti Yeniden Üreten Mekanizmalar: Kamusal Alan

Şimdiye kadar yaptığımız tartışmanın ışığında toplumsal cinsiyetle kamusal alanın arasında çok önemli bir bağlantı olduğunu söyleyebiliriz. Geçmişte kamusal alanın daha çok erkeklere ait bir alan olduğu düşüncesinin, bugün bile toplumsal cinsiyet rollerinin kamusal alandaki temsili üzerinde etkisi bulunmaktadır (Walby, 2016; Sancar, 2017; Fraser, 2015). Kamusal alan eril bir iktidar sahnesine sahiptir ve bu düzlemde toplumsal cinsiyet rollerini üreten yapılar mevcuttur. Eril düzende, kadının kamusal alanda var olmaması için ve özel alana hapsedilmesi için üretilen algılar, günlük pratiklere yansıtılarak insanların gerçeği haline dönüştürülür.

Kamusal alana dair yapılan kuramsal tartışmalar, yakın bir zamana kadar toplumsal cinsiyet kavramına değinmeden yapılmıştır. Oysaki eril alan, toplumsal cinsiyet rollerinin inşa edildiği ve yeniden üretildiği yerdir. Toplumsal cinsiyet kültürünü ve nasıl oluşturulduğunu anlamlandırabilmek için kamusal alan çalışmalarına göz atmak gerekmektedir.

Habermas'ın tarif ettiği burjuva kamusal alanı, herkesi ilgilendiren ve "ortak yarar" a hizmet eden konuları tartışmak üzere toplanmış kalabalıktan oluşmaktadır (2018). Habermas'ın burjuva-kamusal alanının erken modern Avrupa döneminde var olduğunu söyleyen Fraser (2015), devletlerin kamuoyu tarafından eleştirilebilme ve kamuoyu gücüyle hareket etmesini sağlayan kamusal alana vurgu yapmaktadır. Herkese açık ve erişilebilir rasyonel bir kamusal alana işaret eden Habermas'a göre, kamusal alandaki rasyonel tartışmaların, herkes tarafından erişilebilir bir alan olma özelliği gerçekleşmemiştir.

19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan yeni siyasal yapıya hizmet eden kamusal alan, devlet otoritesi kapsamına girmiştir. Kamusal otoritenin özel alanı da dâhil ederek genişlemesiyle birlikte toplum giderek devletleştirilen bir alan olmuştur. Giderek artan bu devletleştirmeye kendini dayatan resmi ideoloji, burjuva kamusunun temellerine, yani Devlet ve Toplum arasındaki ayrışmaya azar azar zarar vermiştir (Habermas, 2018: 252). Burjuva rasyonel kamusal alanın yerini siyasallaşmış bir

toplumsal alan almıştır. Bütün bunların ışığında denilebilir ki; devleti denetleyen ve eleştiren rasyonel, devletten bağımsız bir kamusal alanın varlığı ortadan kalkmıştır.

Habermas'ın burjuva kamusal alanı, karşıt kamusal alanları dışarıda bıraktığı gerekçesiyle çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Negt ve Kluge, 1972'de yayınladıkları "Kamusal Alan ve Tecrübe: Burjuva ve Proleter Kamusal Alanın Analizine Doğru" isimli kitapla, Habermas'ın burjuva kamusal alanı temel alarak ondan farklı, karşıt kamusal ya da proleter kamusal alanın varlığından bahsetmişlerdir. Yaptıkları çalışmada Negt ve Kluge, acaba burjuva kamusal alanın karşısında varlık gösterebilecek bir karşıt kamusal alan (counter public sphere) mümkün müdür sorusuyla yola çıkmışlardır ve burjuva kamusal alanından çok farklı bir *-tecrübe-*proleter kamusal alan kavramına ulaşmışlardır (Negt ve Kluge, 2015: 133). Negt ve Kluge, Habermas'ın kamusal alan kavramını tarihsel bir olgu olarak kabul etmişlerdir. Ancak onun, kapitalizmin gelmesiyle birlikte niteliğini kaybettiği fikrine katılmayarak, burjuva kamusal alanın aslında hiçbir zaman bu niteliklere sahip olmadığını ileri sürmüşlerdir (Hansen, 2015: 161).

Habermas'tan sonra Negt ve Kluge, burjuva kamusal alandan dışlanan karşıt kamusal alanların varlığına işaret etmiş olsalar da kadının kamusal alandaki temsilini irdelememişlerdir. Tek bir kamusal alan kapsayıcılığından ileriye giderek karşıtlıkların da var olabileceğine dikkat çekmelerine rağmen, kadının temsilini sorunsallaştırmayarak onu özel alan olan, yani aile olgusunun içine yerleştirmişlerdir. "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek" adlı çalışmasıyla dikkat çeken Nancy Fraser (2015) ise karşıt kamusal alan kavramından hareketle kadının kamusal alandaki temsili üzerine eğilmiş ve kadının kamusal görünürlüğünü sorunsallaştırmıştır.

Fraser (2015), Habermas'ın kamusal alan kavramının politik ve kuramsal önemine dikkat çekerek ilerici bir toplum niteliği taşıdığını vurgulamaktadır. Ancak bu kavramı sorgulamak ve yeniden inşa etmek gerektiğini belirtmektedir. Habermas'ın kamusal alanını "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek adlı" çalışmasıyla yeniden değerlendirerek ideal bir kamusal alan arayışı için: "Bu kamusal alan kavramının tam da burjuva erkek yanlısı ideolojinin bir parçası olduğu ve gerçekte var olan demokrasinin sınırları üzerinde hakikaten eleştirel bir ışık tutamayacak derecede hepten uzlaşmacı olduğu sonucunu mu çıkartmalıyız ?" sorusunu sorar (Fraser, 2015:111).

"Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek" adlı çalışmada yazar, kamusal alanı yeniden incelerken, Joan Landes (1988), Geoff Eley (1987) ve Mary P. Ryan (1990)

gibi tarihçilerin çalışmalarından yararlanır. Landes (1988), Habermas'ın anlatısındaki eksik olan kilit noktayı toplumsal cinsiyet olarak ortaya koyar. Landes'in argümanını genişleten Eley, sınıfsal dışlanmayı, Ryan ise, 19. yüzyılda kadınların kamusal alandan nasıl dışlandıkları ve buna rağmen oluşturdukları kamusalıkları anlatmıştır (Fraser, 2015). Fraser adı geçen çalışmasında, burjuva kamusal alandan dışlanan bütün alternatif ve herkesi kapsayan çoğulcu bir kamusal alan düşüncesiyle hareket etmiştir ve karşıt, çoğulcu kamuları '*madun karşı kamular*' olarak adlandırmıştır.

"Ev içi mahremiyet retoriği" ne dikkat çeken Fraser (2015), bu söylemin ailevileştirilerek kamusal tartışmadan dışlandığını belirtir. Özel-ev içi ya da kişisel-ailevi durumlar olarak ifade edilen retorik, kamusal olaylara karşı ayırt edilmektedir. Kocası tarafından dövülen bir kadının durumu, aile içi bir mesele olarak adlandırılır ve bu mesele kamusal söylem tarafından "toplumsal cinsiyetçi hâkimiyet ve bağımlılık ilişkilerini tekrar üretir" der (Fraser, 2015: 126-127). Kadının kamusal alandan dışlanması üzerine eğilen Özbek (2015), Rosaldo'nun (1974) kavramsal perspektifinden bir inceleme yapmaktadır. Toplumsal iktidarın ve mülkiyetin içinde yer alamayan kadınların en önemli etkinlikleri, özel alandaki konumlarının meşrulaştırılmasıdır. Çünkü toplumsal cinsiyet ya da cinsiyete dayalı işbölümü sebebiyle kadınlar çocuk bakımı, ev işleri gibi faaliyetleri üstlendiklerinden dolayı kamusal alanın dışında kalıyorlardı. Feminist hareket de bu teoriden yola çıkarak "kişisel olan politiktir" sloganıyla kadınların ezilmişliğinin politik bir altyapısı olduğunu savunmuştur. Böylece, hem kamusal hem de özel alandaki iktidar odağının ortak erkek iktidarından oluştuğu ortaya konulmuştur (Özbek, 2015: 687).

Şimdiye kadar incelenen kamusal alan kuramlarında, kadının kamusal alanın dışında ve özel alan olan aile içinde tasvir edildiği açıkça görülmektedir. Habermas, kamusal alanı burjuva rasyonel erkek olarak idealize ederken, kadını bilinçli bir şekilde dışlar. Negt ve Kluge (2015), Habermas'ın (2018) dışarıda bıraktığı kamusalıklara eleştiri geliştirerek karşı kamuları ortaya koymuş olsalar da kadınların kamusal alandaki görünürlüğü konusunu dışarıda bırakmışlardır. Kadını aile kutsallığı alanına hapsedmişlerdir. Fakat Fraser'ın (2015) çalışmasında kadının kamusal alandaki temsili sorununa dikkat çekildiğini görmekteyiz. Burjuva kamusal alanın eleştirisini yaparken Fraser (2015), kadının bu alandan dışlandığı sonucunu çıkarmakta ve ev içi retoriğine dikkat çekerek bu kamusal söylemin toplumsal yapılar tarafından meşrulaştırılarak toplumsal cinsiyetçi bir hâkimiyetle yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. Kadının özel alandaki konumunun ya da kadına şiddet uygulanmasının

bir takım özel'leştirilen mesele olarak kamusal söylem aracılığıyla kamusal-politik alandan soyutlandığına dikkat çekmiştir (Fraser, 2015). Bu minvalde düşünüldüğü zaman, kamusal alan toplumsal cinsiyetçi bir yapı içerisinde hareket eder ve bu durumu toplumsal yapılar tarafından sürekli yeniden üretir.

Kamusal alanın dili ve yapısı, kadın ve erkeğin uyması gereken roller ve normlar konusunda oldukça yönlendirici bir yapıya sahiptir. Mevcut kamusal yapı içinde yer almak isteyen kadından da bu belli kalıplara uymaları beklenir. Özel alandan gelirken sahip olduğu roller, kamusal alandaki yerini de etkiler ve bu role göre bir yere yerleşir.

Toplumsal cinsiyet kodlarının belli bir iş kolu içerisinde benimsenmesi, o piyasa içerisinde işlerin cinsiyet baz alınarak sınıflandırılması ve daha sonra bu alanda güçlü bir baskı oluşmasına neden olur. Şartlar değişmesine rağmen kadınların erkeklere tercih edilmesi imkânsızlaşır. Toplumsal cinsiyete göre bir sınıflandırma yapmak, doğal olarak işe alım süreçlerini de etkiler, kadın ve erkeğin bir işi yapacak yetenekte ve donanımda olmasına bakılmasından ziyade onlar için uygun ya da uygun olmamasına bakılır (Ecevit, 1998). Türkiye'de iş gücü-emek piyasası da toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız değildir (Ecevit, 1998:271). Kadınlar iş gücü piyasasına dâhil olduğunda, evdeki rollerinin uzantısı kamusal alanda da devam etmektedir. Kadınlar için *uygun* meslekler düşüncesi de böylece ortaya çıkmaktadır.

Uygunluk kelimesi burada çok önemlidir çünkü kadınlar evlerinden ayrılıp iş gücü piyasasına girerken erkek işi kadın için uygun değildir anlayışıyla yaklaşmıştır. Kadın fiziksel koşullarından dolayı yapamaz düşüncesi haliyle kadınların iş arama sürecini sınırlandıran bir etken olmuştur (Ecevit, 1998:276-77). TÜİK Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistiklerine (2017) bakıldığında, kadın okul öncesi öğretmen sayısının erkek okul öncesi öğretmen sayısına göre 18 kat fazla olduğu tespit edilmiştir. Mesleklerin branşları içerisinde bile toplumsal cinsiyetçi bir yoğunlaşma görülmektedir. Uygunluk meselesinin nedenlerinden biri de aile ideolojisidir. Çünkü kadınlar ev içerisinde mutfak ve ev işlerinden sorumluyken erkeğin aile reisi olması kamuya uzantısıyla da paralel olmuştur. Kadının da ev işlerinde tecrübe sahibi olması gıda sanayinde çalışmasını beraberinde getirmiştir.

Kamusal alanların kültür ve cinsiyet belirlenimli olduğunu söyleyen Yuval-Davis'in (2010), "*Cinsiyet ve Millet*" kitabındaki temel iddialarından birisi, ulus oluşumunun çoğunlukla kendine göre belirlendiği "erkeklik" ve "kadınlık" rollerinden meydana gelmektedir. Kadınların içinde yaşadığı toplumun biyolojik üreticileri olarak

doğallaştırılan rollerinden, milletlerin kültürel oluşumundaki rollerine, vatandaşlık hakları yoluyla milletin sivil oluşumundaki rollerine dikkat çekerek; bütün bunların cinsiyet bazlı yapısını ortaya koyarak anlatmıştır (Yuval-Davis, 2007:23).

Bu kültürel yapı içinde algısı şekillenen kadınlar, aynı zamanda kültürün taşıyıcısı olarak, özel alanda çocuk yetiştiren kadın, bu geleneksel kabulleri nesilden nesle aktaran kesim olmaktadır. Geçmişten günümüze aktarılan cinsiyete dayalı işbölümüne feminist yazarlar, eleştirel yaklaşarak bu konu üzerine eğilmişlerdir.

Feministler, mevcut demokrasi düzenine net bir şekilde karşı durarak kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı eleştirmişlerdir. Demokratik eşitlik için cinsel işbölümünün ortadan kalkması gerektiğini düşünerek bu olguyu tartışma kapsamına almışlardır. Özel alanda yaşanan olayların özel mesele olduğu anlayışının karşısında durarak, demokratikleşme için özel alandaki değişimin önemini dile getirmişlerdir (Phillips, 1995:151). Algının değişmesi için ataerkil kültürü yeniden üreten toplumsal yapıların değişime uğraması gerekmektedir. Bunun içinde özel alana hapsedilen kadınların kamusal alandaki temsili oldukça önemlidir.

Kapitalizm öncesi ve gelişimi boyunca kadınlar çoğunlukla bütün meslek dallarında çalışmış ancak erkeklerle aynı seviyeye erişememişlerdir. Günümüze kadar birçok değişiklik meydana gelmiş fakat yine de cinsiyete dayalı eşitsizlikler devam etmektedir (Gittins, 2011:42). Bunun en önemli sebebi kanaat önderleri ve karar mercilerinde yer alan insanların erkek iktidarlardan oluşmasından kaynaklanmaktadır ya da fazla olmamakla beraber karar merciinde kadın iktidar bulunsa bile, bunların eril akılla düşünüyor olması, eril iktidarın ve tahakkümün yeniden üretilmesine sebep olmaktadır.

Özel ve kamusal yaşam arasındaki cinsiyet temelli ayrıma karşı yasal bağlamda yapılmaya çalışılan yaptırımlar yeterince işe yaramamış ve tarih boyunca süregelen toplumsal değer ve yapılar güçlü bir şekilde direnç göstermişlerdir. Kamusal alandaki erkek egemen düzen eskisi kadar baskın olmasa da, ataerkil sistem görünürde bazı farklara rağmen ideolojik etkinliğini devam ettirmektedir. Bu etkinliğin devam etmesindeki en önemli etkenler; aile kurumu yapısı içerisinde devam eden erkek egemenliği, bu durumun devlet yönetimine de yansması ve kadının aile içindeki durumunun kamusal alana da yansmasıdır. Kadının çocuk sahibi olması ve ev içi rolleri üstlenmek zorunda kalması, kamusal alandan soyutlanmasına neden olmaktadır (Yaraman, 1999:17-18). Kamusal ve özel alandaki rollerle kadın bölünmüş bir kimliğe sahip olur. Her iki alanda birden başarılı olması beklenen kadının, bu iki ayrı alandaki

roller dolayısıyla kamusal alanda çalışma yaşamına dâhil olsa bile karar mekanizmalarında yer alabilmesi oldukça zordur. Cinsiyete dayalı rollerin tam anlamıyla değişmemesinin sebepleri arasında kadınların kamusal alana geleneksel ev içi rollerinin uzantısı bağlamında faaliyet göstermesi sayılabilir; çalışma hayatında hemşirelik, öğretmenlik gibi alanlarda çalışmaları nedeniyle kamusal arenada da geleneksel patriyarkal rolleri yeniden üretmektedirler (Yaraman, 1999:19-20).

Konumuzun asıl merkezini oluşturan medya düzeni ve bu düzen içinde yer alan kadın gazetecilerin tutum ve deneyimlerini incelemede, kamusal alandaki insanın ve kamusal söylemin incelenmesi çok önemlidir. Medya enformasyonu ve kamusal alanın söylemi, birbirinden etkilenen ve birbirini besleyen yapılardır.

Yukarıdaki anlatılanlar baz alındığında, 'ev dışı - kamusal alan - eril alan' olarak tasvir edilirken; 'ev - özel alan - dişil alan' olarak karşımıza çıkmaktadır. Ev, aile olgusu kadının içinde bulunduğu ve asıl ait olduğu yer olarak inşa sürecine dâhil edilmektedir. Kamusal alan - özel alan ayrımını anlatırken aile olgusuna da değinmek gerekmektedir.

1.2.2.1. Aile

Tarih boyunca siyasetin, ekonominin ve kamusal alanın dışına atılan kadınlara, kendilerine ait bir dünya verilmiştir: aile. Kadının doğal gibi sunulan cinsiyet rollerinin yanında aile de doğalmış gibi görünür, fakat aile de kültürel bir olgudur. Doğalmış gibi gösterilen bu rol, belirli toplumsal rolleri doğanın kendi kanunuymuş gibi gösteren ideolojinin sonucudur. Kadınlık ve aile idealize edilerek, kutsallaştırılarak yüceltilmektedir. Gerçek kadın ve gerçek aile, mutluluğun, huzurun imgeleridir; fakat şiddetin ve çaresizliğin alanı da olabilmektedir (Mitchell, 2006:2). Genelde aile içindeki şiddet ve çaresizlik toplum tarafından göz ardı edilerek; "kol kırılır yen içinde kalır" gibi ifadelerle desteklenir.

Aile, kadın istihdamına yön vermede, kadınların çalışma yaşamına ilişkin karar almalarında ve kadınların iş gücü piyasasına sundukları emek bakımından önemli bir role sahiptir (Dedeoğlu, 2000:140). Bu nedenle kadının iş gücü piyasasında etkin yere sahip olması konusunda, ataerkil bir yapıya sahip olan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği aile kurumundan bahsetmek gerekmektedir.

Marshall aileyi kan bağı bulunan, mahrem ilişkilerin olduğu ve yasa tarafından da birbirlerine bağlı insanlardan oluşan bir grup olarak tanımlar (Marshall,

2005:7). Aile, yapısı gereği baba otoritesine bağlı eşitsizliklerin olduğu bir kurumdur. Bu kurum içerisinde baba/kocanın "bir aile veya kabilenin yöneticisi" (Gittins, 2011) olduğu düşüncesi arka planda her zaman vardır. Buradan yola çıkarak ataerkillik diğer bir deyişle patriyarka *güç* kavramı üzerinde şekillenmiş bir toplumsal cinsiyet alanıdır; ailenin anlaşılmasındaki yeri çok önemlidir (Gittins, 2011:42). Her ne kadar aile kadının alanı olarak görülse de, özel alanın da yöneticisi ailenin reisi olan erkektir ve kadın yine burada itaat eden figür olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsanların birbiriyle kurduğu ilk ve en organik ilişki ailede gerçekleşir. Bireyin yaşam alanını belirleyen, düzenleyen özel bir iletişim önce ailede başlar (Aytaç, 2015:41). Ailenin, birlik ve uyum içerisinde yaşayan anne-baba ve çocuklardan meydana gelen evrensel bir kurum olduğunu savunan eski teorilerden sonra, 1960, 1970 ve 1980'li yıllarda yapılan feminist çalışmalarla yeni bir tartışmanın yolu açılmıştır. Ailede iş, cinsellik, evlilik ile ilgili kadın ve erkek sorunları gibi toplumsal süreçler üzerine feminist teori tarafından farklı bakış açıları geliştirilmiştir (Gittins, 2011:12). Enformasyonun en saf ve organik hali ailede başlar. Dünyayı tanıma şekli, ahlaki yapı, karşı cinse olan tavır gibi yönelimler aile yapısına göre şekillenir ve birey bu enformasyonla bakış açısı edinir (Walby, 2016). Yetişkin bir yaşa gelen bireyin yargıları, ön yargıları, toplumsal olgu ve olaylara karşı duruşu, yorumu en temelde ailede gözlemlediği birikimle oluşmaktadır. Ulus-devleti de ailedeki yapı ve otoritenin şekillenmesinde büyük bir rol oynar.

Ulus-devlet inşası sürecinde erkeklerin devlet, kadınların modern yuva/aile kurmakla yükümlü olduğu anlayışının hâkim olduğunu söyleyen Sancar (2017), bu düzen içerisinde kadınlardan beklenenin ev, çocuk ve modern bir gündelik yaşam inşası içinde yaşamaları olduğunu söyler. Ancak bunun yanında kadınların geleneksel rollerine uygun düşen, öğretmenlik, ebelik gibi meslekler devlet politikası tarafından desteklenmektedir. Nitekim Türk modernleşmesinin ulus devlet kurma sürecinde kadın ve erkekler için farklı görevler vardır; siyasal, kamusal alanın erkekler için; sosyal ve kültürel alanların ise kadınlar için olduğu bir kurgu ortaya çıkmaktadır ve bu kurgu *cinsiyet farkları* odağında gelişmiştir (Sancar, 2017:192). Ulus devletin dinamikleri içinde inşacı rolü ailedeki toplumsal cinsiyet rolleriyle ortaya çıkmaktadır. Ailede kadının görevleri olan yemek yapmak, çocuk bakmak ulus devletin kutsadığı roldür ve bir kadının en kutsal görevi anne olmasıdır.

Aile kurumunda, çocuk, "vatana, millete hayırlı bir evlat" vurgusuyla yetiştirilirken, okulda da iyi bir vatandaşın aile kurumu içinde nasıl hareket etmesi

gerektiğini anlatan birtakım öğretilerle donatılır. Kız çocukları için iyi bir vatanperver olmak "annelik" olgusuyla tasvir edilirken, oğlan çocukları için "iş sahibi, evini geçindiren baba" figürü üzerinden anlatılır. Aile ve devlet arasındaki bu pekiştirmenin en önemli nedeni, aile üzerinden toplumsal düzen ve devamlılığın sağlanmasıdır. Şerifsoy'a göre, bu durumun ulus-devlet kurumuna faydası, düzenli iş gücü ve statüko güvencesidir (Şerifsoy, 2013: 170). Ulus-devlet, aile içindeki bireylerin vatanperver ve milli duygularla hareket eden kişiler olmalarını öğütlerken aynı zamanda kendilerine itaat eden bireyler olmalarını da beklemektedir. Her şartta devlete zeval gelmemesi ve devletin refahı için itaat eden vatandaş vurgusu da oldukça önemli bir yere sahiptir.

Aile oluşumuyla itaatin birlikte kullanılması elbette tesadüf değildir. Aile olgusu ve itaat kültürü, siyasal düzen içerisinde doğal olarak algılanan eşit olmayan bir anlayış üzerinde şekillenmiştir. Türk siyasal kültürünün bu bağlamda "itaat" kelimesi üzerine kurgulandığını anlamak gerekir (Aytaç, 2015:151-52). Aile, dışarıdan görünenin yanında, hiç kimsenin göremediği, bilmediği olayların, davranışların da vuku bulduğu bir alandır. Bir başka deyişle insanın dünya görüşü, yaşama şekli gibi durumlar ailenin içinde ortaya çıkar ve şekillenir (Aytaç, 2015:175-76). İnsan genellikle hayata, içinde doğduğu evin, ailenin penceresinden bakar. Ailenin ideolojisi çocuğun da ideolojisi olmaktadır.

Aile ideolojisi sosyal, ekonomik, siyasi ve toplumsal cinsiyetçi düzenin birlikte meşrulaştırmasında hayli önemli bir yere sahip olmuştur ve hala da olduğunu söyleyen Gittins; kadın, erkek ve çocuk arasındaki ilişkinin daha eşitlikçi bir toplumda yaşamak için bu aile ideolojisinin tekrar yapılandırılması gerektiğine dikkat çeker (Gittins, 2011: 160). Evin reisi ve evi geçindiren baba olduğu için özel alanda, evdeki iktidar da babadır. Özel alandaki sorumlulukları ev işi, çocuk bakımı olan kadın da erkeğe tabiidir ve erkeğin tahakkümü altındadır. Babanın otoritesine karşı boyun eğen çocuklar da anne gibi eril tahakkümü doğal bir şekilde kabul eder ve kültür sürekli kendini yeniden üretir. Bu aile ideolojisinin değişmesi için önce aile içindeki bireylerin algısının değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yüzden kadının ekonomik güce sahip olması yani kamusal alanda kendini temsil etmesi gerekmektedir. Ev içi alanda da ev işleri ve çocuk bakımı eşit iş bölümüne dayandırılmalıdır.

Kadınlar genellikle ait olduğu grubun kültürel sembolleri olarak, grubun "şerefi"nin taşıyıcıları ve grup kültürünün nesiller arası yeniden üreticileri şeklinde kurgulanırlar. Çoğunlukla "uygun erkek" ve "uygun kadın" tanımlarını belirleyen

uygulamalar ve kodlar oluşturulmuştur (Yuval-Davis, 2007:132). Bu uygunluk kadın ve erkeğe evde ve dışarıda birtakım yapması gereken ve sorumlu olduğu rolleri beraberinde getirir. Kadın evin derleyip toparlayanyken erkek evin reisi konumundadır.

Ev alışverişinin kadın tarafından yapılmasını bekleyen erkek, evle ilgili her şeyi ve çocuk bakımı, eğitimi gibi sorumluluklarla da kadının ilgilenmesini bekler ve bu durumun doğal bir uğraş olduğunu düşünmektedir. Kadın da, evlendiği an itibariyle birçok görev üstlenmesi gerektiğine inanır; kocasına "iyi bir eş", iyi bir ev kadını ve iyi bir anne olmaya gayret eder (Beauvoir, 1993:130). Çocuğa bakmanın kadınların *doğal* görevi olduğu varsayımı evrensel olmasa bile sanayi öncesi toplumlardan günümüze kadar süregelen ve geçerliliğini koruyan bir ideolojidir (Gittins, 2011:25). Oysa sadece çocuğu doğurmak kadın cinsine ait bir özellikken, çocuğun bakımı, yetiştirilmesi anne-babanın ortak sorumluluğudur. Ancak toplumda, çocuğun bakımıyla ilgili bütün işler annenin kutsal görevi olarak görülmektedir.

Ataerkil olgular aile içerisinde ortaya çıkar ve yayılır, ancak sadece burada kalmaz toplumun her katmanını da etkiler; aileyi, politikayı, ekonomi ve ideolojiyi. Toplumdaki kadın kategorisi, bağımlı ve erkekten aşağı bir düzen içerisinde resmedilir. Kadın kategorisi eşitsizliği, boyun eğmeyi ve bağımlı olmayı içinde barındırır. Bütün bu düzen içerisinde, kadın ve erkeğin ilişkisi, çocuk ve ebeveyn ilişkisi içerisinde bulunan eşitsizliklerin kilit noktası ailedir; aile gücün, eşitsizliğin ve itaat etmenin sembolüdür (Gittins, 2011:63). Ataerkil aile ile birlikte ev yönetiminin kamusal niteliğinin ortadan kalktığını ve yerini özel hizmet alanına bıraktığını belirten Engels, toplumsal üretimden alıkoyulan kadının bir baş hizmetçi olduğunu söyler. Aile yapısı içerisinde erkeğin burjuvayken; kadının ise proletarya rolünü üstlendiğine vurgu yapar (Engels, 2008:87). Aile içindeki kültürle büyüyen bireyin sosyalizasyon süreci eğitim süreciyle devam eder. Aile yapısıyla paralellik gösteren bu sosyalizasyonla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilerek pekiştirilir. Ait olduğu ailenin kültürüyle büyüyen çocuk, okul çağına geldiği zaman okulda aldığı enformasyonla paralel bir eğitim almaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet normları özelinde çocuk geleneksel cinsiyet kalıp yargılarına göre sosyalleşmeye devam eder.

Cinsiyetçiliğin ders kitaplarında nasıl şekillendiğini görmek açısından Gümüšoğlu'nun (1996) Cumhuriyet sonrası hayat bilgisi kitaplarını toplumsal cinsiyet açısından incelemesi oldukça ufuk açıcudur. Ders kitaplarında anne çoğunlukla mutfakta resmedilmektedir ve yaptığı işi "*mutlulukla*" yapmaktadır ve oldukça

memnundur. Annenin asıl işinin mutfak ve ev işleriyle uğraşmak olduğu gösterilir, ayrıca kız çocuğunun görevlerinden biri de anneye mutfakta yardım etmektir. Anne ve kız çocuğu mutfakta mutlu vakit geçirirken babanın salonda gazete okuması, aile yaşantısı içinde akşam vakitlerinin genel manzarası olarak sunulur (Gümüşoğlu, 1996:44). Bu kitaplardaki örneklerin cinsiyetçilik içermesinin yanında bir diğer önemli kısım ev içindeki iş bölümünün "mutlulukla" yapılmasıdır, burada itaat, uyumluluk ve halinden mutlu olma durumu kadının kişisel özellikleri içerisinde yer almalıdır mesajı verilmektedir.

Ders kitaplarında kadının ev işini yapması içgüdüsel bir durum olarak sunulur. Kadın, herhangi bir yaratıcılık veya nitelik gerektirmeyen ev işleri için en uygun cinsiyettir; böylelikle erkek "yaratma" eylemiyle bağdaştırılarak uygarlığı yaratan cinsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Gümüşoğlu, 1996:55). Genel anlamıyla kadınların nazlı ve narin, erkeklerin ise akıllı ve güçlü bireyler olarak resmedildiğini belirten Gümüşoğlu, 1950'lerde kullanılan üçüncü sınıf bir hayat bilgisi kitabından kadın ve erkeğe ait olması gereken cinsiyet özelliklerini şu şekilde sıralar:

"Duygu terzi olacak: akli dikişte. Hale nazlı bir kız; ne konuşur, ne güler. Işık'sa yumuşacık, nazlı ve şirin bir kız. Pek çabuk hastalanır, hiç zora gelmez. Jale süsüne düşkün, modadan ayrılamaz. Onun kadar süslenen bulunmaz. Leyla çok temiz bir kızdır, işi ütü çamaşır. Hem beceriklidir, iş eline yakışır. Nazlı küçük ama işe yarıyor. Ortalık süpürüyor; toz, örümcek alıyor. Kızların ortak nitelikleri; yumuşacık, nazlı, zayıf (zora gelmez), şirin, süsüne düşkün ve becerikli olmaları. Erkeklerin kişilik özellikleri de şöyle sıralanıyor: Hesaplı, güçlü, akıllı, yetenekli, kahraman, açık göz vb." (Gümüşoğlu, 1996:69).

Ulus devleti, bireyin algısını oluştururken aile olgusuna çok önem vermiştir. Çünkü aile itaat ve birliğin olduğu en önemli toplumsal yapı olarak düşünülmektedir.

Hemen her toplumda egemen ideoloji kadın ve erkek için uyulması gereken rol kalıplarını toplumun algısına sunar ve medya vb. araçlarla yeniden üretimini ve denetimini sağlar. Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren çizilen ideal kadın portresi çoğunlukla orta sınıfa mensup özel alanda yaşayan "anne" figürüdür. Bu figür ders kitaplarına da yansıtılarak algıya hizmet etmektedir. Örneğin 1990'da okullarda okutulan bir hayat bilgisi kitabında ideal kadın şu şekilde tanımlanır:

"Kadın ailenin temelidir. Anneler, çocukların beslenmesi, eğitilmesi, sağlığı gibi hususlarla yakından ilgilienirler. Evin temizliği, yemeğin pişirilmesi, çamaşırların yıkanması gibi işler de anne tarafından yapılır. Kadın, aile hayatını düzenler. Kadın ailenin mutluluğunda önemli görevler üstlenmiştir. Kadının toplum içindeki yeri ve değeri de çok büyüktür. Türk kadını bugün olduğu gibi geçmişte de topluma pek çok hizmet vermiştir. ... Türklerde aile kutsaldır ve toplumun temelidir. Aile bireylerini birbirlerine sevgi ve saygı ile bağlayan kadındır. Çünkü Türk kadını fedakârdır" (Hayat Bilgisi Kitabından Akt. Kancı, 2008:91).

Mill (2013), evliliği toplum tarafından kadınlara gösterilen yol, uğruna yetiştirilen bir kurum olarak tanımlar.

Kadınla erkeğin arasında yaşanan işbölümü, tarihsel süreç içerisinde toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. Ancak genel olarak her toplumda cinsler arasında -biyolojiye ilişkin düşünce sistemi içerisinde-, kadını ev işleri ve çocuk bakımı gibi yeniden üretimin yaşandığı özel alana hapseden bir durum söz konusudur. Çocuk bakımı ve ev işlerinin yanında biyolojiye özgü doğurganlıkla da kadının özel alana sabitlenmesinin kadın istihdamı üzerinde ciddi olumsuz etkileri bulunmaktadır (Dedeoğlu, 2000:151).

1928-1950 yıllarında ilkokul ve ortaokul ders kitaplarını inceleyen Şerifsoy (2013), ders kitaplarındaki aile vurgusuna dikkat çekmektedir. Aile kurumu, millî görevlerin yapılması için gerekli bir alan olarak gösterilmektedir. Toplumsal hayat içerisine dâhil olmak için ailenin bir parçası olunmalıdır algısı sunulmaktadır. Bunun sonucunda aile yaşamı, hayatın bir zorunluluğu olarak lanse edildiği için bu seçimin gerekleri ve uyulması gereken özellikler "doğal" bir davranış süreci olarak belirtilmektedir. *Doğal* olma kısmı anahtar bir özelliktedir. Çünkü doğal olma halinin altında öncelikle, toplumsal cinsiyet ve hiyerarşik düzen benimsenmektedir. Bu hiyerarşi içinde toplumsal cinsiyet kısmında, babanın aile reisi olma özelliği, annenin ise babanın kararlarını onaylamadaki işbölümü ortaya çıkmaktadır (Şerifsoy, 2013:197).

Cumhuriyet sonrası, ulus bilinciyle hareket eden devlet, ulus bilincinin inşa sürecinde aileyi çok önemli bir yere koyduğunu görmekteyiz. Okullarda ders kitaplarında aile kurmanın gerekliliği, vatana, millete yaraşır bir birey olmak için hayatın bir evresinde evlenmenin önemine vurgu yapılmıştır. Tam da bu vurgunun toplumsal cinsiyet rollerini nasıl ürettiğini ve sürekli pekiştirdiğini yukarıda anlatılan çalışmalarda görmek mümkündür. Kız çocukları modern ve kültürlü kadınlara dönüşmek için okumalı, kendini geliştirmeli ancak yine de geleneksel ataerkil ideolojiyi destekleyen *anne* rolü bütün rollerin üstünde ve bir kadının asli görevi olarak sunulmaktadır. Cumhuriyet sonrası devlet ideolojisinde halkın bilincine sunulan sosyalizasyonda özel alanda aile vurgusunun öneminin yanında siyasi kültürel alanda da aile değerleriyle ortak hareket eden bir yapıda olmuştur.

1.3.Medyadaki Çalışma İlişkileri, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet

Şimdiye kadar yapılan tartışmada, kadının biyolojik cinsiyeti dolayısıyla, geleneksel kültürün dayattığı normları ve bu normları üreten yapılar irdelenmiştir. Özellikle modernleşmeyle birlikte daha sonra ulus devlet inşası, milliyetçilik ve kamusal/özel alan ayrımıyla toplumsal cinsiyetlendirilmiş yapılardan bahsederken, çalışmanın asıl konusunu oluşturan medya yapısı içinde çalışan kadınların toplumsal cinsiyet deneyimlerini anlamaya çalışmak gerekir. Bu bölümde, medyanın yapısı, çalışma ilişkileri, medya yapısı içinde kadının konumu toplumsal cinsiyet bağlamında incelenecektir. Konuyu daha iyi anlamak açısından ve ilgisi dolayısıyla önce kısaca feminist yazınından bahsedilecektir. Daha sonra medya yapılanması içindeki kadın ve toplumsal cinsiyet algısı irdelenecektir.

1.3.1. Feminist Yaklaşımlar

Türkiye'de medya çalışmalarına feminist perspektifin dâhil olması gelişmiş ülkelerle paralel bir biçimde ilerlemiştir. İletişim çalışmalarında feminist bakış açısı çoğunlukla kültürel medya çalışmaları arasında kendine yer bulmuştur. Medya enformasyonunun izleyici üzerindeki etkisini inceleyen kültürel çalışmalarda feminist bakış açısı da kadının medyadaki temsili üzerine eğilmiştir. Feminist bakış açısını daha iyi anlamak için kısaca feminizm tarihi ve kadın sorununa eğilen çalışmaları incelemek gerekir.

John Stuart Mill, "*Kadınların Köleleştirilmesi*" kitabında "*bir cinsiyetin diğerine olan bağımlılığı*"nın yanlışlığından yola çıkmış ve *kadın meselesini* irdeleyerek kitabın birinci bölümünde amacını ve kitabın çerçevesini şu ifadelerle ortaya koymuştur:

"İki cinsiyet arasındaki sosyal ilişkileri düzenleyen ilke -bir cinsiyetin diğerine olan yasal bağımlılığı- kendi içinde yanlıştır; hâlihazırda, insani gelişimin önünde duran başlıca engellerden bir tanesi olarak karşımızda bulunmaktadır" (Mill, 2017:23).

Mill'e göre, insanlık tarihinden beri kadınlar "*erkekler tarafından ona atfedilen değer ile onun kas gücündeki astlığı sebebiyle*" erkekler karşısında köle gibi konumlandırılmıştır (2017:29). Yukarıda parantez içinde yer alan cümleden aslında Mill'in biyolojik cinsiyet sebebiyle kadınlara ve erkeklere atfedilen toplumsal cinsiyet

rollerine eleştirel yaklaştığının izlerini görmek mümkündür.

Feminizm, Batı'da Fransız Devrimi'nin yaşanmasıyla birlikte kadınlara seçme ve seçilme, mülkiyet hakkı gibi kadın özgürlüğünü savunan kavramlar etrafında oluşmuştur. Bu yolda bazı reformlar gerçekleştirilmiş olsa da feministler temel sorunun toplumdaki erkek egemenliği olduğunu dile getirerek mücadeleye farklı bir yön vermeye çalışmışlardır. Zamanla Feminist teoriler, kadınların toplumdaki konumlarını, edilgen yapılarını, değersizleştirilmelerinin kökenlerini ve mevcut durumlarını anlamayı ilke edinmiştir (Donovan, 2005). Toplumsal cinsiyet ve patriyarkadan söz ederken feminizmden bahsetmek çok önemlidir. Feminizm, kadın hakları ve eşitlik mücadelesinde, kadının özel alandaki mahkûmiyetinden kurtulmasını ve kamusal alanda görünmesini destekleyen hareket olmuştur.

Feminizm, en temel şekilde cinsiyet tahakkümünü ve sömürsünü ortadan kaldırmak için çabalayan bir hareket olarak tanımlanmıştır (Hooks, 2014:9). Feminizmin ilk ortaya çıktığı dönem yani 18.yüzyıl feministleri erkeklerle eşit haklara sahip olmayı istiyorlardı (Donovan, 2005: 16). Feminizmin tarihine bakıldığında mücadelenin önemli isimlerinden bahsetmek gerekir. Liberal feminist teorinin savunucusu kabul edilen Marry Wollstonecraft'ın ortaya çıktığı dönem olan, 17. ve 18. yüzyıllarda ve sonrasında kadının eş ve anne olarak özel alana eve ait olduğu düşüncesinin herkes tarafından evrensel bir yasa gibi kabul edildiği bir dönemden bahsetmek gerekir.

Feminist teori tarihinin ilk ve önemli bildirgesi sayılan *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Hakları Savunusu) isimli eser, Fransız Devrimi'nin erken dönemlerinde el broşürü olarak yayınlanmıştır (Donovan, 2014:21). Eser, genel hatlarıyla kadının burjuva erkekle eğitim, hukuk ve siyaset alanında eşitliğini savunur. Kitapta kadınların doğdukları andan itibaren içinde buldukları toplumun kuralları içerisinde şekillendikleri şu ifadelerle anlatılır:

Kadınlara bebekliklerinden beri şunlar söylenir ve annelerinin örneklediği şu şeyler öğretilir: Çok yerinde olarak kurnazlık denen insan zaafı konusunda birazcık bilgi, yumuşaklık ya da iyi huyluluk, görünüşte itaatkârlık ve çocukça bir terbiyeli davranışa titizce bağlı kalmak kadınlara erkek korumasını getirecektir; üstelik eğer güzelseler; hayatlarının en az yirmi yılı boyunca başka hiçbir şeye gerek duymayacaklardır (Wollstonecraft, 2012: 29).

Yaşadığı kültür içinde bireye sürekli ne yapabileceği ve ne yapamayacağı söylendiği zaman, kişi bir süre sonra bunu kendi gerçekliği olarak algılar ve bu doğrultuda kendi fikirlerini oluşturur. Yumuşak huylu, itaatkâr olması gerektiği

söylenen kız çocukları, hayatı anlamlandırmaya başladıkları zamandan itibaren bu özellikleri kendi biyolojik, karakteristik özellikleri olarak algılar ve ileriki zamanlarda meslek seçimlerini de bu zeminde yapabilmektedirler.

Doğar doğmaz oğlan ve kız çocuklarının farklı şartlarda yetiştiği bir toplumsal düzen içerisinde kadınların erkeklerle aynı performansı göstermesini beklemek doğru bir bakış açısı değildir. Tam da buna istinaden Wollstonecraft, kadınlara da erkeklere tanınan imkânlar verilip sınırlamalar kaldırıldığı takdirde erkeğin doğalmış gibi görünen üstlüğünün ortadan kalkacağına işaret etmektedir (Wollstonecraft, 2012:130). İnsanların davranışlarının tecrübeyle ilişki içinde olduğu düşünülürse, cinsiyetlerin de tecrübe ettikleri davranış ve söylemlere göre şekillenmesi olasıdır. Bu yüzden kültürün cinsiyet üzerinde ciddi bir etkisi bulunmaktadır.

Kültürel feministler, daha çok aile ilişkilerine ve bu aile ilişkilerinin eril düzen içerisinde şekillendiği üzerinde durmuşlardır. Toplumsal cinsiyetin oluşumunda biyolojik farklılıktan ziyade *toplumsal inşa* kavramı üzerine vurgu yaparlar (İmançer, 2006a:27). Toplumsal inşa, bireyin içinde yaşadığı geleneksel ataerkil kültürün izlerini taşır. İnşa süreci çoğunlukla doğal bir sirkülasyon içinde gerçekleştiği için kişi bu süreci sorgulamadan yaşar.

Marksist feminizm teorisi, Marks ve Engels'in fikirleri içerisinde şekillenmiştir. Marksizm'den etkilenen bu feminizm çeşidi hem radikal hem de liberal perspektifleri eleştirir. Ancak Marksist feminizm ise, Engels'i proleter kadınların ezilmediklerini varsayarak yaptığı hatalardan dolayı oldukça sert bir şekilde eleştirmiştir (Steeves, 2005:145). Marksist feminizm, olaya sadece sınıf bazında baktığı için toplumsal cinsiyet kültürünü dışarıda bırakmışlardır.

Feminist hareket içerisinde kadının birey olarak kendi benliğini meydana getirmesi düşüncesi varoluşçuluk felsefesinden türetilmiştir (İmançer, 2006a:30). Bu perspektif içerisinde en önemli çalışma *The Second Sex*'in (İkinci Cins); yazarı ve bu görüşün en önemli temsilcisi de Simone De Beauvoir'dur. Wollstonecraft'ın tarih sahnesine çıktığı dönemlerde bir kadın hareketinden bahsetmek pek mümkün değildi. Bu yüzden Wollstonecraft ve Beauvoir arasında devam niteliğinde bir bağlantı kurulabilir. 18. yüzyılın sonlarında Amerika ve Fransa'da yaşanan devrim dalgasının içinde sesini duyurmuştur. Beauvoir'un 1940'ların Paris'inde yazdığı *İkinci Cins* Wollstonecraft'ın bildirisinde savunduğu düşüncelerin geliştirilmiş halidir demek yanlış olmaz. Türkçeye üç cilt şeklinde çevrilen *İkinci Cins*'te kadın sorununa varoluşçu bir perspektiften yaklaşan Beauvoir'un, yapay kadınsılığa yaptığı eleştiri çok

önemlidir. Bu eleştiri onu, cinsler arasında hiçbir ayrımın olmadığı düşüncesine götürür.

Radikal feminizm, kadınların ezilmesinin temel sebebini, cinsiyetler arasındaki biyolojik farklılığa bağlar. Kadının baskı altında ve erkekten aşağı bir konumda olmasının aile kurumundan dolayı meydana çıktığını savunur. Bu hareketin içinde önemli çalışmalar Kate Millet ve Shulamith Firestone tarafından geliştirilmiştir. Millet'e göre (2011), aile kurumu bireyleri ataerkillik ideolojinin fikrine göre şekillendirir. Aile, eril sistem içerisinde kadını erkeğe bağımlı hale getiren, bağımlı olma durumunu kabul ettiren ve erkek egemen ideolojiyi yeniden üreten bir grup olarak çizer. Bu yüzden radikal feministler, aile kurumunu kabul etmez. Firestone da, kadının baskı altında olmasının biyolojik cinsiyet farklılıklardan kaynaklandığını söyler. Kadının doğum ve annelik rolleriyle sınırlandığı için yapay üreme yönteminden bahseder (Firestone, 1993:22). Genel itibariyle radikal kuramcılar, teknolojiye bağlı üreme önerileri sebebiyle eleştirilmektedirler (İmançer, 2006a:32-33).

Sosyalist feministlerin, diğer feminist perspektiflerle ortak noktaları vardır, ancak kadınları ikincil konuma iten etkenlere eğilirken teorik ve siyasal bir denge bulmaya çalışırlar. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda radikal feministlere katılırken, onların 'patriyarki' kavramını tarih ve kültür içinde cinsiyet baskısını tam anlamıyla betimleyecek şekilde belirsiz ve çok geniş bir genellekte kullanmalarını eleştirirler (Steeves, 2005:145). Kapitalist sınıf baskısının yokluğu kadınların baskı altına alınmasının nasıl ve neden devam ettiğini anlamalarını kolaylaştırdı. İngiliz kültürel çalışmalarından oldukça etkilenen sosyalist feminist iletişim çalışmaları, dişil ideolojilerin medya metinlerinde simgeleştirilip simgeleştirilmediğini ve bu durumun nasıl meydana geldiğini belirlemek için Althusser'in yapısal Marksizminden yararlanırlar ve Lacan'dan ve göstergebilim kuramcılarında bazı varsayımları ödünç alırlar (Steeves, 2005:152-153). Feminist metin analizlerinde Althusser (2006) ya da Chodorow'un (1978) toplumsal cinsiyetin kadınların annelik rolü üzerinden yeniden üretimi teorisinden etkilenmiş olsalar da çok yaygın değildir.

Radikal feminizm, kadınların öncelikle, kendi dillerinde özgürce konuşmayı öğrenebilecekleri kendi medya çevrelerini oluşturmalarının önemini savunur. Liberal feminizm zaten var olan düzenin içinde özgül değişikliklerin nihai olarak kadınlar açısından ifade özgürlüğünü ve adaleti sağlayabileceğini vurgular. Marksist feminizm, kadınların medya sistemi içerisinde veya başka bir alandaki konumlarının değişmesi

için öncelikle bütün toplumun kapitalist üretim tarzından işe başlayarak değişmesi gerektiğini savunur. Sosyalist feminizm ideolojik sistemlerdeki toplumsal cinsiyete, sınıfa dayalı baskı ve tahakküm kültürünün su yüzüne çıkartılmasının ve değiştirilmesinin önemine dikkat çeker (Steeves, 2005:174-175). Radikal feminizm ve liberal feminizm, kadınların olduğu eşitliksiz durumundan kurtulmaları için daha kültürel ve toplumsal değişimlerin yaşanması gerektiğini savunurken; Marksist feminizm, sınıfsal pencereden bakarak kapitalist düzenin kadınları köle ve ikinci plana attığını ifade ederek öncelikle bunun değişmesi gerektiğini vurgular.

Feminist kuramla kadınları tam anlamıyla veya yeterince temsil eden bir dil oluşturmak, kadınların siyasi alanda görünürlüğünü artırmak için gereklilik olarak düşünüldü. Çünkü kadınların yaşamlarının ya yanlış temsil edilmekte olduğu ya da hiçbir şekilde temsil edilmediği yaygın kültürel durum düşünüldüğünde bu adım çok önemli görülmekteydi (Butler, 2018:43-44).

Kadın hareketinin, modernleşme, endüstrileşme ve uluslaşma dönemi içerisinde doğduğunu söyleyebiliriz. Eşit paylaşım ve eşit katılım talepleri 19. yüzyıl sonlarına doğru orta sınıf kökenli ve işçi sınıfı kökenli kadınları kapsamaktadır.

Kadın hareketinde çoğunlukla ana iki dalgadan bahsedilir. İlki 19. yüzyılın ortalarında Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkan birinci dalga, diğeri ise yüz yıl sonra savaş sonrası sahneye çıkan ikinci dalgadır (Phillips, 1995:156). Türkiye'de kadın hareketini inceleyen Tekeli, hareketin geçmişi için 19. yüzyılın ortalarına gidilmesi gerektiğini söyler. Birinci ve ikinci dalga feminizm Batı'dan 5-10 yıl gecikmeli olsa bile paralel zamana denk gelmiştir. Dönemin feminist kadınları arasında özellikle Fatma Aliye ve Halide Edip Adıvar'ın öne çıkan iki isim olduğunu vurgulayan Tekeli, kadın hareketinin Batı'da işçi sınıfı ve siyah kadınları da içine alırken Türkiye'de sadece "seçkin" yani üst düzey sınıfa mensup kadınlar tarafından benimsendiğine dikkat çeker. Hareketin bir diğer zayıf yönünü ise bir lidere sahip olamamasına bağlar (Tekeli, 1998:339). Lider çıkaramamasının sebepleri içinde Halide Edip'in sürgüne gönderilmesi, Kadınlar Dünyasının kurucularından Nezihe Muhiddin'in başkanlıktan istifa ve topluluğun kendini tasfiyesine kadar giden baskıları da saymak gerekir (Zihnioğlu, 2003).

Birinci dalga feministleri aslında sorulması gereken birçok soruyu sormuştur; eşit eğitim hakkı, çalışma hayatına dâhil olabilme ve en önemlisi aile içerisinde kadının konumunun iyileştirilmesi. İlk dalga tamamen olmasa da dönemin şartlarından dolayı devlet karşısında eleştirel değil destekleyici bir tavır içerisindeydiler. Yeni

dalgayla beraber 1988'deki Feminist Manifesto ile kadınların kurtuluşu için erkek egemen ve ataerkil ilişkileri yaratan kurumlara -devlet, aile, eğitim sistemi, kapitalizm, kitle iletişim araçları- karşı bir duruş sergilemişlerdir. Çeşitli dernekler kurulmuş protesto yürüyüşleri yapılarak toplumun gündemine girmeyi başarmışlardır (Tekeli, 1998:341).

1.3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Medya

Steeves'e göre (2005), Medya sektörüyle ilgili yapılan çalışmalarda çoğunlukla, medya mesleklerinde çalışan kadınların sayıları ve kadınların elde ettiği fırsatlarla ilgili var olan eşitsizlikler alanında yoğunlaşmaları bakımından liberal feminist nitelik barındırır.

Medya kavramının kökenine bakıldığında; Latince ortam, araç anlamlarına gelen *medium* kelimesinin çoğulundan türetilmiştir. Medya kavramı her türlü bilginin kamuoyuna aktarılmasıyla gerçekleştirilen bilgilendirme, eğitime vb. sorumlulukları yerine getiren işitsel ve görsel araçların bütünü olarak tanımlanmaktadır (Soydan ve Alpaslan, 2014:57). Bu minvalde düşünüldüğünde medya kitle iletişim araçlarının tümünü ve bu araçlarla sağlanan iletişim ve iletişimin gerçekleştiği ortamlarını da tanımlamak için kullanılmaktadır.

Propaganda modeline göre medya, haber ve çözümlenmelerin toplumun belli bir kesimine hizmet eden bir yapı içerisinde her türlü tartışmayı sınırlandırarak, aralarında güçlü bir ilişki olan devlet ve güçlü şirketlerin çıkarlarına hizmet etmektedir (Chomsky, 1993:23). Propaganda modelini destekleyen birçok medya analiz çalışması bulunmaktadır (Mcquail ve Windahl, 2005:114).

Medya üretimi çok geniş bir kitleye seslenir; televizyon kanalları, gazeteler, dergiler, internet portalları toplum üzerinde yönlendirme ve etki gücü bu alanların devasa yatırım alanları olmasını sağlamıştır. Medya, sahipliğin oldukça stratejik olduğu alanların başında gelmektedir. Sektör özellikle ekonomide liberalleşmeyle birlikte küresel bazlı şirket ortaklıklarından yerel fonlu kuruluşlara varıncaya kadar ticari anlamda bütün kitle iletişim pratiklerini bünyesinde bulundurmaktadır (Akmeşe ve Deniz, 2015:314).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim araçları hem daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuş hem de toplumun algısını yönetmede güçlü bir işlevselliğe sahip olmuştur. Özellikle 1950'lerden itibaren toplumda kendine yer edinen

televizyon, haber kaynağı olarak yazılı basına nazaran daha etkili olmuştur. Yapılan haber yayınları veya programlar 24 saat kamuoyunu bilgilendirme özelliğine sahiptir.

Günümüzde gazetecilikte rol alan kitle iletişim araçları, haber verme işlevinin yanında kamuoyu oluşturarak bir konu ile ilgili ikna etme, reklam yapma vb. aşamalarda yer almaktadır. Haberdar etmenin yanı sıra bazı fikirlerin savunuculuğunu yaparak, toplumun düşüncesini istediği yönde yönetir (Tokgöz, 2015:145).

Feminist çalışmaların medya çalışmaları alanına girmesi 1970'li yıllarda olmuştur. Özellikle ikinci dalga feminizmin medyadaki kadın temsili ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yönelimi, Amerika'da ana akım kitle iletişim araştırmaları kapsamında yapılan içerik analizi ve etki çalışmaları dolayında gelişim gösterir (Akca B., Emel ve Ergül, 2016). Başlangıçtaki çalışmalar medyada kadının varlığı veya yokluğunu ortaya çıkarmak için yapılan içerik analizleridir. Bu araştırmalar sonucunda, erkeklerin medyada kadınlardan daha çok temsil edildiği, kadınlara biçilen rollerin erkeklere nazaran daha sınırlı annelik, ev hanımlığı gibi geleneksel rollerle gösterildikleri saptanmıştır (Akca ve Ergül, 2016:21). Toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında medya araçlarının oldukça önemli bir yeri vardır. Bu düşünceyle kültürel çalışmalara oldukça büyük katkıları olan Stuart Hall'un medya mesajlarının nasıl algılandığına dair yaptığı "kodlama/kodaçımı" çalışması kadın çalışmaları disiplini tarafından örnek alınır. Hall'un çalışması, kadın medya izleyicisi üzerine yapılan çalışmalar için kılavuz niteliği taşımıştır.

Yetmişli yıllara kadar ana akım iletişim araştırmacıları kadın konusuyla neredeyse hiç ilgilenmemişlerdir. Çünkü kadın hareketinden önce cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılar doğal, biyolojik cinsiyet bazlı olarak görülmekteydi. Bu yüzden bu rollerin nasıl geliştiği, nasıl pekiştirildiği ve devam ettiği kimse tarafından dikkat çekmemiştir.

Medyayla ilgili feminist çalışmalar çoğunlukla kültürel çalışmalar alanında zemin kazanmıştır. Pembe diziler, kadın dergileri bu çalışmaların kapsamını oluşturur. Fiske ve Morley (1990) araştırmalarında toplumsal cinsiyeti, kültürel deneyimler ve günlük yaşamı yapılandıran oldukça önemli bir mekanizma olarak incelemişlerdir. Betty Freidan da, Amerika'nın ideal kadınının "mutlu ev kadını-kadın kahramanı"nın kadın dergileri ve reklamlarla toplumsal inşa sürecindeki algısına dikkat çekmiştir (van Zoonen, 2002: 469-470). Aynı zamanda, ev kadınlarının medya takibi sadece kadın dergileri olarak nitelendirilen, magazin dergileri, pembe diziler vb. olarak

düşünülmekteydi. Buralardan alınan enformasyonun içeriği ise nasıl iyi bir ev kadını olunurun üzerinde kurgulanmaktaydı.

1980'li yıllarla birlikte medya piyasasında çalışan kadınların çalışma koşullarını ve deneyimlerini anlamaya çalışan araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle medya endüstrisi içerisinde yönetim kısmında kadınların nicelik olarak oldukça az olması ve medya ürünlerinin cinsiyetçi dili arasında bağlantı kurarak bunun nedenleri sorgulanmaya başlanmıştır. Bu araştırmalar ışığında, karar alma mekanizmalarının erkek kökenli olması, medyanın yaydığı kadın imajının geleneksel erkek bakışını yansıttığı düşüncesi belirmiştir. 2002 yılına gelindiğinde feminist ekonomi politik akademisyenleri, *Sex and Money: Feminism and Political Economy in the Media (Cinsiyet ve Para: Medyada Feminizm ve Ekonomi Politik)* adlı çalışmayla, basın sektöründeki cinsiyetçi tahakkümü çerçevesinde, haber toplama ve üretim süreçlerinin geleneksel ataerkil kültürüne vurgu yapmışlardır (Akca ve Ergül, 2016:26). Bunu takip eden çalışmalar kadınların bu sektör içerisinde erkeklere oranla daha az maaş aldıkları, kadınların belli alanlarda *ciddi olmayan* haber üretim kısmında yer aldıklarını ortaya çıkarmıştır. Habercilik içerisinde yer alan cinsiyetçi kodlar haberin gerçekliğini yapılandıran ve kamuoyunun algısına sunan bir düzen içerisinde işlemektedir (Alankuş, 2007; Dursun, 2004; Sallan ve Altındal, 2015)

Kadınlar, tarih boyunca üretimin her alanında bulunmuş olmalarına rağmen ekonomik kalkınmadan yeterince pay alamadıklarından dolayı dünya genelinde yoksulluktan en çok etkilenen kesimi de oluşturmaktadır. Kadının verdiği emeğinin karşılığını alması, tüm dünyayı etkileyen Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Dönemin ihtiyaç ve koşullarına göre istihdam edilen kadın, zorlaşan ekonomik şartlar altında yine ezilen taraf olmuştur. Bununla birlikte kadın işçilerin, çalışma hayatını düzenlemek için birtakım yasalar çıkarılmıştır (Walby, 2016:268). İngiltere'de başlayan bu düzen yavaş yavaş diğer toplumlara da yayılmaya başlamıştır. Fakat bu yasalar, kavram ve içerik bakımından çok kısıtlı olmuştur.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda, erkeklerin savaşa gitmesiyle birlikte çalışma alanlarında kadınlar istihdam edilmeye başlanmıştır. Bu savaşların getirdiği zorlu şartlar sonucunda devletlerin, kadın ve erkeklerin ekonomik ve toplumsal hayata katılma alanlarını çoğaltmaya başladığı gözlemlenmiştir. Her geçen gün büyüyen endüstrileşmeyle kadınlar için yeni alanlar yaratılmıştır. Bu değişim ve gelişmeyle kadına aile ve toplumda yeni roller yüklenmiştir (Kocacık ve Gökkaya, 2005:196). Kadınlar kamusal alana çıkmaya başlamış ve ücretli emek ıskalasına dâhil olmuşlardır.

Ancak, düzen kadınlara sadece *yedek ordu* gözüyle bakmıştır ve kadınlar, erkekler savaştan geri döndüklerinde evlerine kendi özel alanlarına ger gönderilmiş ya da erkeklerden daha az ücretle çalıştırılmıştır. Zamanla kamusal alanda çalışma hayatına katılan kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerine uygun işlere yönlendirilmişlerdir.

Cinsiyete dayalı iş bölümü kavramının kendisi, biyolojik önyargı ve gizli asimetri barındırmaktadır. Kavram, erkeklerle kadınların farklı görevleri kendi aralarında basit bir şekilde böldüğü fikrini öne sürüyor gibi görünse de erkeklerin üstlendiği görevler çoğunlukla "rasyonel" insan görevleri olarak görülürken; kadınların üstlendiği görevler doğası gereği kendilerine uygun olduğu düşünülen edilgen, ikincil görevler olmuştur. Bu durumda kadın ve erkek arasında gerçekleşen bu işbölümü eşit ve basit bir iş dağılımı şeklinde gerçekleşmez; aksine asimetrik, hiyerarşi ve sömürüye dayalı bir tahakküm şeklidir (Mies vd., 2008:105).

Medya sektörünün, toplumsal cinsiyet temelli ayrışmanın yaşandığı ve erkek egemen bir yapı içerisinde şekillendiğini söylemek yanlış olmaz. Joan Acker (1992:568), "gendered organisation" (toplumsal cinsiyetlendirilmiş kurum) kavramını toplumsal cinsiyet kodları ve ideolojilerinin üretiminin yanında, toplumsal yaşamın farklı alanlarında iktidarın oluşumu ve bölüştürülmesinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermek için kullanmaktadır. Toplumsal cinsiyetlendirilmiş yapıların gözle görülür bir belirginlikte olmasına rağmen tarafsız veya nötr görünümünü analiz etmek için feminist analizle ortaya çıkarılabileceğini söyler (Acker, 1992:568).

1.3.3. Türkiye'de Kadın ve Medya

Kadının medya düzeni içindeki yeri ve konumuna bakmak için önce kadının ücretli emek piyasasında nasıl ve ne şekilde var olduğuna bakmak gerekir. Kadının, kamusal alandaki görünürlüğüne, işgücü piyasasına katılım oranına, tarihsel perspektiften bakmak oldukça önemlidir.

Kadınların eğitim düzeyleri ve çalışma yaşamına katılım ve olanakları, bir ülkede kadınların durumuna ilişkin önemli göstergelerden biri olsa da, tek gösterge ya da sebep bu değildir. Bir toplum içerisindeki kadının konumu ataerkil değerler, kadına şiddet ve bu şiddetin ne kadar kamu sorunu haline getirildiği vb. konular kadının ekonomik yaşama katılımında bakılması gereken oldukça önemli etmenlerdir. Neo-liberal piyasa düzenini de kadının konumunda gerilemeye sebep olan bir diğer etmen olarak görmek mümkündür (Sapmaz, 2017:51). Sanayi devriminden sonra gelen

serbest piyasa düzeninde, ilerleme gibi atılımlar yapılırken konu kadına gelince 'geleneksel' ataerkinin dışına pek fazla çıkmadığı görülmektedir. Bu minvalde düşününce serbest piyasa ekonomisi ya da neo-liberal kapitalizmin kadının ikinci konumda kalmasında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu düzenin ataerkiyle uyumu ve yeniden üretmesi bağlamında oldukça mühim bir yere sahiptir.

Türkiye'de kadın emeği, 1980'li yıllarla birlikte akademik alanda kendine önemli bir yer bulmuştur. Kadın emeği alanında çalışmalar yapılmasının en önemli sebebi kadın hareketinin gelişimidir. Hareket içinde öncelikle Marksist ve sosyalist feministler, kadın emeğinin sömürülmesini ve ikincil bir yapıda olmasından dolayı kapitalizme ve ataerkilliğe karşı durulması gerektiğini savunmuşlardır.

Endüstriyel kapitalizmin gelişmesi modern erkek egemen toplumsal yapıların doğuşu demektir. Erkeğin aile reisi ve eve ekmek parası getiren işçi erkek olarak hukuken ve toplumsal anlamda ayrıcalıklı kabul edilmesi, diğer yandan kadının ücretsiz ev içi alanında görülmesi, emeklerine karşılıksız el konulması anlamına gelir. Böyle kapitalist sistem içinde erkek işçinin kadınlar üzerindeki otoritesinin hukuki, ideolojik ve politik yollardan teşvik edilmesi modern erkek egemen cinsiyet düzeninin oluşumuna temel olmuştur (Sancar, 2011:63). Endüstrileşmeyle gelişen yeni bir eril tahakkümün ortaya çıkması ve kadınların toplumsal ilişkiler içerisinde ikincilleştirilmesiyle, güçlü bir kadın hareketi oluşmaya başlamıştır. Kadın hareketi, kapitalizmin özel alan-kamusal alan ayırımına ilişkin ekonomizmini "özel alan politiktir" fikriyle eleştirmiştir (Sancar, 2011:64).

Küresel pencereden bakıldığında kadının iş piyasasına girişi ülkeden ülkeye ve sektöre göre farklılık gösterir. Kadınların iş yaşamında avantajlarının olmasının yanı sıra farklı sebeplerden dolayı birçok engeller de bulunmaktadır. Özellikle kadınların yönetici pozisyonlara yükselmeleri birçok engelle karşılaşır. Cam tavan (glass ceiling) ya da cam tavan sendromu (glass ceiling syndrome) şeklinde kavramlaştırılan bu durum kadınların iş yaşamındaki engellerden biridir (Öğüt, 2006:56-57).

Verilere göre kadınların, en fazla tarım sektöründe, daha sonra da sanayi ve hizmet sektöründe yoğun olarak çalıştıkları ortaya konulmaktadır. Kadınların belli alanlarda yoğunlaşmalarının sebebi, kalıplaşmış düşünceye göre erkek mesleği olarak görülen alanlara girişin kadınlara açık olmamasıdır. Zamanla kadınlar bu alanlara girmeyi başarmış olsalar da sayıları oldukça az durumdadır.

Türkiye'de kadın istihdamına bakıldığında, devlet güvencesi olan ve belirli çalışma saatleri olan kamu sektöründe yoğun olarak tercih edildikleri görülmektedir. Kamu sektöründe istihdam edilen kadın çalışan sayısı, 1990'da 30.4 iken, 1994 yılında ise 34.3'e yükselmiştir (Öğüt, 2006:74). İlk statü grubunda tarım sektörü, ikinci statü grubunda ise hizmet sektörü kadınların en çok istihdam edildiği alanlar olarak belirlenmiştir.

Kadının çalışma yaşamındaki istihdam sürecinde kentleşmenin önemli bir yeri bulunmaktadır. Kentleşme süreciyle birlikte, kadınların işgücüne katılımında bir düşüş yaşanmıştır. Kırsaldan kente yaşanan göçle kadınlar genellikle ev kadını olmuşlardır ya da resmi olmayan işlerde çalışmaktadır (Kocacık ve Gökkaya, 2005:200). Kırsal kesimde genellikle tarımla uğraşan kadınlar güvencesiz ve ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları için kente göç ettiklerinde işgücü piyasasına dâhil olamadıklarından piyasasının dışında kalmaktadırlar. Kadın, kent işgücü alanının istediği niteliklere sahip olamaması, aile bireylerinden çocuk ya da yaşlı bireylerin bakımından sorumlu olması, sosyal baskılar, geleneksel yapı ve benzeri sebeplerden dolayı da kent işgücü piyasasına dâhil olamamakta ya da işgücü piyasasından ayrılmaktadır (Yazıcı, 2012:11). Kadınların işgücüne katılmalarını engelleyen geleneksel baskılar oldukça yaygındır. Günümüzde de kadınlar ev ve çocuk bakımından sorumlu cinsiyet olarak kabul edilmekte ve çalışmanın kadının asli görevi olmadığı düşünülmektedir (Kuyucu, 2013:35).

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2015 Küresel Toplumsal Cinsiyet Raporu incelendiğinde Türkiye, 145 ülke içerisinde 130. sırada kendine yer bulmaktadır. Bu sıralama yaklaşık olarak son 10-12 yıl içerisinde 120-129 arasında gidip gelmektedir. Bu durumun en önemli sebepleri arasında ataerkil toplumun tutum ve davranışları, klasikleşmiş kalıp yargıların ne kadar etkili olduğu görülmektedir (CEDAW, 2016:7).

Kadınlar işgücüne katıldıklarında, çalıştıkları işler genelde kadınlara uygun olduğu düşünülen işlerden meydana gelmektedir ve böylelikle annelik ve kadınlık rolleri bir şekilde emek piyasalarındaki işbölümünü de etkilemektedir. Böylelikle toplumsal cinsiyet rollerinin emek piyasasıyla kurulan görünmez ilişkinin görülmesi açısından oldukça önemlidir. Bu roller emek piyasası içinde katmanlaşırken sadece evdeki kadın ve erkek arasında gerçekleşen işbölümüne benzemekle kalmaz, toplumsal cinsiyet ideolojilerini yeniden üretmekte ve tanımlamaktadırlar.

Kamusal alandaki ücretli emek alanlarından biri olan medya sektöründe de toplumsal cinsiyet temelli işleyen ve bu temele göre şekillenen işbölümleri

bulunmaktadır. Türkiye'deki medyanın yapısı ve kadının medya yapısı içerisindeki konumu toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir yapıya sahiptir. Bu yapıyı incelerken, tarihsel yapı içinde gazetecilik faaliyetlerine ve medya düzenindeki işleyişin bugüne kadar nasıl şekillendiğine bakmak gerekmektedir.

Türkiye'de gazetecilik faaliyetinin ortaya çıkması Osmanlı'nın son döneminden itibaren başlar. Çıkar gruplarından, iktidar, devlet kuruluşları ve ordudan etkilenmeyen özerk ve özgürlükçü bir gazetecilik geleneğinden bahsetmek olası değildir. İlk resmi basın faaliyetleri, devlet memurları tarafından gerçekleştirildiği için yönetimin çıkarları doğrultusunda fikir üretmişlerdir (Koloğlu, 2015:26). Zamanla meydana gelen demokratik ve özgürlükçü reform hareketlerine rağmen aynı yelpazede ilerleyen bu yapının en önemli sebeplerinden biri; Türkiye'de hüküm süren devlet-medya ilişkisinin güçlü bir tarihi kökeninin olmasıdır.

Gazete sahipleri çoğunlukla, ayrıntılarda farklılık olsa bile genel anlamda kendi düzenini, kendi fikirlerini paylaşan ya da kabul eden bir editörle anlaşarak kendi yerlerini sağlama almaya çalışırlar. Editörün görevi de bu düzenin takip edilmesini temin etmektir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da gazetecilerden kendi ilkeleriyle ve gerçeklerle ilgili bildikleriyle çelişkiye düşecek bir şey yazmamaları istenir. Görünürde editöryel bağımsızlık, çoğunlukla patron tarafından belirlenen siyasi düzen veya temel konularla ilgili kararlar alma durumu değil; günlük üslup, içerik ve benzeri konularla sınırlıdır (Hanlin, 2011:66).

1.3.3.1. Medya sahipliği yapısı ve editör bağımsızlığı

19. yüzyılla beraber endüstrileşmeyle oluşan şirketlerin büyümesi ve küçük ya da orta çaplı şirketlerin ise ortadan kaybolmasıyla ortaya çıkan bir olgudur. Basın piyasasındaki birikim ve tekelleşme süreci de 19. yüzyılın sonlarına doğru ilk olarak Amerika'da ve bazı Avrupa ülkelerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bugün bu birikim ve tekelleşmeye medya piyasasının her alanında rastlamak mümkündür (Tokgöz, 2015:33). Basında ticari tekelleşme olgusu ABD'de başlayıp bugün bütün dünyayı sarmış durumdadır. Bu tekelleşmeler, medyanın kapitalist ekonomi içerisindeki düzene ayak uydurmasını gerektirmiştir (Koloğlu, 2015:141). Kuruluşlar ayakta kalabilmek için ticari kaygıyla ciddi savaşlar vermek zorunda kalmaktadır.

Özellikle Batı ülkelerinde 1970'lerde meydana gelen ekonomik kriz sonrası yaşanan krize çözüm bulmak için neo-liberal politikalar oluşturulmaya başlanmıştır.

Akabinde yaşanan teknolojik gelişmelerle de iletişim alanında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir (Tokgöz, 2015:36).

1980'le birlikte Türkiye'de de medya sahiplik yapısında yaşanan farklılıklar köklü değişim yaşanmasına sebep olmuştur. Yeni oluşan sahiplik yapısıyla, yaşanan ticarileşme iletişim sürecinin yanında gazetecileri de doğrudan etkilemiştir. Bu yapısal dönüşümle birlikte medya kuruluşları içinde otoriteleri hiç olmadığı kadar meşrulaştırılmıştır. Yeni sahiplik yapısı, iletişim süreçlerinin tarafsızlığını tehlikeye atmasının yanında gazetecilik mesleğinin önemli ilkeleri konusunda sapmalar yaşanmasına da sebep olmaktadır (Tılıç, 1998:245-46). 1990'la birlikteyse, medya sahiplerinin işletmelerini endüstri alanına dönüştürdüklerini söylemek yanlış olmaz. Yatay ve dikey birleştirmelerle medyanın alanı genişlemiş ve pazarlama ve dağıtım alanı yeniden şekillenmiştir. Bu dönemde reklam alanında büyük mücadeleler verilmiştir (Tokgöz, 2015:49).

Medyanın yapısı, o kuruluşun editör bağımsızlığını da yakından ilgilendirir. Bir medya kuruluşu içerisinde editörün en başta, gazetecilik mesleğinin prensiplerine bağlı olmasına editör bağımsızlığı denir.

Medya kuruluşlarının üst kısmında bulunan editörler ve genel yayın yönetmenleri bütün organizasyonla ilgili en son sözü söyleyen kişilerdir. Medya kuruluşu bazında son kararı veren genel yayın yönetmenlerinin de bağlı oldukları medya sahipleri vardır. Medya patronları, sahibi oldukları kuruluşun denetim ve takip yetkisini genel yayın yönetmenleri vasıtasıyla kullanmaktadır (Tılıç, 1998: 239).

Haber metinleri kurgusal metinlerdir ve bir söylemi vardır. Gerçekler haberin söylemi içinde kurulur ve kamuoyuna sunulur. Bu haber söylemi içinde egemen söylemler de doğallaşır ve egemen ideoloji yeniden kurulur. Stuart Hall ve arkadaşları, gazetecileri, egemen kişilerin söylemlerini halkın diline çeviren kişiler olarak tanımlamaktadırlar (Hall'dan akt.Tokgöz, 2015: 241).

1.3.3.2. Haber üretim pratiklerini etkileyen unsurlar

20. yüzyıl sonlarına doğru, medya nicel ve nitel olarak kültürel alanı yöneten bir misyona sahip olmuştur. Hall, kitle iletişim araçlarının toplumda oldukça büyük bir alanı yönetim altında tuttuğunu ifade eder; toplumsal bilginin üretimi ve tüketimi modern iletişim araçlarına bağımlıdır. Hall'a göre (2005), modern iletişim araçları kültürel ve ideolojik alanı kolonileştirmiştir:

"Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da 'toplumsal' ilişkilerinde giderek parçalanmış ve kısımlar halinde farklılaşmış hayatlar sürdürürken, kitle iletişim araçları (a) grupların ve sınıfların *öbür* gruplara ve sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer 'imgesi' inşa etmelerinin temelini sağlamaktan; (b) tüm bu ayrı ve bölük parçalardan toplumsal totalitenin tutunumlu bir şekilde bir '*bütün*' olarak kavranabileceği imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlamaktan gitgide daha çok sorumlu hale gelir. Modern medyanın büyük kültürel işlevlerinden birincisi budur: Başkalarının 'dünyaları' nı, 'yaşanan gerçeklikleri'ni algıladığımız ve onların hayatları ile bizimkilerini kavranabilir bir 'bütünün dünyası' halinde, bir 'yaşanan totalite' halinde hayali olarak yeniden inşa ettiğimiz *toplumsal bilginin*, toplumsal imgenin sağlanması ve seçmecisi inşası" (Hall, 2005:224).

Medya sektöründe çalışan kadınlar göz ardı edilemeyecek derecede ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Gazetecilik, en başından beri kadınlara uygun bir meslek olarak düşünülmemiştir ve bugün hala bunun etkileri sürmektedir. Bir toplarılama yapıldığında medyada kadınların en önemli problemleri şöyle sıralanabilir: "Ağır çalışma koşulları, toplumsal ayrımcılık, sosyal güvenlik ve ücret sorunları, cinsel taciz/mobbing, iş güvencesizliği, cam tavan" (Kuyucu, 2013:41).

Kadınların mesleklerini ailevi nedenlerden dolayı düşünmeden bırakabilecekleri, rekabet gerektiren ortamlarda başarılı olamayacakları düşüncesi gibi önyargılar ve üst düzey erkek yöneticilerin kadınların bulunduğu yerde kendilerini rahat hissetmedikleri anlayışı cam tavan sorununu meydana çıkarmaktadır. Ataerkil toplumların genel bir özelliği olan kadın yöneticiden emir almak erkek çalışanların pek hoşuna gitmemektedir. Erkek çalışanlar genelde erkek yöneticilerle çalışmayı isterken kadınların da aynı şekilde erkek yöneticilerle çalışmak istedikleri görülmektedir (Besler ve Oruç, 2010:25). Doğduğu andan itibaren ataerkil kültüre göre şekillenen kadınların bu düşüncede olması çok şaşılacak bir durum değildir. Medya piyasasında çalışan kadınlar özellikle toplumsal ayrımcılık ya da toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı sorunlar yaşamaktadırlar.

1980 itibariyle merkez partiler, geleneksel aile düzenini ve cinsiyete dayalı iş bölümüne ilişkin politika düzenini devam ettirmişlerdir (Ecevit, 2017:44). Bu durum medya içeriklerinde de etkisini göstermiştir.

1.3.3.3. Türkiye medyasındaki erillik ve eril dil

Ayşe Asker'in medya kuruluşlarındaki kadın çalışanların konumu ve yaşadıkları sıkıntıları anlamak amacıyla yaptığı çalışması, 180 kadın gazeteciyi kapsamaktadır. Anket çalışması yapılarak İstanbul ve Ankara'da çalışan gazetecilerle

de yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Asker, 1990:13). Üç bölüm olarak incelenen çalışmada, ilk olarak kadın gazeteciler ekonomik ve kültürel özellikleri; ikinci olarak mesleğe bakış açıları ve son olarak da kadın olarak meslekte karşılaştıkları zorluklar anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma, kadın gazetecilerin kadın erkek ayrımcılığına ilişkin sorunlardan bahsetmek istemeyebildiklerini; erkek meslektaşları tarafından eleştirilmekten korktuklarını, gazetecilik piyasasında kurallar, söylem biçimi gibi her alanın erkek tahakkümü altında olduğunu ortaya koymaktadır (Asker, 1990:120).

Acker, toplumsal cinsiyete dayalı kurumlarda sosyal yapılanmanın, cinsiyetlendirilmiş iş bölümü, semboller ve görüntüler, işyeri etkileşimi, bireysel kimlik ve örgütlenme düzeni olarak birbiriyle ilişki içerisinde beş farklı şekilde ve gizli gerçekleştiğini söyler (Acker, 1990:146-147). Medya sektöründe de Acker'in öne sürdüğü gibi toplumsal cinsiyetlendirilmiş bir yapı söz konusudur. Bu süreç *doğal* bir şekilde kadınların yönetim kadrolarında yer almamalarına ya da medya örgütlenmesi içinde sadece belli alanlarda yoğunlaşmalarına sebep olan bir yapılanmaya neden olmaktadır.

Alankuş (2007:35), *Kadın odaklı Habercilik* kitabının önsöz kısmında kadının medya içerisindeki ötekileştirilmeden kurtulması için kadınların gazetecilik mesleğinde ilerlemelerinin, yönetici pozisyonlarına gelmelerini engelleyen cam tavanların yok olmasının, kadının kurban yerine başarılı olduğu haberlere yer verilmesinin ve bu yüzden kadın dilinin haber metinlerinde kullanılmasının, kadın odaklı haberciliğin önemini vurgulamıştır. Gülbahar'a göre (2007:88) de, medya kuruluşları erkeklerin sahipliğinde ve yöneticiliğinde bulunan bir iktidar aracıdır ve cinsiyetçiliğin sürdürülmesinde ve yaygınlaştırılmasında büyük ve etkin bir rol oynamaktadır.

Cinsiyete ilişkin kültür, kitle iletişim araçlarının stratejik yapısal düzeni içerisinde yeniden üretilir ve sunulur. Bu yapı içerisinde ise görsel yayınlar toplumsal cinsiyet rollerinin yaygınlaşmasında en önemli araçlardır. İmançer'e göre (2006) kitle iletişim araçları genelde egemen ataerkil kültürü benimseyen bir yapı içerisinde ve kadın erkek bakışıyla yansıtılmaktadır ve bu yansıtılan kültür içinde sosyalizasyona maruz kalan kadın bu kültürü benimsemektedir. Liberal feminizm bakışıyla yapılan medya çalışmalarında kadının medyada ikincil bir konumda olup olmadığı araştırılır ve kadının erkekle eşit bir biçimde hayatın her alanına katılmasının önemi vurgulanır (İmançer, 2006a:50). Bunun yanında kadınların medya alanında güçlü katılımı ve

geleneksel rollerin dışında gerçeğe uygun temsilinin gereğini talep eder. Liberal feminist anlayışta medya, egemen değerlerin aktarımında cinsiyetçi olan mirası aktarır. Radikal feminizm medyanın eril bir yapısı olduğunu ve bu yapıyı değiştirebilecek kadın deneyimleri bastırıldığını söyler. Sosyalist feminist görüşe göre ise medya kapitalist ataerkil düzeni en etkileyici bir şekilde sunar (İmançer, 2006a:50-52). Kitle iletişim araçları içerisinde güçlü bir kültür aktarıcısı olan televizyon, birikmiş ideolojilere özgü bir içerik üreterek ataerkil değerler düzenini olumlar. Kadın yorumcular genç, bakımlı, giyimleriyle güzellik ideallerine uygun bir görüntü verirler, bunun aksine erkek yorumcular çoğunlukla yaşça daha büyük ve toplumdaki güzellik kodlarına kadınlara nazaran daha az uyar. Erkekler kadınlara göre daha çok haber sunmakta; sunulan haber türleri çoğunlukla ekonomi, iç ve dış politikayken kadınların sunduğu haberler boş zaman, tüketim ve benzeri şeklinde saptanır (İmançer, 2006a:56). Televizyonun bir diğer yayını diziler de toplumsal cinsiyet rolleriyle paralellik gösterir. Dizilerde genelde aile çok önemli bir yere sahiptir. Aileyi kadın ayakta tutar ve ailenin birliği ve düzeni için uğraşır. Kamusal alanda yer alsın bile özel alandaki başarısı önemlidir. İmançer'e göre (2006), Türkiye televizyonlarında kadın kimliği çoğunlukla, kamusal alanın dışına itilen, ataerkil toplumun kültürel değerlerine özgü gerçek kimliğinin aile içinde özel alandaki rolü olarak gösterilir. Modern kadın kimlikleri kamusal alanda erkekle eşit bir şekilde gösterilmesine rağmen, ev içi rollerde eşit bir iş bölümü bulunmamaktadır. Geleneksel rol kalıplarına uygun bir biçimde; erkek ailenin reisidir, kadın ev temizliği, çocuk bakımı ve yemek yapımından sorumlu olan kişidir.

Medyada kadının nasıl temsil edildiği ve bu temsilin yeniden üretildiği düşünülünce, haberin dili ve haberdeki kişilerin seçimi de oldukça önemlidir. Kadına yönelik şiddet, haber metinlerinde sürekli yer alan bir konudur. Bu şiddet, toplumsal cinsiyet ilişkilerinden kaynaklanan bir şiddettir ve toplumun her katmanında yer alan cinsiyet eşitsizliğinin bir tür yansıması olarak ortaya çıkmaktadır (Erol, 2014:35). Haberlerde yer alan şiddet gören kadınlar genelde metinlerde kurban, mağdur olarak resmedilmektedir. Bu tutumu, toplumsal cinsiyet temelli bir yeniden üretim olarak düşünmek yanlış olmaz. Yazılı basının tiraj kaygısı sebebiyle okuyucunun ilgisini çekmek için sansasyon ve magazinleşen bir dil kullanmaya yönelmesi bazı hak ihlallerini de beraberinde getirmiştir.

Kadınlar ve erkeklerin medyada temsil edilme şekilleri ve oranları birbirinden farklıdır. Bu temsil edilme biçimi toplumsal, kültürel ve tarihsel değer ve normların

biçimlendirdiği toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenmektedir. Kişinin cinsiyeti - renkleri, biçimler, dil vb.- onun medyadaki yerini belirlemektedir (Çağlar, 2014:72).

Dursun'a göre (2010), gazeteciler uzun bir süre gazeteciliğin uygulama kılavuzu olan ilkelerin, kadına yönelik şiddet başlıklı haberlerde de olayı en iyi şekilde aktarabilmek için haberin bütün bilgi unsurlarını (ne, nerede, nasıl, ne zaman, neden ve kim) eksiksiz bir şekilde yazmanın, kadının lehine olacak şekilde düşünmüşlerdir. Fakat Dursun'a göre tam da bu kabuller, şiddete maruz kalan ve ezilen kadın lehine bir haberciliğin oluşturulmasının önündeki temel engellerden biridir. Diğer taraftan, gazetecilerin, mevcut ilkelerle hareket etmeleri ve tam olarak uygulamaları halinde, medyadaki cinsiyetçi söyleme ilişkin önemli ölçüde bir farklılaşma olacağı düşünülmektedir (Dursun, 2010:25-26).

Medya çalışmalarında *temsil* kavramı, eleştirel iletişim çalışmaları ve Kültürel Çalışmalarının çoğunlukla 1980'den sonra ilgilendiği bir alan olmuştur. Post-yapısalcı alanla yaygınlaşmaya başlayan medya metinlerinin analizlerinde söylemin önemi artmıştır (Alankuş, 2007:34). Medya çalışmalarında söylemin yani dilin oldukça önemli bir işlevi vardır. Anlamlar ve gerçekler dil içerisinde inşa edilir. Bu bağlamda medya metinlerinin dilinin toplumsal algıyı inşa etmede ve yönetmede oldukça büyük bir payı vardır. Alankuş (2007), medya çalışmalarının egemen söyleminin ataerkil dil içerisinde şekillendiğini ve bu ataerkil yapı içerisinde de gazetecilik kodlarının öğrenildiğini vurgular. Aynı zamanda yaygın medya kuruluşlarının var olan mülkiyet yapılarının ekonomik, siyasal, askeri iktidar merkezleriyle iç içe olan ataerkil bir temsil stratejisi bulunduğunu söylemek mümkündür (Alankuş, 2007:35).

Medya, cinsiyet ayrımına dayalı kadın-erkek rollerini pekiştirerek ve toplumsal cinsiyet ön yargılarını yeniden üretmek için şiddeti özendirilen eril bir dil kullanmaktadır. Kadınlar, toplumun dışında bırakılacak şekilde ve sadece belli (kadına dair konularda) alanlarda haberde yer almaktadır. Toplumu ilgilendiren önemli konularda ise, alanında uzman kadınların görüşüne yer vermeyerek ve daha birçok yaptırımla toplumdaki cinsiyetçi kadın bakış açısını yeniden üretmekte etkin rol üstlenmektedir (Gülbahar, 2007:88).

1.3.3. Kadınların Medya Sektörüne Girişi ve Üretimdeki Konumları

Dünya nüfusu, kadın ve erkeklerden oluşmaktadır, yani yarısını kadınların oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Tarih boyunca ekonomik ve toplumsal yaşamın bir tarafını kadınlar, diğer tarafını da erkekler oluşturmuştur. Fakat kadınların ekonomik hayata katılımları ile ekonomik kalkınmadan yararlanma düzeyleri aynı orantıda değildir. Bunun nedeni kadınların bütün toplumlarda erkeklerin gerisinde kalmış olmasıdır. Türkiye İstatistik Kurumu Temel İş Gücü Göstergeleri veri tabanına göre, kadın iş gücü 10 milyon 287 bin iken; erkeklerin oranı 21 milyon 790 bindir (TÜİK, 2017)². Kadınların erkeklerin gerisinde kalmış olmasının birçok nedeni bulunmaktadır; erkek egemen kültüre özgü toplumsal ayrımcılık, eğitim imkânlarından erkeklere nazaran daha az yararlandırılması, fizyolojik açıdan kadının erkekten farklılığı, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler ve yanlışlıklar gibi sebeplerdir (Kocacık ve Gökkaya, 2005:195).

Kadının maaşlı bir işte çalışmaya başlaması aile içinde özgürleşmesine imkân verirken, iş piyasası içerisinde biyolojik cinsiyetine uygun yeni ve farklı çalışma alanlarında istihdam edilmelerini de beraberinde getirmiştir (Yazıcı, 2012:9). 20. yüzyıldan itibaren kadınlar işgücü piyasasında yer almaya başlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte kadın iş gücünün çoğalmasıyla birlikte kadın hakları da güdeme gelmeye başlamıştır (Yılmaz ve Zoğal, 2015:9). Ancak, kadınların işgücü piyasasında yer bulmaları kadın-erkek eşitliği bazında yaşanan problemleri ortadan kaldırmamış ve hatta kadınlara yönelik ayrımcılığın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Medya endüstrisi de bu ayrımcılığın yoğun olarak yaşandığı alanlardan biri olmuştur. Çoğunlukla 1990'lı yıllarda kadınlar için medyada farklı istihdam alanları açılmışsa da kadın erkek eşitliği ve kadına şiddet gibi toplumda yaşanan sorunlar medyaya da yansımış ve kadın çalışanların işgücü piyasasındaki çalışma kalitesini olumsuz şekilde etkilemiştir. Medyada kadının meta olarak görülmesi ve kadının görselliğinin diğer özelliklerinin önünde gösterilmesi kadın istihdamını da olumsuz etkilemiştir. Kadınların fiziksel özellikleriyle değerlendirilmesi, kadınların medya piyasasında yer

² www.tisk.org.tr

edinme ve buldukları yerde kalma konusunda zorluklar yaşamalarına sebep olmuştur (Kuyucu, 2013:30).

Kadının medya piyasasındaki konumu, Türkiye'de neo-liberal politikalar ve küreselleşmeden etkilenmiştir. Medyada yaşanan yapısal değişikliklerle büyük holdinglerin medya sahipliğine soyunması basın, yayın, reklamcılık gibi çeşitli medya sektörlerinin de belli başlı büyük grupların sahipliği altına girmesine neden olmuştur. 1990'lı yıllarda yatay ve dikey tekellerin genişlemesiyle, kadın medya çalışanlarının iş değiştirmeleri veya farklı bir yere transfer olmaları zorlaşmış ve alt kademede görev yapan kadınların pozisyon değiştirmeleri de güçleşmiştir (Yazıcı, 2012:15).

Gazeteciler özeline bakıldığında, kadınların sektördeki payını ve geçmişten bugüne nasıl bir doğrusal çizdiğini tam olarak bilmek mümkün değildir. Tanrıöver (2000), 1997 yılında Türk Gazeteciler Cemiyeti (TGC) ile yaptığı görüşmede aşağı yukarı 230 ve 250 arasında kadın gazeteci olduğunu söylemiştir. TGS de aynı dönemde üyelerinin %30'nun kadınlardan oluştuğunu söylemiştir. Bu oran ortalama 800 kadın gazeteci demektir ancak Tanrıöver'e göre bu rakamlar net değildir.

Zamanla yazılı basında kadın gazetecilerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Fakat bu durumun kuruluşlarda dengeli bir dağılım gösterdiği söylenemez. Gazetelerin her kademesinde kadınlar eşit oranda çoğalmamıştır.

Medya sahipliğinin bugünkü yapısına baktığımızda kadınların ulusal basını kontrol eden otorite içerisinde bulunmadığını görmek şaşırtıcı değildir. Kadınlar yönetici pozisyonuna gelmiş olsalar bile sistemin içerisinde yer alabilmek için oyunu kuralına göre oynamışlardır. Piyasanın düzeni kendilerinden sonra gelecek kadın gazetecilerin durumunu kolaylaştıracak herhangi bir değişim göstermemiştir (Stratford, 2011: 61).

Toplumsal cinsiyet rollerinin medyadaki yansımalarından biri de, aile meseleleri ve moda benzeri konular kadın gazetecilerin çalıştığı alan olurken; ekonomi, siyaset ve ticaret gibi konular erkek basın çalışanların sorumluluğundadır. Stratford (2011), elbette aile meseleleri erkekleri de ilgilendirirken, ekonomi, siyaset ve benzeri konuların da kadınları ilgilendirdiğini söyler. Hatta gazetecilerin değişimi yönlendiren kişiler olabileceğini söyler fakat bunu yapmamalarının en önemli sebebinin, kadınlara ve kadınların rollerine ilişkin konularda problemlerinin olmasıdır.

Ataerki düzen içerisinde kadınlar için toplumda var olan cinsiyetçi roller gazeteciliğe ve medya kurumlarına da taşınmaktadır. Özellikle mesleki hiyerarşinin üst kısmında; genel yayın yönetmeni, temsilciliklerde kadın gazetecilere pek

rastlanmaması toplumsal cinsiyetçi bir yapının söz konusu olduğuna dair ipuçları verir (Tılıç, 1998:131). Erkek-egemen yapı sadece hiyerarşik düzen alanında değil aynı zamanda haber üretim sürecinde de kendini gösterir. Birçok nicel içerik çözümlemesi, kadınların medyadaki görünürlüğünün oldukça az olduğunu göstermiştir. Medyada görünür olduklarında ise anne, eş, kız evlat veya sekreter vb. geleneksel rollerde temsil edilmişlerdir. Genellikle genç ve güzeldirler fakat çok iyi eğitilmiş değillerdir. Medyanın sürekli cinsiyet rollerine ilişkin ön yargıları kullanmasının sebebinin; egemen toplumsal değerleri temsil etmesinden ve erkek medya yapımcılarının da algılarının bu ön yargılara göre şekillenmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (van Zoonen, 2002: 473-474).

Kitle iletişim araçlarında kadınların temsili, medya çalışmaları içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Kabadayı (2006), kadın medya çalışanlarının konumu ve üretim pratiklerini ortaya koymak için, İzmir'de yerel ve özel televizyon kanallarında çalışan kadın muhabirler üzerine bir çalışma yapmıştır. Çalışmada, kadınların haber diline yaklaşımları, haber yazma sürecinde ön planda tuttıkları konular anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma sonucuna göre; kadınların haber piyasasından çekilmesinin kamusal sebepleri, işten çıkarılma ve meslek değiştirmeyken, özel sebepler arasında, evlilik, iş koşullarının aile hayatına imkân vermemesi, doğum yapma vb. ön plana çıkmaktadır (Kabadayı, 2006:106). Kabadayı'nın çalışması, medyada çalışan kadın gazeteci sayısında artış olduğunu göstermiş olsa da, haber medyasının organizasyon yapısı içerisinde ikincil konumda olduğu gerçeğini değiştirmedini göstermiştir.

Kadınların yönetim kademelerindeki oranlarına bakıldığında; kadınlar bu pozisyonlara yükselme sürecinde birçok engelle karşılaşmaktadırlar. Yapılan araştırmaların sonucuna göre çoğunlukla evlilik ve çocuk bakımı, kadınların kariyeri önündeki en büyük engeldir (Yazıcı, 2012:21). Bu tarz geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle kadınların medya piyasasında yönetici kademelerine yükselmeleri oldukça zorlaşmaktadır.

Kadınların geleneksel ataerkil aile hayatındaki rolleriyle kısıtlanmaları mesleki kariyer yapmalarının önündeki en önemli engellerden biri sayılmaktadır. Bu durum meslekte terfi ettirilmelerini zorlaştırmaktadır. Bugün bu anlayış 'cam tavan' ya da 'şeffaf tavan' olarak bilinen kavramın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Kadının iş piyasasında yaşadığı mesleki ayrımcılığın en çok yaşandığı alanlardan biri de medya sektörüdür. Medya piyasasında uğradıkları ayrımcılığın bir sebebi de medya içeriklerinde yer alan cinsiyetçi tutumdur (Tekvar, 2016:436).

Zamanla medya piyasasında çalışan kadınların oranında önemli bir artış yaşanmıştır. Ancak bu artış, dikey ayrımcılık, yatay ayrımcılık ve cam tavan gibi olguların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sektörde çalışan kadınların nicel olarak sayısı artmış olsa da yönetici pozisyonlarında fazla yer alamamışlardır. Görünürde olumlu gözükken nicel artış piyasanın cinsiyete dayalı ayrımcı yapısının var olmasıyla sonuçlanmıştır (Erdoğan, 2011:36).

1.3.4. Yerel medyanın Türkiye Medya Sistemindeki Konumu

Osmanlı Devleti'nde ilk basımevi, devletin önderliğinde 1727'de Dar'üt-Tıba'at-Ül Amire (Resmi Basımevi) adıyla kurulmuştur ve 1800'lerin ortalarında devletin çıkardığı vilayet nizamnameleri ile vilayet sistemine geçilmesiyle basılı malzeme ihtiyacının giderilmesi için vilayetlere basımevleri kurulmuştur (Uçak ve Erkal, 2019:93). Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen bu sürede, devlet desteğiyle yerel gazetelerin sayısı artmıştır. Milli mücadele döneminde ise halkın da desteğiyle yenileri kurulmuş ve yerel gazeteler bu dönemde güçlü bir yayın organı olarak kullanılmıştır. 1961 Anayasası ile Basın İlan Kurumu kurulmuş daha sonra 1980 sonrasında liberal ekonominin desteklenmesiyle büyük sermaye grupları basın kuruluşlarını satın almaya, desteklemeye başlamıştır (Uçak ve Erkal, 2019:94). 2000'lere gelindiğinde, teknolojiye yaşanan büyük değişimle insan hayatına giren internetle medya sektöründe de büyük değişimler yaşanmıştır. Dijital yayıncılık dönemine geçilmesiyle, gazete maliyetleri azalmış ve internet haber siteleri kurulmaya başlanmıştır. Günümüzde gelişen dijital yayıncılık, sektörde yapısal değişikliklerin ve yeni kadro alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Bütün bu değişikliklerin yanında yerel basının misyonu ulusaldan biraz daha farklıdır.

Yerel medyanın varlığı, bulunduğu kentin kamuoyu için oldukça önemli bir yere sahiptir. Yaygın medyanın daha çok merkez haberlerden oluşması, yerel medyanın yaygın medyaya alternatif oluşturmasına olanak sağlamaktadır.

Yerel basın diğer adıyla taşra basını ya da Anadolu basını söylemleri İstanbul dışında yayınlanan süreli yayınlara verilen addır. Türkiye'de yerel basının ortaya çıkışı, merkez basından çok sonraya denk gelir. Anadolu basının ortaya çıkışının tarihsel kökenleri 1908'lerin öncesine dayanır, fakat bu tarihlerde özellikle ikinci meşrutiyet ve İstanbul basınının etkisiyle güçlenmiştir.

Yerel basın, 1937'de başlayan resmi ilan dağıtımıyla gerçekleştirilen devlet desteğine bağımlı kalmıştır. Ekonomik, içerik gibi sorunlar bu bağımlılığın her dönem devam etmesine sebep olmuştur. Yerel basın niceliği özellikle DP iktidarı döneminde artmıştır (Yücel, 1999:174). Resmi ilanlar siyasal görüşlere göre belirlendiği için bir nevi hükümet tarafından beslenen bir basın ortaya çıkmıştır. Bu durum, Basın İlan Kurumu'nun kurulmasıyla ve bu görevi üstlenmesiyle son bulmuştur (Yücel, 1999:174). Daha sonraları 70'li yıllara gelindiğinde, medya yapısında meydana gelen değişimlerle güçlü holdinglerin bünyesi altına giren ve ülke geneline dağıtım yapan yaygın medya, yerel basını zor durumda bırakmıştır.

Yerel medya dilinin, seslendiği kamuoyunun özelliklerini ve farklılıklarını yansıtması beklenir. Çeşitli dil, din, ırk ve etnik köken bakımından cinsiyetçi bir tavır ve dilden kaçınması çok önemlidir(Gencil Bek, 2003:137).

Yerel medyanın örgütlenme yapısında demokratik bir işleyişin varlığı, özgürce haber yapma süreçleri vb. alanlarda eşitlikçi ortam gerekmektedir. Yerel medya çalışanlarının haber kaynaklarıyla olan ilişkisini, onlara bağlı olmadan sürdürmesi demokratik bir ortamda faaliyet göstermek açısından oldukça önemlidir. Ancak yerel medya piyasasının mevcut durumu incelendiğinde, haber kaynaklarının genellikle, yerel politikacılar ve iş adamlarından³ meydana geldiği görülmektedir(Gencil Bek, 2003:141). Yerel medyanın bu tavır, kamuoyunun sesine ve temsiline ne kadar yer verdiği sorusunu akla getirmektedir. Bu minvalde düşünüldüğünde, yerel medyanın demokratik bir tavır içinde olması bağlı olduğu güç odaklarından bağımsız hareket edebilmesine bağlıdır.

Özgür bir basın için serbest piyasanın zorunluluğu herkes tarafından bilinen ve dile getirilen bir söylemdir; çünkü özgür basın özgür ifadenin temelidir. Ancak piyasanın özgür hareket ettiğini söylemek oldukça güç bir durumdur. Çünkü piyasa, gazeteyi kitlesinin var olan değer ve inançlarıyla paralel bir biçimde haber sunmaya yönelir. Bir haberin içeriğinde neyin nasıl aktarılacağı sistematik olarak piyasa tarafından belirlenir (O'Neill, 2011:41-42).

Yerel basın, yapısı ve reklam alma kaygısından dolayı ticari bir tavır içinde hareket etmektedir ve siyasi vb. yerel otoritelere karşı eleştirel bir bakış yerine daha çok iş birliği içinde hareket ettiği söylenebilir. Gaziantep'te yerel basın organı çevre

³Yerel basında çoğunlukla 'iş adamları' kavramı kullanıldığı ve iş insanları 'iş adamları' ndan oluştuğu için iş adamları kavramı kullanılmıştır.

illere göre oldukça fazla ve daha çeşitlidir. Ancak yapısal ve örgütlenme biçiminde fazla birlik olmadığı için basın kuruluşu sayılarına ulaşmakta biraz sıkıntı çekilmiş ve elde edilen verilerde Gaziantep Gazeteciler Cemiyeti'nin verileri referans alınmıştır.

1.3.4.1.Gaziantep'te yerel basın

Gaziantep'te ilk basın faaliyetleri Osmanlı Dönemi'nde bölgede yaşayan veya gelip yerleşen azınlıklar tarafından başlatılmıştır. Yerel halkın basın faaliyetlerine başlaması 1903'lere gelinceye kadar gerçekleşmemiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924 yılında tüm sancaklar kaldırılıp buralara il statüsü verilmesiyle Kilis ve Nizip'i kapsayan Gaziantep, il haline getirilmiştir (www.gaziantep.gov.tr). Gaziantep'te Cumhuriyet'in ilanından sonra Halk Dili, Havadis, Kilis, Gaziantep isimli gazeteler, sonrasında da dergiler yayın hayatına başlamıştır. 1932'de açılan Gaziantep Halkevi tarafından yayın hayatına başlayan Yeni Gaziantep, Güney Postası, Sabah gibi gazeteler basılmıştır. Sonrasında birçok gazete ve dergi yayın hayatına başlayıp bir süre sonra kapanmıştır.

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle ve gelişimin medya sektörüne yansımından dolayı Gaziantep'te de geleneksel basın anlayışında yenilikler yaşanmıştır. Dijital medya anlayışı ulusalda olduğu gibi yerel medyayı da etkilemiştir, gazetelerin internet sitesi ve sosyal paylaşım platformları bulunmaktadır.

Gaziantep Gazeteciler Cemiyeti'nden alınan bilgiye göre,⁴ Gaziantep'te yayın yapan günlük gazete sayısı 18; 14'ü resmi ilan alırken 4'ü resmi ilan almamaktadır. Haftalık gazete sayısı 18, yerel televizyon sayısı 8, dergi sayısı 14 tür ve 13 adet yerel radyo bulunmaktadır. Dijital mecralarının gelişimiyle birlikte günlük ve haftalık gazetelerin kendilerine ait internet siteleri de bulunmaktadır. Günlük gazetelerin içinde çalışan kadın sayısı oldukça azdır, bazılarında çalışan kadın bile bulunmamaktadır. Gaziantep yerel basını genelde erkek medya mensubu ağırlıkta olan yapıya sahiptir. İmtiyaz sahipleri çoğunlukla erkek iş insanlarından oluşmaktadır, ekonomik sermaye sahibi oldukları için medya kuruluşu sahipliği yapmaktadırlar ve iletişim kökenli değillerdir.

⁴ Gaziantep Gazeteciler Cemiyeti, www.gazetecilercemiyeti.org

II. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1.Çalışmanın Örnekleme ve Veri Toplama Tekniği

Bu çalışmanın evrenini; Gaziantep özelinde yerel basında çalışan kadın gazeteciler oluşturmaktadır. Feminist çalışmalarda, yapılandırılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğine oldukça başvurulur. Feminist araştırma, geleneksel kabullerin dışında eleştirel bir yöntem izlediği için, bir görüşmeyi yeniden tanımlar. Bunun sebebi feminist bakış açısının geleneksel görüşmeyi, eril özellikleri fark eden ve kültürel anlamda dişil olan anlamları dışlayan eril bir kültürde yerleşmiş eril bir paradigma şeklinde görmesidir (Punch, 2005:169). Bu minvalde nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılacak olan çalışma, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun ilerlemiştir ve görüşmecilere kartopu yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır.

Örnekleme seçiminde temsil kavramına dikkat edilerek hareket edilmiştir. Kümbetoğlu'nun da dediği gibi, araştırmacının dikkat etmesi gereken en önemli kural, örneklemin araştırma evrenini temsil edici nitelikte olması gerekliliğidir (Kümbetoğlu, 2017: 97). Burada niceliksel değil niteliksel bir temsilden söz edilmektedir. Buradan hareketle Gaziantep yerel basınında çalışan kadın gazeteciler, toplumsal cinsiyet rolleri ve patriyarkanın içinde şekillendiği varsayımından hareketle çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Örneklemin büyüklüğü, Kümbetoğlu'nun vurguladığı gibi, çalışmanın temel kavram, tema ve sorunlarına bağlı en ayrıntılı veriye ulaştığını ya da bu veriye ulaşabileceğini düşünen araştırmacının kendisi tarafından doyum noktasına ulaşıldığı zaman belirlenir (Kümbetoğlu, 2017: 98). Görüşme yapılacak kişilere ulaşmak için kartopu veya zincir olarak adlandırılan örnekleme seçme yöntemi kullanılmıştır. Kuş'un da söylediği gibi, kartopu örneklemede araştırmanın evrenine uygun bir ya da birkaç kişi belirlenir daha sonra bu kişiler aracılığıyla örnekleme girebilecek diğer kişilere ulaşılır (Kuş, 2003: 46-47). Bu yöntem, aynı örnekleme evreni içinde verimli ve hızlı bir şekilde hareket edilmesine sağlar. İletişim Başkanlığı

Gaziantep Bölge Müdürlüğü'nden⁵ alınan bilgiye göre Gaziantep'te yerelde çalışan kayıtlı gazeteci sayısı yüz olarak belirtilmiştir. Bu kişiler içerisinde sarı basın kartı sahibi seksen dört; bu sayı içinde on sekiz kadın gazeteci bulunmakta ve on altı kişinin sarı basın kartı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Saha çalışması kapsamında ise, Gaziantep yerel basında çalışan on bir kadın gazeteciyle görüşülmüştür.

2.1.1. Veri Analiz Tekniği

Çalışma için, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak sahadan veriler toplanmıştır. Verilerin değerlendirilme ve yorumlanma süreci betimsel analiz yöntemiyle yapılmıştır. Yapılan görüşmelerin deşifre çözümlenmelerinde verilerin aslına sadık kalınarak, görüşmecilerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yapılarak, betimsel bir perspektifle veriler aktarılmıştır (Kümbetoğlu, 2017:154). Bu aktarım, çalışmada veri analizinin temelini meydana getirmektedir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken literatür göz önünde bulundurularak, görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formlarında, toplumsal bir inşa olan toplumsal cinsiyet rolleri ve patriyarka kavramları araştırmanın ana temaları olarak kurgulanmıştır ve veri analizi kısmında bu temalar baz alınarak yorum yapılmıştır. Bu bağlamda bulgular, toplumsal cinsiyet rolleri (anne, eş vb), özel/kamusal alan, eril tahakküm vb. temalar göz önünde bulundurularak analiz yapılmıştır.

2.2. Saha Araştırmasının Analizi

Çalışma kapsamında toplam 11 kadın gazeteci ile görüşme yapılmıştır. 2020 Şubat ve Mart ayı içerisinde görüşme yapılan kadınların 10'u yerel gazete bünyesinde, 1'i de ulusal bir ajansın yerel muhabiri olarak çalışmaktadır.

Araştırmada öncelikle sahada çalışan kadın muhabirlerle görüşme yapmak amaçlanmış olmasına rağmen sahada çalışan kadın gazeteci sayısı yetersiz olduğu için gazetede farklı kademedeki çalışan kadınlarla da görüşülmüştür. Sorular, muhabirlere, editör, yazı işleri müdürleri ve yazar olarak görev yapan kadınlara yöneltilmiştir. Yüz yüze görüşmeyle yapılan çalışmada katılımcıların 5'i muhabir, 3'ü yazı işleri müdürü,

⁵ Gaziantep Valiliği İletişim Başkanlığı Bölge Müdürlüğünden bilgi alınmıştır

2'si gazetenin halkla ilişkiler ve koordinasyon departmanında çalışırken, 1'i köşe yazarı olduğunu belirtmiştir.

Araştırma kapsamında görüşülen kadın gazetecilere temelde 24 soru sorulmuştur, ancak yarı-yapılandırılmış bir form üzerinden hareket edildiği için görüşmenin gidişatına göre farklı sorular da yöneltilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorulara verilen cevaplar incelenerek verilen yanıtlardan ana başlıklar çıkarılmıştır ve görüşülen kişilerin konularla ilgili düşünceleri alıntılanarak verilmiştir. Görüşülen kişilerin gerçek kimlikleri ve çalıştıkları kurumlara yer verilememesi sebebiyle kendilerine kod isimler verilmiştir.

2.2.1. Gazetecilik Mesleğini Seçme Nedenleri

Görüşülen kadın gazetecilerden 5'i ideali ve yapmak istedikleri için, 1'i baba mesleği olduğu için, 2'si tesadüfen mesleğe başlayıp devam ettiklerini ve 1'i tercih hatasıyla bu bölümü okuduğunu ve bir şekilde devam ettiğini belirtmiştir.

"İdol olarak aldığım insanlar vardı, özellikle ben savaş muhabiri olmak istemiştim." (Nevin)

Burada gerçekleşmeyen bir idealden bahsedildiği görülmektedir. Görüşmeci, savaş muhabiri olmak istemiş ama sektör içindeki şartlar ya da birtakım toplumsal rolleri yüzünden ideali olan savaş muhabirliği alanında çalışamamıştır.

"Beğendik mağazasında hesap işlerinde yönetici olarak çalışıyordum. Mağaza kapanınca, çalışma arkadaşlarımdan birinin babası gazeteciymi kendi gazetesinin başına geçince beni de çağırdı ben de kabul ettim. Yerel gazete okumazken yerel gazetede yönetici oldum." (Sibel)

Yapılan görüşmelerin sonucunda, sektörde bazı çalışanların, alanla ilgili eğitimi olmadığı halde tesadüfen medya sektöründe çalışmaya başladığı gözlemlenmiştir. Alanla ilgili profesyonel eğitim almamış olmak, kitle iletişim araçlarının toplumsal gücü ve konumu hakkında bilgi eksikliğine yol açabilmektedir.

"Aslında idealim olan bir meslek değildi, yapmayı düşündüğüm bir meslek falan değildi. Ama durağan işlere her zaman karşı olan biriydim. Oturup masa başı memurluk yapamazdım. Reklamcılık okudum. Bir iki yıl reklamcılık yaptım, sonra haberciliğe adım attım." (Gülay)

"Önce fabrikada muhasebe alanında daha sonra özel güvenlik olarak çalıştım. Buraya geçici olarak geldim ve 11 yıldır bu sektörün içindeyim, çalışmaya da devam ediyorum. Hoşuma da gitti açıkçası." (Funda)

Bu bölümde mülakat yapılan çalışanlara gazetecilik mesleğini neden seçtikleri sorulmuş ve oldukça dikkat çekici cevaplara rastlanmıştır. Çoğunlukla çalışanların bu mesleği isteyerek değil tesadüfen seçtiği ya da bir şekilde yolu kesiştiği için sektörde çalışmaya başladığı görülmüştür. Bu durumda, medya sektörünün en önemli eksiklerinden birinin eğitim eksigi olduğu açıkça görülmektedir. Gazetecilik mesleğinin gerekli motivasyonlarla seçilmemesi, medya sektörünün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan mesleğin inceliklerini bilmeden ve teorik olarak bilgi eksikliğiyle meslek hayatına giren çalışanların, mevcut sisteme sadece ayak uydurması sonucunu doğurabilmektedir.

2.2.2.Meslekte Kadın - Erkek Ayrımcılığı

Şimdiye kadar çalışmanın teorik kısmında tartışılan konudan referans alınacak olursa, medya sektöründe kadın ve erkek çalışanlar arasında ayrımcılık yapıldığı açıkça görülebilir. Yapılan bu ayrımcılığın en önemli sebebi olarak kadınların biyolojik özelliklerine gönderme yapılmış ve *zayıf, narin, güçsüz* gibi tanımlamalarla kadınların bu mesleğe uygun olmadıkları ifade edilmiştir. Bir diğer sebep ise toplumun geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı editör vb. üstleri tarafından kadın medya mensublarının geç saatlerde habere gönderilmemesinin olası olduğu görülmüştür. Ancak yapılan görüşmelerde; "Kadın ve erkek muhabirler arasında ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?" sorusuna katılımcıların 5'i ayrımcılıkla karşılaşmadığını, 3'ü ayrımcılık yapıldığını, 2'si pozitif ayrımcılık yapıldığını, 1'i de ayrımcılığın daha çok ajanslarda yapıldığını dile getirmişlerdir.

"Basında evet, bu Antep'te de çok yapılıyor. Mesela akşam habere gitmeyi ben tercih ederim ama çalıştığım kurum bazen biraz daha temkinli yaklaşabiliyor kadını diyen. Fiziki anlamda bunu daha çok göz önünde bulunduruyorlar. Mesela kadınlar spor muhabiri olamaz böyle bir algı olabilir. Örneğin ajanslarda çok fazla kadın tercih edilmiyor." (Leyla)

Kadın çalışanlar çatısı altında çalıştığı kurumlar tarafından kısıtlamalarla karşılaşabilmektedir. Bu kısıtlamalar, geleneksel ataerkil kültürün bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan görüşmede kadın gazetecinin bağlı olduğu kurum tarafından kısıtlamalarla karşılaştığı ve kendi fikri sorulmadığı saptanmıştır.

"Valla kadınlara daha çok pozitif ayrımcılık yapılıyor (gülümsüyor), çok ayrımcılık yok. Yani kadına daha farklı davranılıyor daha iyi daha kibar davranılıyor. Çok zorluğunu çekmiyorum ben kadın olmanın." (Nuran)

Görüşmeci, pozitif ayrımcılık konusunda rahatsız olmamakta ve bu durumdan memnun olduğunu dile getirmektedir. Genel itibarıyla görüşmeciler pozitif ayrımcılık yapılmasında bir sıkıntı görmemekte hatta bu durumdan memnun gözükmektedirler.

"Kadın ve erkek ayrımcılığının bizim sektörde çok fazla olduğunu düşünüyorum. Bizzat başıma gelen bir konu. Bir ajansın haber müdürüyle sohbet ederken, "Ben prensip olarak kadınlarla çalışmak istemem" dedi. Niye diye sordum? "E ben onu gecenin bir yarısı kaza haberine göndermem ki" dedi. Ben ise bir kaza haberi olsa hakikaten koşa koşa giderim ne olmuş!" (Zeynep)

Zeynep'in deneyimlediği bu durumun medya yapılanması içerisinde oldukça sık rastlanan bir durum olduğu söylenebilir. Burada haber müdürünün verdiği tepkide bir toplumsal cinsiyetçi bir tavır söz konusudur. Toplumsal cinsiyet rolüne göre; akşam saatlerinde bir kadının habere gönderilmesi kadınlık rolüne uygun düşmez. Cinsiyet rolü teorisinde de belirtildiği gibi, "rolün öğrenilmesi", "toplumsallaşma" veya "içselleştirme" yoluyla meydana gelmektedir (Connell, 2017: 87). Burada da haber müdürünün bu toplumsal rolü nasıl içselleştirdiği ve yeniden üretimin bir parçası olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü toplumsal cinsiyetçi bakış açısına göre bir kadının akşam geç saatteki yeri, dışarısı olamaz, evde oturması daha uygundur.

"Pozitif ayrımcılık yapılıyor. Biz daha ön planda tutuluyoruz, bu konuda pek bir sıkıntı yaşamıyorum. Muhabirlerin hepsi eğitilmiş, kültürlü ve gerçekten olgun insanlar, anlayışlı insanlar. Bu sebeple hepimizin aynı seviyede olmasından kaynaklı bazen pozitif ayrımcılık bazen de eşitlik oluyor. Pek bir ayrım görmedim ben bu konuda. Yapılan ayırım da pozitif ayrımcılık oluyor." (Ayşe)

Yukarıda yapılan yoruma göre, bazı kadın medya çalışanları pozitif ayrımcılığa uğramaktadırlar. Yapılan görüşmelerin tamamı baz alındığında kadın gazeteciler pozitif ayrımcılığı, ayrımcılık olarak görmemekte ve bu durumundan rahatsız olmamakla birlikte bu ayrımcılıktan memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

"Ofiste yok, editörün kadın olmasından dolayı pozitif ayrımcılık uyguladığını görüyorum. Alanda tabii ki var. Özellikle bilgisine başvuru alan haber kaynakları, erkek muhabire daha çok güveniyor. Kadının bu meslekte yetersiz olduğunu düşündüğü için erkek çalışanı göstererek "Hüseyin gelse daha iyi olur" diyor. Ya da pazarlığa giriyor. Örneğin: "Sana röportaj ama bir şartla, beni manşete alacaksın" diyerek pazarlık kuruyor benimle. Habere hakim olmak istiyorlar, "şunu şunu da yazacaksın, yazdıktan sonra bana at!" gibi. Kadın olduğum için haber kaynağı beni yetersiz buluyor. Bu her alanda böyle, kadın yetersiz bulunuyor." (Pervin)

Yukarıda verilen cevap, kadının sadece çalıştığı kurumda değil, aynı zamanda toplumsal alanda da ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. Kadın medya çalışanların karşılaştığı bir diğer zorluk, toplumsal önyargılar ve geleneksel kabullerdir. Ataerkil toplumsal düzen içerisinde eril olan iktidarın yanında kadınlar, daha az güvenilen ikincil cinsiyet konumundadır.

"Aslında ayrımcılık değil de sen kendini çekmek zorundasın, kadın olarak çekmek zorundasın. Toplum çok fazla alışkın değil kadın gazeteci görmeye bu çevrede. Yani illaki bir önyargı oluyor. Onun dışında fiziksel olarak aynı güçte değiliz. Mesela kalabalık bir topluluğa gidileceği zaman, beni asla o kalabalık topluluğa göndermez müdürüm. Çünkü fiziki olarak zorlanıyorum. Mesela bir kalabalığın içinde kalıyorsun, kadın olduğun için sıkıntı yaratabiliyor yani fiziksel anlamda da. Yani ayrımcılığa hiç uğramadım, beş yıldır buradayım ama önyargılar oluyor kadın olduğun için. Fiziksel olarak bakacak olursak; bir erkeğe göre zorlanıyorum. Ben onlar gibi rahat davranmıyorum, her yere girip çıkamıyorum, o kadar rahat değilim." (Nevin)

Bourdieu'nun (2016) eril tahakkümüne dayalı toplumsal dünya, insan bedenini *cinsiyetine dayalı biyolojik* özelliğine göre kurar. Nevin'nin dediğine göre de bu eril tahakkümün olduğu toplumsal düzende yaşayan kadınlar, rolleri gereği yaşadıkları toplumun kurallarına göre hareket etmelidir. *Gerekli durumlarda* ya da mecburen kendini geri çekmek zorunda kalabilir. Görüşmecinin nazarında kadınlar toplum içinde erkekler kadar rahat edememektedir. Bourdieu'nun da dediği gibi; eril tahakkümü meşrulaştırmanın en iyi yolu onu biyolojik cinsiyete dayandırmakla gerçekleşir. Tıpkı görüşmecinin fiziki özelliklerinden dolayı erkeklerin mesleği kendisinden daha iyi icra ettiğini tam olarak ifade etmese de sezdirmesi gibi.

2.2.3. Kadın Gazetecilerin Avantaj ve Dezavantajları Var mıdır?

Kendilerine soru yöneltilen gazeteciler, "Kadın gazetecilerin avantajları ve dezavantajları var mıdır?" sorusuna avantaj olarak; pozitif ayrımcılıkla karşılaştıklarını, dezavantaj olarak da kadın oldukları için her ortama girip çıkamadıklarını ve bu durumundan dolayı zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

"Avantajları var. Daha kibar karşılanıyorsun. Örneğin kadın girdiği ortamı daha yani erkek meslektaşlarımızdansa bayan olduğunuz için sizi kıramadılar diyorlar. Dezavantajları da var. Özellikle evliysen çok zor. Temizlik, yemek benim çocuğum yok ama olsa herhalde daha zor olurdu, eve gidip yemek yetiştirmek bu anlamda dezavantaj." (Nuran)

Katılımcı, dışarıda çalışmanın yanında eğer evlenirse özel hayat alanı olan evde de ücretsiz emek vererek çalışmaya devam edeceğini sorgusuz kabul etmektedir. Ataerkil toplumun geleneksel kalıp yargılarını içselleştiren görüşmeci, evdeki görevlerin de kadın olduğu için kendi üzerinde olduğunu kabul etmektedir. Eğer çocuk sahibi olursa yine geleneksel ve toplumsal kabuller dolayısıyla anne rolüne bürünüp çocuğun her türlü bakımından sorumlu olacağını bilmekte ve herhangi bir sıkıntı görmemektedir. Cumhuriyet sonrası ulus-devlet inşa sürecinde milliyetçi projenin en önemli metaforu olan *aile* düzeninde ailenin düzeni, temizliği ve çocukların bakımı kadının üstlenmesi gereken kutsal görev olarak sunulmaktaydı.

"Avantajları az önce bahsettiğim gibi bazı insanlar bizimle daha çok konuşmak istiyorlar çünkü kız çocuğu, bir kadın! Bazıları kızım gibisin diyor, bu cümleyi çok duyuyorum. Çoğu kişinin işte kız kardeşine, ablasına vs. bu sebeple bizi daha yakın bulabiliyorlar. Bir kadınla sohbet etmek onların hoşuna gidiyor olabilir." (Ayşe)

Yine burada cinsiyetçilik söz konusudur. Kadın çalışan toplumsal cinsiyetçi bir tavırla karşılanmaktadır. İktidar sahibi olan erkekler tarafından korunması gereken kız çocukları, anneler ve kadınlar...

"Kesinlikle var! Kadın muhabir olduğunuz için bir kere insanlar daha naif davranıyor size, sert girişmiyor yani. Mesela kadınlarla ilgili haber yapmak daha kolay oluyor, bir kadın hastanının yanına gitmek daha kolay ya da yaşlı biri olduğunda o masumiyeti kullanabiliyorsun, kadınların birazcık masumiyeti oluyor ya!. İnsanlar

size karşı daha yumuşak davranabiliyor. Buralarda da hani kız çocuklar daha bir esirgenir." (Nevin)

Görüşmeci kadın olduğu için kendisine naif ya da kibar davranılmasını avantaj olarak görmekte geleneksel toplumsal cinsiyet kültürüne göre kadınların cinsinin "masumiyet ve kadın kadını anlar" sözleriyle farkında olmadan cinsiyetçiliği kendi deneyimiyle yeniden üretmektedir.

"Avantajları şu; erkek gecenin on ikisinde çok rahat bir şekilde habere gider. Ama bizim kadınların da avantajlarının olduğunu düşünüyorum. Örneğin, bir şehit cenazesinde kadın olarak o kadar erkeğin arasından sıyrıldım ve kadınların arasında rahatça girdim. Bunu bir erkek yapamaz. Kadınlar daha duygusal." (Zeynep)

Çalışmanın literatür kısmında toplumsal cinsiyet normları ve kültürü anlatılırken, kadının biyolojik cinsiyeti gereği uyması gereken roller ve davranış kalıplarından bahsedilmiştir ve burada bu durumun bir kadın gazetecinin deneyimine nasıl yansıdığı açıkça görülmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarına göre kadın cinsi daha duygusal olmaktadır ve görüşmeci de tam olarak bu normları deneyimlediği ve doğal bir zeminde içselleştirdiği için kadınların erkeklere göre daha duygusal olduğunu belirtmektedir.

"Avantajları; kapalı kapılar daha çabuk açılıyor (gülümsüyor). Erkeklere daha kaba davranılabiliyor ama bayana daha kibar davranılabiliyor. Bayanlara daha naif davranmaya çalışıyorlar bu konuda avantajları olduğunu düşünüyorum bayan oldukları için ama dezavantajları daha fazla. Çok rahat her topluluğa giremiyorlar, bayan muhabirlerin akşam saatlerinde habere gitmesi de biraz sıkıntılı olabiliyor." (Mehtap)

Görüşmeci toplumun geleneksel kültürüne uygun bir şekilde akşam saatlerinde kadınların sıkıntı yaşayabileceğine değinmektedir. Çalışmak için bile olsa bir kadının çok geç saatlerde dışarıda olması toplumun değer yargılarına ters düşmektedir.

"Yani kadın daha esnek daha randevu almak falan açısından bayana daha esnek davranılır diye düşünüyorum. Bayan oldukları için kabul edilmeme gibi bir durumun olmayacağını düşünüyorum. Geç saatte ya da evli olduğunda çocuk olduğunda zor olacak ama bizim yerelde o yok. Mesela savaş muhabiri kadın gördüğümde ürperiyorum; o an orda her şey başlarına." (Funda)

"Yani sahaya aslında onlar da çıkıyor ama daha böyle sınırlara, savaş muhabirliği onlar için daha riskli, sıkıntılı. Tabi muhabirlik çok farklı bir şey sahada"

olanlar için her zaman risk ve tehlikeler vardır. Düşün bir eylemi çekmeye gittiniz orada risk altındasınız, vurulabilirsiniz, başınıza her şey gelebilir. O yüzden hani bayanlar için daha büyük sıkıntılar var." (Aslı)

Genel olarak "Kadın gazetecilerin avantajları ve dezavantajları var mıdır ?" sorusuna görüşmeciler, dezavantajlarından daha çok avantaj olarak gördükleri *pozitif ayrımcılıktan* bahsetmişlerdir. Görüşme sırasında yüz ifadeleri de inceleme dâhil edilerek söylenebilir ki, gazeteciler kendilerine pozitif ayrımcılık uygulanmasından mutlu olmaktadır ya da hiç rahatsızlık duymamaktadır. "*Mesela kadınlarla ilgili haber yapmak daha kolay oluyor, bir kadın hastanın yanına gitmek daha kolay ya da yaşlı biri olduğunda o masumiyeti kullanabiliyorsun, kadınların birazcık masumiyeti oluyor ya! İnsanlar size karşı daha yumuşak davranabiliyor. Buralarda da hani kız çocuklar daha bir esirgenir*" ifadesi cinsiyetçi bir tavrın nasıl doğal olarak kendini ürettiğinin ve kadınlar tarafından içselleştirildiğinin çok net bir örneğidir. Toplumsal cinsiyet kuramlarına göre, erkek doğası gereği sert ve kavgacıyken; kadın narin, masumdur. Bugün modern toplumda yaşayan, çoğu kadın ve erkek toplumsal cinsiyetlendirilmiş yapı içerisinde yaşamakta ve bu durum doğal bir içselleştirmeyle her gün hayatına devam etmektedir.

2.2.4. Gece Saatlerinde Habere Gitmek

Katılımcılardan 5'i akşam saatlerinde habere gidebileceğini, 3'ü gitmeyi tercih etmediğini, 1'i tercih etmediğini ama mecbur kalırsa da gitmek zorunda kaldığını, diğerleri ise fark etmeyeceğini ya da gerektiği zaman iş dolayısıyla gitmek zorunda olduklarını ifade etmişlerdir.

"Tercih etmiyorum. Evde sorumluluklarım var o yüzden çok fazla tercih etmiyorum ama gitmem gerektiğinde gidiyorum yani, mecbur kalınca gidiyorum." (Nuran)

Evdeki kadına atfedilen geleneksel ailevi rollerden dolayı görüşmeci iş hayatından kısıtlamalar yapmaktadır. Ev ve aile içindeki sorumluluklar söz konusu olduğunda, bir kadının en kutsal görevi olan aile içi sorumluluklar ön plana çıkmaktadır ve iş hayatı ikinci plana yerleşmektedir. Walby, ailenin; kadınların hayatının merkezinde yer aldığını söyler (Walby, 2016:99). Geleneksel ataerkil kültür

aile içindeki sorumlulukları, kadının yerine getirmesi gereken sorumluluklar olarak görür ve sorgulatma imkânı vermez.

"Ben ediyorum, çünkü bu işe girerken biz biliyoruz ki ne gecemiz var ne gündüzümüz var, ne soğuşumuz var ne yazımız var. Ben bu işi yapabiliyorsam gece çalışmıyorum diyemem. Haber, olay gece de var, gündüz de var, soğukta da var. O yüzden gece olması benim için engel değildir." (Zeynep)

Görüşmeciler arasında mesleğini ön planda tutan gazetecilere de rastlanmaktadır. Görüşmeci, mesleğinin gerekliliklerini sayarak her şartta mesleği gereği ne yapması gerekiyorsa onu yapmakta olduğunu vurgulamaktadır.

"O duruma bağlı aslında, ben çok gitmek istemiyorum ama mecbur olduğum için gidiyorum. Şöyle aslında daha çok yöneticilerimize bağlı, yöneticilerimiz zaten çok fazla geceleri hatta hiç ben uzun süredir gitmiyorum gece haberlere çünkü erkek muhabirler nöbet tutuyor akşamları. Yöneticilerimiz de bize destek oluyorlar o konuda sağ olsunlar. Çok fazla göndermiyorlar. Program sarkarsa kalabiliyorsun. İlk geldiğim zamanlar çok fazla gidiyordum akşam programlarına ama son iki yıldır gitmiyorum, çok nadirdir."(Nevin)

"Ederim, haber olduktan sonra problem yok." (Sibel)

"Fark etmez yeter ki haber olsun, dolu dolu bir haber olsun." (Leyla)

"Tercih etmem ama tercihlerimiz burada geri planda kalıyor, mecburiyetlerimiz var." (Ayşe)

Ataerkil toplumsal düzen Bourdieu'nun da dediği gibi *eril tahakküm* ekseninde yer almaktadır. Bedenlerin toplumsal inşa sürecinden geçtiğini söylerken; toplumsal algının en başta bedenin kendisine, biyolojik gerçekliğine uygulandığını söyler (Bourdieu, 2016: 22).

Görüşmecilerden bazıları akşam saatlerinde habere gitmeyi tercih etmemişlerdir. Bunun sebebi mesleki bir eksiklik değil, geleneksel rollerden kaynaklanmaktadır. Akşam eve gittikleri zaman evdeki sorumluluklarını da yerine getirmek zorunda oldukları için kamusal alandaki profesyonel iş yaşamları bu durumdan etkilenmektedir. Zamanla bu durumun iş yaşamını ikinci planda tutmakla ya da evlenip çocuk olduktan sonra işten ayrılmayla sonuçlanması muhtemeldir.

2.2.5. Gidilen Haber Türleri

Katılımcıların çoğunluğu çok fazla seçme şanslarının olmadığını ama seçme imkânı olsa kültür-sanat haberlerine gitmeyi tercih ettiklerini, bir kısmı yine kültür-sanatın yanında kadın, mülteci vb. konularla ilgili haberlere, diğer kısım ise bu konuların yanında siyasi haberlere gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Seçme şansı olan kitle de yine kültür-sanat yaşam vb. konulara ilgili duyduklarını ve bu alanda uzmanlaşmak istediklerini dile getirmişlerdir.

"Tür konusunda pek seçici olamıyoruz tek muhabir olduğum için spor haberi de yazıyorum. Kültür sanat, ekonomi haberi de yazıyoruz. Kültür-sanatı tercih ederdim, yine ekonomi de olabilir biraz. Ama spor seçmezdim bilgim olmadığı için. İnsan bilgisi olmadığı noktada daha tedirgin oluyor." (Ayşe).

Görüşmeci, kuruluştaki çalışan tek muhabir olduğu için her tür habere gittiğini söylemektedir. Ancak seçme imkânı olsa spor haberlerine gitmek istemediğini ve kültür-sanat alanına ilgisi olduğu için daha çok bu alanda haber yapmak istediğini dile getirmiştir. Bu durumda, bireyin sosyalizasyona uğradığı toplumun kültürü içinde, kadın için belirlenen alanlardan biri olduğu için, kültür-sanat alanına ilgi duyduğunu düşünmek yanlış olmaz. Çalışmada, daha önce yapılan kuramsal tartışmalardan hatırlanacağı gibi siyaset, ekonomi ve spor erkeklerin tekelinde ve erkek gazetecilerin ilgi alanı olarak düşünülmektedir.

"Kültür-sanat, yaşam her şey olabilir." (Gülây)

Şimdiye kadar yapılan görüşmelerde yöneltilen bu soruda kadın gazetecilerin ilgi alanlarının daha çok kültür-sanat vb. alanlarda toplandığı görülmektedir. Çoğunlukla cevaplar ve medya çalışanlarının cevapları benzer ilgi alanlarında birleşmektedir. Toplumsal cinsiyet normlarına göre şekillenen medya yapılanması içinde kadın gazeteciler için uygun görülen alanlar kadın gazeteciler tarafından da kabul görmekte ve onlar aracılığıyla yeniden üretilmektedir.

"Hassas konular mesela, kadın, çocuk, mülteciler daha çok bu üç alana önem veriyorum. Kültür-yaşam haberleri de oluyor. Gitmek istediğim haberleri seçebiliyorum." (Leyla)

"Spor dışında her habere gidiyorum. Spor haberi benim alanım değil. Siyaset haberlerine gitmek isterdim. Siyasi haberleri seviyorum. Normalde de gidiyorum zaten." (Nuran)

"Çalıştığım yere göre değişiyor. Önceliğim kadın haberleri, buradaki kadın kurumları varsa onlarla iletişime geçmeye çalışıyorum. Sivil toplum örgütleriyle görüşmeye çalışıyorum. Partilerdeki kadınlarla görüşmeye çalışıyorum. Genelde haberlerde erkeklere yer veriliyor, görünmeyene yönelmeye çalışıyorum. Her habere giderim ama önceliğim kadın haberleri. Kadınlar burada çok fazla görünür değil. Örneğin son zamanlarda artan kadın şiddetini her yönüyle ele almaya çalışıyorum." (Pervin)

Toplumsal cinsiyet rolleri medyada kadınların çalıştığı alanlara da etki etmektedir. Ekonomi, siyaset vb. gibi ciddi konular erkeklerin ilgi duyduğu ve medya yapısı içinde de çalıştıkları alanların başında gelmektedir. Kadınlar ise daha çok magazin, kültür-sanat vb. alanlarda çalışmaktadır ya da bu alanlarda çalışmalarını için sınırlandırılmaktadırlar.

Medya piyasasında kadın istihdamı 1990'lardan itibaren artış göstermiş olsa da üst düzey yöneticilik alanına bakıldığında, kadın ve erkek yönetici oranında büyük bir fark vardır. TÜİK 2016 yılı yazılı medya istatistikleri de benzer sonuçlara ulaşmıştır. Türkiye çapında ulusal ve yerel basın kuruluşlarında çalışan profillere ilişkin rapora göre; 1500 erkek, yayın yönetmeni olarak görev yaparken; aynı görevde 5520 kadın bulunmaktadır (Etike ve Demir, 2017:130) Kadınlar karar mercilerinde yer alamamaktadır ve kadınların çalışma pratikleri belli başlı alanlarda yoğunluk göstermektedir. Kadın muhabirler genellikle sağlık, kültür vb. alanlarda istihdam edilmektedir (Etike ve Demir, 2017:124). Kadınların çoğunlukla bu tarz alanlarda faaliyet gösteriyor olması, kadınların geleneksel ev içi rollerini emek piyasasında da devam ettirdiklerini göstermektedir.

2.2.6. Sahada mı Ofiste mi çalışmak?

Derinlemesine görüşme yapılan gazetecilerin yarısı sahada çalışan muhabirlerden oluşmaktadır ve görüşme yapılan kişilerin çoğunluğu, sahada çalışmanın çok daha eğlenceli ve gazetecilik pratiğine daha uygun olduğunu, bir kısım da "soğukta, karda, kışta" sahada çalışmanın çok zor olabileceğini vurgulamışlardır.

"Kesinlikle alanda olmalıyım, muhabirsen alanda olacaksın yani ne kadar çok insan tanırsan, insana dokunursan o kadar iyi yani. Mesleğin zaten en büyük avantajı odur yani sahada olmak. Çok iyi gözlem yapabiliyorsun. Aslında sana çok fazla artısı oluyor sahada olmanın, kişilik olarak geliyorsun, empati yapmayı öğrenebiliyorsun. Çok fazla hikâye görüyorsun, çok fazla insan tanıyorsun." (Nevin)

"Sahada daha mutluyum. Çünkü sahada insanlara dokunuyorum, insanlara dokunmak beni mutlu ediyor. Ama her zaman bir ofis kısmımız da vardır." (Zeynep)

"Alanda, Gazetecilik ofiste olan bir şey değil, gazetecilik alanda olmak demek, ofiste üretilmez. Haber sokakta, o yüzden ofiste değil sokakta olmayı tercih ederim." (Pervin)

Genel itibariyle görüşmeciler gazetecilik mesleğinin gereği sahada çalışmaktan keyif aldıklarını ifade etmişlerdir.

2.2.7. Kadın ya da Erkek Meslektaşla Çalışma İsteği

Kadın ya da erkek meslektaşlarla mı çalışmayı tercih edersiniz sorusu yöneltilen katılımcıların bir kısmı erkek meslektaşlarıyla çalışmayı tercih ettiklerini, bir kısmı bu durumun fark etmediğini her iki tarafla da çalışabileceğini ifade etmişlerdir. Erkek meslektaşlarıyla çalışmak istediklerini belirten görüşmeciler erkeklerin fiziksel güçlerinden dolayı daha rahat olacağını ya da kadının giremeyeceği yerlere erkeklerin daha kolay gidebileceğini öne sürmüşlerdir. Diğer bir kısımda *"kadının kadını çekememe durumu"* olduğunu belirtmiştir.

"Erkeklerle çalışmayı tercih ederim. Bir kadınla habere gittiğim zaman kameraman olarak gidiyorum, ikimiz de muhabir olduğumuz için işin ağır kısmı bana kalıyor, o yüzden çok fazla tercih etmiyorum. Ayrımcılıktan değil de işten dolayı böyle düşünüyorum. Erkekle gittiğin zaman mesela onlar kameramanlık yaptığı için o yüzden kadınlarla gitmeyi tercih etmem." (Nevin)

Görüşmecinin, kadın meslektaştan ziyade erkek meslektaşlarıyla habere gitmek istemesinin nedeni mesleki yetkinlik değil, fiziki koşullardan kaynaklanmaktadır.

"Ben hemcinsimle değil karşı cinsle çalışmayı tercih ederim bu sahada. Bayanın giremeyeceği noktalar var erkek girebiliyor o alana." (Mehtap)

Burada *kadının giremeyeceği noktaları* kastederken görüşmeci, cinsiyetçi dili yeniden üretmektedir. *Kadının ya da erkeğin girebileceği ya da giremeyeceği yerler* geleneksel ataerkil kültürün bir yansımasıdır.

"Bir ayrımım yok, benim için eşit ama erkek muhabirlerden daha çok destek görmüşümdür. Genel olarak kadınların kadınları çekememe durumu vardır ya mesleğe girdiğim zaman kadınlardan bir destek görmedim açıkçası. Ben başladığım zaman zaten birkaç taneydi, uzun yıllar benimle konuşmama durumu vardı." (Gülay)

Görüşmeciler, bu soruda kadın meslektaşlardan daha çok erkek meslektaşlarıyla çalışmak istediklerini dile getirmişlerdir. Mesleğe başladıklarında görüşmeciler, kadınlardan değil erkeklerden destek gördüklerine ve *kadının kadını çekememe durumuna* vurgu yapmışlardır. Burada kadınların hemcinslerinden destek alamaması, eril geleneksel kültürün düşüncesine göre, kadın kadının kurdudur fikrinin kadınlar tarafından yeniden üretildiğini gösterir diyebiliriz.

2.2.8. Mesleğe Uygunluk

Katılımcılara, gazeteciliğin kadınlar için uygun bir meslek olup olmadığı ya da bir mesleğe uygunluk deyince ne anlaşıldığı sorulmuştur ve yanıt olarak çoğunlukla bu mesleğin erkek egemen bir alan olduğunu, ancak kadınların da yapabileceği bir meslek olduğunu, çevre baskısı yüzünden kadınların zorluk yaşayabildiğini, bir kısım katılımcı da kadınların narin bir yapıda olabileceğini ve bu yüzden kadınlar için biraz zor olduğunu ifade etmişlerdir.

"Bence şöyle bakmak lazım; seviyorsan yapılacak bir şey. Her iş zor. Gazeteciliğin de belli alanları, belli branşları var, ekonomi gazeteciliği var vs. Örneğin asayiş haberciliği, gece bir haber olduğunda kadın için gitmek çok zor olur, eşini ya da çocuklarını bırakıp ya da işte toplumsal baskı da var, o saatte kadın yani senin habere gittiğini bilmeyebilirler yani o anlamda gündüz masa başı, ofis içi uygun. Onun haricinde yani bir erkek gibi olamazsın asla." (Nuran)

Görüşmeci, toplumsal cinsiyet kültürünü ve normlarını kendi deneyimleriyle yeniden üreterek kadının erkek cinsi karşısında daha zayıf ve ikinci planda olduğunu vurgulamaktadır. Ataerkil ulus devlet düzenin geleneksel kabulleri doğrultusunda görüşmeci, toplumsal baskının farkında olduğunu söylemekte ve yine de bir kadının eşi ve çocukları için fedakârlık yapması gerektiğini vurgulamaktadır. Geleneksek

rolleri ve normları itiraz etmeden olması gereken düzen olarak içselleştirmekte ve erkeğin kadına göre daha üstün olduğu fikrini yeniden üretmektedir.

"Valla kadınların yapamayacağı meslek yok. Ben mesleklerde kadın-erkek ayrımına çok karşıyım. Kadının yapamayacağı meslek yok askerlik de buna dâhil, yeter ki kadın istesin, kendine güvensin. Kadındaki tek sıkıntı budur; güven ve çevre baskısıdır. Çevre baskısını kırıp, güven problemini hallettiğinde yapıp da başaramayacağı iş yoktur." (Aslı)

Görüşmeci, kadınların birazcık daha hassas olduğunu söyleyerek gazetecilik mesleğine uygun olmadıklarını ifade etmiştir. Buradaki "birazcık daha hassas" kelimesinin erkeklerle yapılan bir karşılaştırma sonucu söylendiği anlaşılmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadınlar erkeklerden daha hassas bir yapıya sahiptir:

"Kendi açımdan evet bana göre uygun bir meslek, çünkü ben gezmeyi seven, insanları tanımayı seven birisiyim ama karakterim buna müsait olduğu için ben bunu iyi becerebiliyorum ama herkese göre değil tabi, gazetecilik çok kolay bir meslek değil. Çünkü her kesimden insanla muhatap oluyorsun, çok fazla yere girip çıkıyorsun, çok stresli bir iş yani kadınlar birazcık daha hassas olduğu için kaldıramayabiliyor, yani birazcık sert. O yüzden biraz sert bir meslek, sert olman gerekiyor." (Nevin)

Burada ve diğer görüşmelerde, çoğunlukla kadın medya çalışanlarının kabul ettiği biyolojik bir determinizm ve onun gereği olan kadınların hassas olduğu fikri açıkça belirmektedir.

Geleneksel ataerkil toplumun kabullerine göre tuttuğunu koparmak genellikle erkeklere atfedilen bir özelliktir; mücadeleci, rekabetçi erkektir:

"Çok narin değilse eğer, ben her yere gidemem, ben şunu yapamam demiyorsa eğer, tuttuğumu koparırım diyen bir yapısı varsa hiç fark etmez bence." (Gülay)

Yarı-yapılandırılmış form üzerinden yapılan görüşmelerde, görüşmenin gidişatına göre bazı kadın gazetecilere meslekteki kadın sayısını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur.

"Şimdi genç kızlarımız daha çok gelmeye başladı, daha çok olsa daha güzel olur. Kadınların olduğu yerde kalitede var. Hatta kadın patronların daha çok olmasını istiyorum. Gazete sahipliğinde kadınların daha çok söz sahibi olmasını istiyorum. Kadınların kavgası daha kısa sürer, hiç olmadı saç renginden gireriz. Kadınlar ortak yol bulmakta daha başarılı, iş yönetiminde de erkeklerden daha iyiler." (Aslı)

"Yok, yeterli değil ama bazı ekonomik şartlardan dolayı bazı gazeteler muhabir bile çalıştırmıyor, ajanslara abonedir. Yine birçok yere oranla iyi kadın muhabir sayısı Gaziantep'te." (Gülay)

"Yok, çok daha fazla kadın muhabir olması gerekmektedir." (Sibel)

Görüşmecilerin soruyla ilgili düşüncelerinin çoğunlukla toplumsal kabuller doğrultusunda şekillendiğini görmek mümkündür. Biyolojik cinsiyet belirlenimli toplumsal düzene dayalı algı inşasına uygun düşen ifadeler, bu algının geçmişten bugüne hala kendini yeniden ürettiğinin önemli bir belirtisidir.

2.2.9. Ev-İş Hayatı, Evdeki Sorumluluklar

Katılımcıların çoğunluğu toplumsal cinsiyet normlarına uygun olarak, eve dair sorumlulukların kendi üzerlerinde olduğunu ve zaman zaman iş hayatına yansiyabildiğini ve zorlandıklarını belirtmişlerdir.

"Benim, ama eşim de yardımcı oluyor. Evlenip ev hayatı değil ama çocuklar olunca çok etkiledi hayatımı. Şu an ben çok zorlanıyorum mesela. Eve git ödev yap çocuklarla, yemek yap, çok zorlanıyorum diyebilirim. Sabah kalk küçük çocuğu okul için hazırla peş peşe olması beni güçlendirdi. Biraz geç anne oldum ama yine de ev hayatı beni zorluyor. Yemek, çocuğun öz bakımı, çocuğun ödevi vs." (Funda)

Görüşmecinin verdiği cevaba göre, çocuklarla ilgilenmek ve ev işlerini yapmak kadının üstlenmesi gereken sorumluluklardır. Kadının kamusal alanda ekonomiye katılıp, ücretli emekle çalışmasının hiçbir önemi yoktur. Çünkü konu evdeki sorumluluklar ve çocuk bakımına geldiği zaman fedakârlık yapması gereken cinsiyet her zaman kadın olarak görülmektedir.

"Benim sorumluluğumdadır. Biraz etkiliyor. Sabah geç gelebiliyorum mesela ortalığı topluyorum ve günde on beş - yirmi dakika geç gelmek zorunda kalıyorum." (Nuran)

"Annemin sorumluluğundadır, hiçbir iş yapmıyorum ben. Annem babamla yaşıyorum, o yüzden hiçbir iş düşmüyor bana. Bana iş düşmediği için sadece kendimi işime veriyorum." (Nevin)

Araştırma kapsamında kendisiyle derinlemesine görüşme yapılan Mehtap ile kadınların çalışma hayatı, kendisinin kariyer planları üzerine konuşulurken şu ifadeleri kullanmıştır:

"Kadınlara zaten her yerde engel var. Erkekler bayanların çok üst segmentte yer almasını istemiyorlar. Kadın erkek eşit diyorlar, mesela bazı konularda eşit değil, kadın kadındır, erkek erkektir. Zaten bu çizgiyi herkes bilse bir problem ortaya çıkmayacak. Genel olarak kadınların girebileceği yerler var, erkeklerin girebileceği yerler var, biz bu kıstasları bilmiş olsak bugün ülke bu halde olmayacaktı. Bana göre bir evde bayan bayandır, erkek erkektir, herkes görevini, çizgisini bildiği sürece. Bir evin içerisinde kadının görevleri; evinin temizliği, çocuğunun sorumluluğu, evine giriş ve çıkış saati, eşini mağdur etmemek, evindeki düzenidir. Bir erkeğin de sorumluluğu; evini geçindirmektir. Kadın çalışsa da çalışmasa da o evin geçimi o erkeğin üzerindedir. Ama çalışmazsa, evde oturursa o zaman işte kadın erkeğine söz geçirir. Çünkü roller değişiyor erkek kadın, kadın erkek oluyor. Herkes görevini ve sorumluluğunu bilirse böyle bir sıkıntı doğmayacak." (Mehtap)

Buradan hareketle, Mehtap kadının görevlerini sıralarken *"evin temizliği, çocuk bakımı, giriş çıkış saatleri, evin geçimi erkeğin üzerindedir"* ifadeleri kullanarak, ataerkil toplum içerisindeki toplumsal cinsiyet normlarının kadın algısında doğal bir şekilde nasıl yeniden üretildiği çok net bir şekilde gözlenmiştir. Kadın için belirlenmiş bu sözde kurallar ile kadının ve aynı zamanda kadın ya da erkek fark etmeksizin toplum içerisinde sosyalizasyon yaşayan bireyin ataerkil normları algılayabilme ve bunun karşısında durabilme imkanının da çok zor olduğunu söylemek mümkündür.

"Hepsi bende, ben çevreyi de bildiğim için, eşim de daha yoğun olduğu için genelde ben yürütürüm. Ağırılık bendedir." (Aslı)

"Burada tek başıma yaşıyorum kedimle, ama evli olsaydım bunun cevabı nasıl olurdu bilmiyorum." (Leyla)

Görüşmecilerin hemen hemen hepsi iş sorumluluklarının yanında evdeki sorumlulukların da kendileri üzerinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bekâr olan kadınlar, evde anneleri olduğu için bu sorumluluklardan biraz kurtulmuş durumdadırlar, fakat evdeki işler yine bir kadının sorumluluğundadır. Özel alanda patriyarka kadın ezilmişliğinin en önemli sebebini ev içi üretim rolüne bağlamaktadır. Kadınların daha iyi mesleklerde ya da daha iyi pozisyonlarda çalışamamalarının önündeki engel, ev işi yükünün büyük bölümünü üstlenmelerinden kaynaklanmaktadır (Walby, 2016: 69).

Geleneksel ailevi roller ve görevlerin çoğunluğu kadınların üzerinde olduğu için kariyer planı ikincil önem arz etmektedir. Ulus-devlet inşa sürecinde *cahil, okumamış kadından bilgili, kültürlü kadına* dönüştürülen algı da yine kadının birinci asli görevinin evlilik, çocuk bakımı vb. olduğunu söylemiştir.

2.2.10. Medyanın Mevcut Haber Söylemi

Katılımcılara medyanın haber diliyle ilgili ne düşündükleri, cinsiyetçi bir söylemle karşılaşp karşılaşmadıkları sorulmuştur. Mülakat gerçekleştirilen gazetecilerin bir kısmı medyanın haber söyleminde bir sıkıntı görmediklerini, diğer bir kısmı medyanın zaman zaman cinsiyetçi bir tavır takındığını ifade etmişlerdir.

"Alçak, kalles gibi kelimelerinin haberde kullanılmasını sevmiyorum ve doğru da bulmuyorum. Bir hırsızlık olduğu zaman 'kadın hırsız' vurgusunu doğru bulmuyorum. Kendi haberlerimde çok fazla yapmamaya çalışıyorum. Haber dilini doğru bulmuyorum. Hırsızsa hırsız diyorum, kadın vurgusunu yapmıyorum. Kadın haberde kurban konumunda olduğu zaman adını kodluyorlar ama fotoğrafını açıkça veriyorlar. Mağduriyeti yaymayı çok seviyoruz." (Zeynep)

Görüşmeci, medyanın cinsiyetçi haber dilinden oldukça rahatsız olduğunu dile getirmekte ve kadının kurban olarak temsil edilmesinden rahatsız olduğunu belirtmektedir. Medya her fırsatta kadını kurban olarak sunmakta ve bu söylemi sürekli üretmektedir.

"Övünülecek bir durumu yok şu an medyanın. Yıllar içinde çok değişime uğradı. Hırsız yakalandığı zaman erkek hırsız yakalandı denmez ama kadın hırsız yakalandı diye bir başlık atılır yani ben medyanın dilini çok da doğru bulmuyorum. Kadınsa eğer haberin başlığına muhakkak eklenir. Haberleri ya başlık okutturur ya spot okutturur, televizyonda da aynı şekilde. Bazen ben bile çok şikâyet ederim, haberi okutmak için çok alakasız şeyler kullanırlar. Okutabilmek için etik olmayan yollara gidebiliyorlar." (Gülay)

"Öncelikle kadınların cinsel obje olarak lanse edilmesinden nefret ediyorum. Mesela bir trafik kazası oldu kadın sürücü diyorlar, erkek sürücü denmiyor. Medya zaman zaman ne yazık ki kadını cinsel obje olarak daha çok yansıtıyor." (Aslı)

"Kısıtlı, kesinlikle özgür değil. İsteğe bağlı bir haber yapamıyorsun. Bir kadının başarısından ziyade bir kadının darp edilmesi, şiddete maruz kalması çok güzel kullanılıyor medya tarafından." (Mehtap)

"Ben güçlü ve başarılı kadınların haberlerini yapmayı çok seviyorum. Medyada ise kadınlarla ilgili hep şiddet acı, dayak yiyen kadın haberleri var, başarılı kaç tane kadınla ilgili haber gördünüz ki! Ben sürekli bunu değiştirmek için uğraşıyorum ve bu yönde haberler yapmaya çalışıyorum." (Nevin)

Kadınlar, genel olarak medyanın mevcut cinsiyetçi haber dilinden rahatsız olduklarını dile getirmişlerdir. Kitle iletişim araçlarının bireyin tutum ve davranışları değiştirebilme ve yeniden üretme üzerindeki etkisi bugün yadsınamayacak bir gerçektir. Bu yüzden, kadının medyada nasıl temsil edildiği kritik bir öneme sahiptir. Ne yazık ki, Türkiye'deki mevcut medyanın dili oldukça cinsiyetçidir ve kadını cinsel bir meta olarak sunmaktadır. Etkin bir sosyalizasyon aracı olan medya, aynı zamanda kadını her zaman kurban, zulme uğrayan bir imaj içinde kamuoyuna anlatmaktadır. Kadınların başarılarına ve kariyer hayatlarına fazla yer verilmez. Geleneksel medya ve yeni medya denilen dijital alanda da kadının temsili erkek egemen bir dilin süzgecinden geçerek oluşturulmaktadır.

2.2.11. Kariyer Hedefleri

Katılımcılara ileriye dönük kariyer hedeflerinin ne olduğu sorulduğunda, verilen cevaplar arasında; yazı işleri müdürü olarak görev yapan gazeteciler olabileceklerini, zaten en yüksek mevkide çalıştıklarını ve bundan sonrası için emekli olmak istediklerini, bir kısmı editör olmak istediklerini, bunun yanında gazetecilik mesleğinin zorluğundan dolayı mesleği bırakıp akademiye yönelmek istediklerini belirtmişlerdir.

"Şu an yüksek lisans yapıyorum. İşimi seviyorum ama bedenen yoruluyorum. Akademisyenlik düşünüyorum. Aynı zamanda ulusalı kovalayacağım gibi duruyor." (Zeynep)

Yerel medyadan ulusal medyaya geçmeyi isteyen ve kariyer yapmak isteyen tek görüşmeci olan Zeynep, ileriye ve medyanın yapısının ve dilinin değişebileceğine dair oldukça umut verici konuşmuştur.

"Eğer yerel bir gazetede çalışıyorsanız, yükselme imkânınızdan bahsetmek bile saçma. Çünkü yerel bir gazetede muhabir olarak çalışan bir insan, ölene kadar muhabir olarak çalışır. Eğitimli bir insan değil, parası olan bir insan yükselir." (Ayşe)

"Yüksek lisansa başlamak istiyorum. Sahada kadına çok alan bırakmadıkları için kadınlar daha çok akademiye yöneliyorlar. Ama ben ikisini de yapmak istiyorum. Hem akademiye hem de sahada yer almak istiyorum." (Leyla)

"Yerel bir gazetede gelebileceğim son noktadayım. Bundan sonra kendi gazetemi kurmam gerekir ki; şu ortamda akıl karı bir iş değil. Bundan sonra ekstra, anılardan oluşan bir kitap yazabilir miyim acaba diye düşünüyorum." (Sibel)

"Artık emekli olmak istiyorum. Çünkü devlete olan hizmetimi gerçekten tamamlamışım. Çok öyle hedeflediğim bir şey yok, biraz da çocuklarıma zaman ayırmak istiyorum. Yaş bekliyorum emeklilik için." (Funda)

"Emekli olmak. Yazı işleri müdürüyüm. Bundan sonra köşe falan yazarım belki sahada olmazsam." (Nuran)

"Bundan sonra burada devam edersem Kültür-sanat haberleri editörü olmak istiyorum. Kırklı yaşlara kadar muhabir olarak devam edip sonrasında da editör olmak isterim." (Nevin)

"Şu an olabileceğim yerdeyim, bunun bir üst basamağı yok Gaziantep'te." (Gülây)

Yerel medya, ulusal medyaya göre yükselmenin ve kariyer yapmanın daha zor olduğu bir yer denilebilir. Güvencesiz çalışmak ya da maaşın geç yatması gazetecilerin imkân buldukları zaman başka alanlara yönelmek istemelerine neden olmaktadır. Akademiye girmek bu alanların başında gelmektedir. Sektörden ayrılmak istemelerinin en önemli nedeni hiyerarşik ve cinsiyetçi yapısından daha ziyade iyi bir güvencesinin olmamasıdır. Yoğun iş temposu, özel hayata vakit ayıramamak ve düşük ücretler diğer sebepler olarak sıralanabilir.

Yerel medya küçük çaplı yapılanmalar olduğu için genellikle imtiyaz sahibinin önderliğinde işler yürümektedir ve kadın bir gazeteci için genellikle yazı işleri müdürlüğü gelebileceği son nokta olarak görülmektedir. Görüşmecilerin genellikle yüksek kariyer hedeflerinin olmaması ve yerel medyadaki geleceğine dair karamsar olmaları oldukça dikkat çekicidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplum pratiği içerisinde ekonomik, sosyal, tarihsel arenada kadınlar her zaman *ikinci cinsiyet olarak* yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır. Bu düzene, yakın çağdaş tarihe bakıldığında, kadınlar bazı haklar kazanmış olsalar da sadece görünürde erkeklerle eşit haklara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bugün, kadınlar karar mekanizmalarında erkeklerle aynı temsil hakkına sahip değildir. Yönetici koltuğunda oturan kadın sayısı erkeklerle karşılaştırıldığında, kadınlar bugün hala oldukça az bir orana sahiptir. Bunun en önemli nedenlerinden biri; toplumsal cinsiyet normlarının erkekler ve kadınların doğup büyüdüğü kültürel normların içerisinde saklı olmasıdır.

Kadınların iş piyasasına katılımları eskiye oranla oldukça fazla olmasına rağmen, bu sadece niceliksel bir iyileşmedir. Zira yönetimin üst kademesindeki kadın sayısı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde pastanın oldukça az bir dilimini kapsamaktadır. Ülkeden ülkeye küçük farklılıklar olsa da bugün büyük oranda kadının geleneksel rolü ev, çocuk ve aile ile sınırlı olmaktadır. Bu yüzden de iş yaşamında kadınların bazı mevkilere ulaşması çeşitli sebeplerle kısıtlanmaktadır. Kadından öncelikle anne ve eş toplumsal rollerini yerine getirmesi beklenmekte ve iş yaşamı, kariyer istekleri ikinci planda kalmaktadır.

Ataerkil değerler ve onunla sıkı bir ilişki içinde olan toplumsal cinsiyet normları toplumdan topluma farklılık gösterse bile, bugün hala özellikle bizim toplumumuzda etkisini oldukça göstermektedir. Buradan hareketle bu çalışma, toplumsal cinsiyet normlarına ilişkin teorilerin gerçek hayatta nasıl karşılık bulduğunu, bu normların kadın gazetecileri ne derece etkilediğini, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl deneyimlediklerini araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Kadınların içinde buldukları kültür ve edindikleri sosyalizasyonun iş hayatındaki tutum ve davranışlarını etkilediği varsayılmaktadır. Özellikle ataerkil bir

alan olan medya sektöründeki kadın gazetecilerin tutum ve davranışları üzerinden tasarlanmıştır.

Araştırma, Slviya Walby'nin Patriyarka Kuramı'ndan destek alınarak kurgulanmış, kadın gazetecilerin toplumsal cinsiyet normlarını nasıl deneyimledikleri ve ataerkil düzen tarafından inşa edilmiş sosyal gerçekliğin, kadınlar üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğu irdelenmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yola çıkılan çalışmada, belirlenen örneklem ile derinlemesine görüşme sonucunda elde edilen bulgularla gazetecilik mesleğini seçme nedenleri, meslekte kadın - erkek ayrımcılığı, kadın gazetecilerin avantaj ve dezavantajları, gece saatlerinde habere gitmek, gidilen haber türleri, saha ya da ofiste çalışma tercihi, kadın ya da erkek meslektaşla çalışma isteği, mesleğe uygunluk, ev-iş hayatı, evdeki sorumluluklar, medyanın mevcut haber söylemi, kariyer hedefleri olmak üzere başlıklandırma yapılmıştır.

Ataerkil değerlerin meşrulaştırıldığı ve yeniden üretildiği aile, evlilik gibi kurumların günümüzde de bireyler üzerindeki etkisi oldukça büyüktür. Ataerkil değerlerin yeniden üretildiği bir diğer kurum olan medyanın da çalışanların üzerindeki etkisi önemli ölçüdedir ve yine gazetecilerin haber diline de yansıtıldığı görülmektedir. Çalışmaya katılan kadın gazetecilerin bir kısmı toplumsal cinsiyet normlarını, ataerkil kültürel değerleri bir biçimde benimsemekte ve devam ettirmektedir. Yaşça daha genç olan bir kısım ise bu toplumsal cinsiyet normlarının farkında ancak bu konuda özellikle haber söyleminde ellerinden geleni yaptıklarını fakat farklı bir yol izleyemediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmada, toplumsal baskının, çevre baskısının da kadın üzerindeki baskıcı etkisi net olarak görülmektedir. Görüşmeciler genellikle kadın oldukları için her yere rahat girip çıkamadıklarını, çevre tarafından hoş karşılanmadıklarını ve bu yüzden kendilerini geri çekmek zorunda kaldıklarını net bir şekilde ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu, *erkeklerin girebildiği her yere kadınlar giremeyebilir* söylemini benimsemişlerdir. Buradan hareketle, ataerkil kültür içinde şekillenen toplumsal düşünce yapısına göre kadını ikincil konumlandıran çifte standardın, kadın gazeteciler tarafından yeniden üretildiğini söylemek mümkündür.

Çalışmada elde edilen veriler çerçevesinde, kadınların çoğu cinsiyet ayrımcılığıyla doğrudan karşılaşmadıklarını söyleseler de farkında olmadan ayrımcılığa uğramakta, ataerkil ve akabinde toplumsal cinsiyetle bezeli kültür içerisinde yeniden üretilen gerçekliğin farkında olmadan görüşmeciler tarafından doğal olarak benimsendiği anlaşılmaktadır. Bu minvalde, kadınlar bir habere

gittiklerinde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıklarını aksine *pozitif ayrımcılık* yapıldığını ve bu durumdan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan, gittikleri haberlerde haber kaynakları tarafından güler yüzle karşılandıklarını, kendilerine *kız çocuğu, kız evlat, kız kardeş şevkatiyle* yaklaşıldığını belirtmişlerdir. Buradan hareketle katılımcıların verdiği cevaplar baz alındığından ataerkil sistem içerisinde üretilen toplumsal cinsiyet rollerinin hem haber kaynakları tarafından hem de kadın gazetecilerin deneyimleri üzerinden yeniden üretildiği görülmektedir.

Her ne kadar toplumsal cinsiyet normları hem kadın hem erkeğin algısında doğalmış gibi yer etse de kadın bu durumdan daha çok etkilenmekte ve daha dezavantajlı durumda yer almaktadır. Çalışmanın bulgularında rahatça görülebileceği gibi bu roller gazetecinin bir habere gidip gitmemesinde oldukça önemli yere sahiptir. Bu normlar gereği yine kadın gazetecilerin ilgilendikleri ya da ilgilenmek istedikleri alanlar çoğunlukla kültür-sanat, yaşam haberlerini kapsamaktadır. Ekonomi, spor ya da asayiş haberleri kadın gazeteciler tarafından rağbet görmemektedir veya haber editörleri (genelde erkek) tarafından bu alanla ilgili haberlere gönderilmemektedirler.

Walby, Patriyarka Kuramı'nda ailenin; kadının cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldığı en temel toplumsal pratik olarak tanımlar. Erkeğin eve para getirdiği ve kadının evdeki işlerden sorumlu olduğu geleneksel yapıyı çalışmanın bulgularında kadın gazetecilerin birebir deneyimlediği görülmüştür. Evli ve çocuklu gazetecilerle yapılan görüşmelerde, kadınların akşam saatlerinde habere gitmeyi tercih etmediklerini ya da evdeki rollerini destekler nitelikteki haberlere gitmek istediklerini dile getirmişlerdir. Akşam saatlerinde habere gitmek istememelerinin en büyük nedeni ise evdeki sorumluluklar, çocuk bakımı vs. sorumlulukların kendileri üzerinde olmasından kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Geleneksel toplumsal kabullerin kadınların üzerine yüklediği bu sorumlulukların kadın gazeteciler tarafından doğal bir şekilde kabul edildiği ve yeniden üretildiği rahatlıkla görülebilir. Yine bakıldığında bazı görüşmecilerin evdeki işleri yaparken bazen işe geç gittiklerini dile getirmeleri, mevcut toplumsal düzen içerisinde kadınların evdeki sorumluluklarını yerine getirmek için iş yaşamından fedakarlık ettikleri, kariyer yaşamlarını ikinci plana atmaları ile kendilerini ikincil bir konuma ittiklerini ve bu durumun içinde yaşadıkları kültürün içinde şekillenen düzen dolayısıyla gerçekleştiğini söylemek yanlış olmaz.

Walby (2016) patriyarkayı; erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurduğu ve ezdiği toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlar. Çalışmada, bu mevcut patriyarkal

sistemi meydana getiren toplumsal yapılardan daha önce bahsedilmiştir. Bu toplumsal yapılar çalışmanın bulgular ışığında özellikle özel ve kamusal patriyarka bağlamında kendini yeniden ürettiği görülmektedir. Patriyarkayı özel ve kamusal olarak ayırıştıran Walby, sebep olarak özel patriyarkanın aile ve ev ekseninde kadını ezen ve kısıtlayan; kamusal alanda ise devlet ve istihdam alanlarını göstermektedir. Nitekim bu çalışmada da, devlet ve istihdam özelinde kadını sömüren, ikincileştiren ve ezen bir yapılanmadan söz etmek mümkündür.

Aile, özellikle feminist çalışmaların odağında yer alan ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin pekiştirildiği bir kurum olarak görülmektedir. Kitle iletişim araçlarından öncelikle televizyondan yayılan enformasyon ideal aileyi, evi geçindiren rolünde babayı, evde çocuğun bakımını ve ev işlerini üstlenen anne rolünde de kadını olumlamaktadır. Kadınların ev içi emeği üretim sektörünün bir parçası sayılmadığı için herhangi bir ücret talep edememektedir. Geçmişten günümüze kadının iş hayatına katılımında farklılıklar bulunsa da Walby'nin dediği patriyarka ortadan kalkmak yerine sadece değişim göstermektedir. Çalışmanın bulgular kısmında da görülebileceği gibi kadın gazeteciler hem dışarda çalışmakta hem de geleneksel patriyarkal kültür devam ettiği için ailedeki sorumlulukları yerine getirmek durumunda kalmaktadırlar.

Devlet, Walby'nin (2016) ifade ettiği patriyarkayı üreten toplumsal pratiklerin hepsinde kendini açık ve örtük bir şekilde göstermektedir. Devletler gerek yasal düzenlemelerde, gerek yaydığı ideolojide patriyarkal sistemi yeniden üretmektedir. Kadın hareketleriyle birçok haklar kazanılmasına rağmen patriyarka hala varlığını sürdürmektedir. Walby, patriyarkanın biçim değiştirmiş olarak varlığını sürdürmekte olduğunu söylemektedir. Özellikle özel alandaki patriyarkanın kamusal alana kayarak varlığını devam ettirdiğini ifade etmektedir.

Görüşme yapılan gazeteciler haber söyleminde cinsiyetçi bir dil kullanıldığını söylemektedirler ancak bu dili değiştirmek için herhangi bir adım da atmadıklarını ifade etmişlerdir. Görünen o ki medyadaki cinsiyetçi dil kendini her seferinde yeniden üretmektedir. Çalışma bulgularından yola çıkıldığında, medya yapılanmasında geleneksel eril dil söylemini yeniden üreten gazetecilerin varlığından bahsetmek mümkündür. Fakat aynı zamanda bu eril dilin farkına varıp, rahatsızlık duyan katılımcıların varlığından da söz etmek gerekir. Çalışma kapsamında görüşülen kadın gazeteciler birlikte ortak bir dil oluşturmak için henüz bir adım atmamış olsalar da, medya kültürünün içinde her gün yeniden üretilen eril dile karşı bireysel bir duruş

sergilemeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Mevcut eril söylemi değiştirmek için kendi haberlerinde cinsiyetçi bir dil kullanmamaya dikkat ettiklerini özellikle belirtmişlerdir. Bu bakış açısı, ataerkil düzen içinde şekillenen medya pratiklerinin geleceğine dair umudun artmasına neden olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A Theory of Gendered Organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139–158.
<https://doi.org/10.1177/089124390004002002>
- Acker, J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565–569. <https://doi.org/10.2307/2075528>
- Akca B., Emel ve Ergül, S. (2016). Kitle İletişim Çalışmaları Alanında Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarının Gelişimi; Temel Yaklaşımlar ve Çalışmalar Üzerinden Bir Çerçeve Çizme Çabası. In Ş. Yavuz (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri* (1. Basım, pp. 17–40). Heyamola Yayınları.
- Akmeşe, Zuhâl ve Deniz, K. (2015). Kadına Yönelik Cinsiyetçi Söylemin İnternet Haber Portallarında Yer Alma Biçimleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 311–326.
- Alankuş, S. (2007a). *Kadın Odaklı Habercilik*. İletişim Vakfı Yayınları.
- Alankuş, S. (2007b). Önsöz: Neden Kadın Odaklı Habercilik? In S. Alanku (Ed.), *Kadın Odaklı Habercilik* (1.Baskı, pp. 25–67). IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Althusser, Louis. Tümertekin, A. (Çev). (2006). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (2.Basım). İthaki Yayınları.
- Altınay, A. G. (Der. . (2013). Vatan, Millet, Kadınlar. In *Vatan Millet Kadınlar*. İletişim Yayınları.
- Asker, A. (1990). *Türk Basınında Kadın Gazeteciler*. Gazi Üniversitesi.
- Aydın, Suavi (Der) Coşar, Simten. Özman, A. (2015). Popüler Kültür ve Milliyetçilik: Sokağın Hissi. In *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet*. İletişim Yayınları.
- Aytaç, A. M. (2015). *Ailenin Serencamı Türkiye’de Modern Aile Fikri Oluşması*. Dipnot Yayınları.
- Berger, Peter L., Luckmann, Thomas (Çev) Öğütler, V. S. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası* (Birinci Ba). Paradigma Yayıncılık.
- Besler, Senem ve Oruç, İ. (2010). TÜRKİYE’DE VE YAZILI BASINDA KADIN YÖNETİCİLER. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 17–38.
- Bora, A. (2016). *Kadınların Sınıfı* (T. Güney (ed.)). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, Pierre (çev) Yılmaz, B. (2016). *Eril Tahakküm*. Bağlam Yayıncılık.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğim Altüst Edilmesi Çev. Başak Ertür*.
- Çağlar, N. (2014). Haberlerde Cinsiyetçilik Ve Kadın Adaylar. In B. Kuruoğlu, Huriye ve Aydın (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Medya* (1.Baskı, pp. 68–95). Detay Yayıncılık.
- CEDAW. (2016). *Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulunun Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’ne Sunduğu 7. Periyodik Dönem Gölge Raporu*.
https://doi.org/10.5822/978-1-59726-228-6_3_WATER

- Chomsky, Noam (Çev) Yılmaz, A. (1993). *Medya Gerçeği* (Birinci Ba). Karınca Yayın.
- Connell, R. W. (çev) S. C. (2017). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar (Toplum, kişi ve cinsel politika)*. Ayrıntı Yayınları.
- de Beauvoir, Simone (ÇEV) Onaran, B. (1993). - *Kadın "İkinci Cins" Bağımsızlığa Doğru 3.pdf*. Payel Yayınları.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emegi. *Toplum ve Bilim*, 86, 139–170.
- Direk, Z. (2018). *Cinsel Farkın İnşası Felsefi Bir Problem Olarak Cinsiyet*. Metis Yayınları.
- Donovan, Josephine (Çev): Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, F. S. (2005). *Feminist Teori*. İletişim Yayınları.
- Donovan, J. (2014). *Feminist Teori Entelektüel Gelenekler (Çev): Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan*. İletişim Yayınları.
- Durakbaşı, A. (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve “Münevver Erkekler.” In *75 yılda kadınlar ve erkekler* (pp. 29–50). Tarih Vakfı Yayınları.
- Dursun, Ç. (2010). Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği. *Fe Dergisi*, 2(1), 19–32.
- Ecevit, Y. (1998). Türkiye’de ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi. In *75 yılda kadınlar ve erkekler* (pp. 267–284). Tarih Vakfı Yayınları.
- Ecevit, Y. (2017). Türkiye’de Kadın Emegi ve İstihdamını Tartışmak İçin Disiplinlerarası Bir Çerçeve. In G. Yılmaz A. (Ed.), *Çalışma Hayatında Kadın* (pp. 37–47). Marmara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Merkezi.
- Engels, Friedrich. Somer, K. (Çev). (2008). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (14. Baskı). Sol Yayınları.
- Enloe, Cynthia (Çev.) Altınay, Ayşe G. ve Güney, T. (2013). Feminizm, Milliyetçilik ve Militarizm. In A. G. (Der. . Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (pp. 203–226). İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2011). Medyada Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Medya İzleme Grupları. In *Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü*.
- Erol, D. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Türkiye Yazılı Basınında Şiddet Haberleri Ve Haber Fotoğrafları. In B. Kuruoğlu, Huriye ve Aydın (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet ve Medya* (1.Baskı, pp. 31–95). Detay Yayıncılık.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209–230.
http://uvf.ulakbim.gov.tr/uvf/index.php?cwid=9&vtadi=TSOS&c=ebsco&ano=106238_15a4beb4248aa213c177a4a3ef1a742a&?
- Etike, Ş., & Demir, A. S. (2017). Toplumsal Eşitsizlikler ve Kadın Emegi: Medya Endüstrisi Üzerine Bir Araştırma. *Emek Araştırma Dergisi (GEAD)*, 8(12).
- Firestone, Shulamith (Çev) Salman, Y. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği* (2. Basım). Payel Yayınları. <http://library1.nida.ac.th/termpaper6/sd/2554/19755.pdf>
- Fraser, Nancy (Çev.) Özbek, Meral, B. C. (2015). Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı. In Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (3. baskı, pp. 103–132). Hil Yayın.
- Geçit, B. (2013). John Stuart Mill’de Kadının Toplumsal Konumu. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 3(2), 105-127–127.
<https://doi.org/10.18491/bijop.10492>
- Gencil Bek, M. (2003). Yerel politika ve Yerel Medya. In S. (der) Alanku (Ed.), *Medya ve Toplum* (pp. 131–146). İletişim Vakfı Yayınları.

- Gittins, Diana (çev) Erdem, T. (2011). *Aile Sorgulanıyor*. Pencere Yayınları.
- Gülbahar, H. (2007). Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi Ve Medyanın Sorumluluğu. In S. Alankuş (Ed.), *Kadın Odaklı Habercilik* (1.Basım, pp. 85–116). IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Gümüšoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze*. Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Günindi Ersöz, A. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Soyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Güven, S. (2006). *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri* (Üçüncü Bas). Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Habermas, Jürgen (çev) Bora Tanıl, S. M. (2018). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* (15.). İletişim Yayınları.
- Hall, S. (2005). Kültür, Medya ve “İdeolojik Etki.” In M. (Der ve Ç. Küçük (Ed.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (3.Basım, pp. 191–234). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Hanlin, B. (2011). Gazete sahipleri, editörler ve gazeteciler. In Belsey A. ve Chadwick R. (der) Türkoğlu Nurçay (çev) (Ed.), *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (2. Basım, pp. 51–69). Ayrıntı Yayınları.
- Hansen, Mıriam (Çev.) Özbek, M. (2015). Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin “Kamusal Alan ve Tecrübe”si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar. In meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (3.Baskı, pp. 141–176). Hil Yayın.
- İmançer, D. (2006a). Cinsiyet Rolü Temsili: Medya Kültürü, Feminizm, Televizyon ve Seriyaller. In D. İmançer (Ed.), *Medya ve Kadın* (1.Baskı, pp. 47–66). Ebabil Yayıncılık.
- İmançer, D. (2006b). Feminizm ve Yeni Yönelimler. In D. İmançer (Ed.), *Medya ve Kadın* (1. Baskı, pp. 23–38). Ebabil Yayıncılık.
- İmançer, D. (2006c). Toplumsal Cinsiyet Oluşumuna İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar. In Dilek İmner (Ed.), *Medya ve Kadın* (pp. 1–19). Ebabil Yayıncılık.
- Kabadayı, L. (2006). Kadınlar ve Medya: Türk Muhabirlerin Profili, Haber Anlayışı ve Haber Metinlerinde Kadınları Tanımlayışı. In D. İmançer (Ed.), *Medya ve Kadın* (1.Baskı, pp. 103–119). Ebabil Yayıncılık.
- Kancı, Tuba (Der) Coşar, Simten. Özman, A. (2015). Türkiye’de Eğitim, Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Noktaları. In *Milliyetçilik ve Toplumsal Cinsiyet*. İletişim Yayınları.
- Kancı, T. (2008). Cumhuriyetin İlk Yıllarından Bugünlere Ders Kitaplarında Kadınlık ve Erkeklik Kurguları. In *Cinsiyet Halleri*. Varlık Yayınları.
- Kılıçaslan, Seher Cesur & Işık, T. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve efsaneden gerçeğe Türkiye’de kadın*. Nobel Akademik.
- Kocacık, F., & Veda Gökkaya, ve V. B. (2005). TÜRKİYE’DE ÇALIŞAN KADINLAR VE SORUNLARI. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195–219.
- Koloğlu, O. (2015). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi* (M. Kaşitoğlu (ed.)). Pozitif Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (Beşinci Ba). Bağlam Yayıncılık.
- Kuş, E. (2003). *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?* Anı Yayıncılık.
- Kuyucu, M. (2013). Medyada Kadın Olmak: Medya İşletmelerinde Çalışan Kadınların Sorunları. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 2(6), 29–62.
- Lloyd, Genevieve (Çev) Özcan, M. (1996). *Erkek Akıl Batı Felsefesinde “Erkek” ve “Kadın.”* Ayrıntı Yayınları.

- Marshall, Gordon. Akınbay, Osman. Kömürcü, D. (Çev). (2005). *Sosyoloji Sözlüğü* (2. Baskı). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mcquail, Denis ve Windahl, Sven (Çev) Yumlu, K. (2005). *İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında*. İmge Kitabevi Yayınları.
- Mies, Maria vd. (2008). *Son Sömürge: Kadınlar* (B. Akkıyal (ed.); 1.Baskı). İletişim Yayınları. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Mill, John Stuart (Çev) Aksel, B. D. (2016). *Kadınların Özgürleşmesi* (Birinci Ba). Pinhani Yayıncılık.
- Millet, Kate (çev) Selvi, S. (2011). *Cinsel Politika*. Payel Yayınları.
- Mitchell, Juliet (Çev) İnal , Gülseli- Savran, Gülnur - Tekeli, Şirin Tmç, Feraye - Torun, Şule - Zihnioğlu, Y. (2006). *Kadınlar: En Uzun Devrim*. Agora Kitaplığı.
- Mill, J. S. Ö. A. (Çev). (2017). *Kadınların Köleleştirilmesi* (1.Basım). Bilge Kültür Sanat Yayın.
- Mutluer, N. (Ed.). (2008). *Cinsiyet Halleri: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*. Varlık Yayınları.
- Nagel, Joane (Çev.) Bora, A. (2013). Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik. In A. G. Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (pp. 65–101). İletişim Yayınları.
- Negt, Oskar ve Kluge Alexander (Çev.) Özbek, M. (2015). Kamusal Alan ve Tecrübe’ye Giriş. In M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (3.Baskı, pp. 133–139). Hil Yayın.
- Newman, L. K. (2002). Sex, Gender and Culture: Issues in the Definition, Assessment and Treatment of Gender Identity Disorder. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(3), 352–359.
- Nıra Yuval-Davis. (2010). *Cinsiyet ve Millet* (A. Günal (Ed.); 3. Baskı). İletişim Yayınları.
- O. Rose, S. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir?* (D. Karakaya (Ed.)). Can Sanat Yayınları.
- O’Neill, J. (2011). Piyasada Gazetecilik Yapmak. In Belsey A. ve Chadwick R. (der) Türkoğlu Nurçay (çev) (Ed.), *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (2. Basım, pp. 30–50). Ayrıntı Yayınları.
- Oakley, A. (1985). *Sex, Gender and Society*. Gower Publishing Company Limited.
- Öğüt, A. (2006). Türkiye’de Kadın Girişimciliğin ve Yöneticiliğin Önündeki Güçlükler: Cam Tavan Sendromu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 55–77.
- Oktay, A. (1987). *Toplumsal Değişme Ve Basın*. B/F/S Yayınları.
- Özbek, M. (2015). Kamusal Alan Kavramının Kamusallaşması ve Kamu Otoritelerinin Kamusal-Özel Alan Söylemleri. In M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (pp. 671–694). Hil Yayın.
- Özbudun, S. (2007). Noe-Liberalizm ile Ataerkinin “Dansı.” In T. Özbudun, Sibel. Sarı, Cahide. Demirel (Ed.), *Küreselleşme, Kadın ve “Yeni” Ataerki* (1.Baskı, pp. 13–28). Ütopya Yayınevi.
- Phillips, Anne (çev) Türker, A. (1995). *Demokrasinin Cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Punch, F. Keith (Çev) Bayrak, Dursun. Arslan, H. Bader. Akyüz, Z. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (1.Baskı). Siyasal Kitabevi.
- Saigol, Rubina (Çev.) Güney, T. (2013). Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Olarak Kadın Bedenleri. In A. G. (Der. . Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (pp. 227–259). İletişim Yayınları.
- Sallan Gül, S., & Altındal, Y. (2015). Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi*

- Dergisi*, 168–188. <https://doi.org/10.31123/akil.437465>
- Sancar, S. (2011). Türkiye’de Kadın Hareketinin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler. In *Birkaç Arpa Boyu... 21. Yüzyıla Gिरerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar* (1.Baskı, pp. 61–117). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Sancar, S. (2017). *Türk Modernleşmesinin Cnsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar aile Kurar*. İletişim Yayınları.
- Sancar, S. Ü. (2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi. *Doğu-Batı Dergisi*, 29, 1–15.
- Sapmaz, H. (2017). Kadın, Neoliberal Politikalar ve Küreselleşme. *Yasama Dergisi*, 32, 41–63.
- Scott, Joan W. (Çev) Kılıç, A. T. (2007). *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*. Agora Kitaplığı.
- Scott, Joan W. (Der): Fahriye Dinçer, Ö. A. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. Bgst Yayınları.
- Segal, Lynne (Çev) Ersoy, V. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler/ Değişen Erkekler*. Ayrıntı Yayınları.
- Şerifsoy, S. (2013). Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi 1928-1950. In A. G. (Der. . Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (pp. 167–200). İletişim Yayınları.
- Soydan, E., & Alpaslan, N. (2014). Medyanın Doğal Afetlerdeki İşlevi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 7.
- Soysal, D. (2016). *Beauvoir Dersleri: “Evli Kadın” ve “Anne” Üzerine Bir Deneme* (Birinci Ba). Belge Yayınları.
- Steeves, H. L. (2005). Feminist Teoriler ve Medya Çalışmaları. In M. Küçük (Ed.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (3. Basım, pp. 124–189). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Stratford, T. (2011). Kadınlar ve Basın. In *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* (pp. 161–168). Ayrıntı Yayınları.
- Sünbuloğlu, N. Y. (2013). Giriş: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)lere Dair Bir Çerçeve. In N. Y. Sünbuloğlu (Ed.), *Erkek Millet Asker Millet: Türkiye’de Militarizm, Milliyetçilik ve Erkek(lik)ler* (pp. 1–28). İletişim Yayınları.
- Tanrıöver Tufan, H. (2000). Medya Sektöründe Kadın İşgücü. *Toplum ve Bilim*, 86, 171–193.
- Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme. In *75 yılda kadınlar ve erkekler* (pp. 337–346). Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekvar, S. O. (2016). Kadın Gazeteci Olmak: Uçan Haber “Kadın ve Medya” Özel Sayısının İncelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 426–436.
- Tılıç, D. L. (1998). *Utaniyorum Ama Gazeteciyim* (T. Bora (Ed.)). İletişim Yayınları.
- Tokgöz, O. (2015). *Temel Gazetecilik* (11. Baskı). İmge Kitabevi Yayınları.
- Uçak, O., & Erkal, A. (2019). OSMANLI’DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DE YEREL BASININ GELİŞİM SÜRECİ. *SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ AKADEMİK DERGİSİ*. <https://doi.org/10.18094/josc.397938>
- van Zoonen, L. (2002). Medyaya Feminist Yaklaşımlar. In S. (Der. . İrvan (Ed.), *Medya, Kültür, Siyaset* (İkinci Bas, pp. 467–514). Alp Yayınevi.
- Walby, Sylvia (Çev.) Gevrek A., M. (2013). Kadın ve Ulus. In A. G. (Der. . Altınay (Ed.), *Vatan Millet Kadınlar* (5.Baskı, pp. 35–63). İletişim Yayınları.
- Walby, Sylvia (Çev): Osmanoğlu, H. (2016). *Pariyarka Kuramı* (1.Baskı). Dipnot Yayınları.

- Wollstonecraft, Marry (Çev) Hakyemez, D. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Y. Dökmen, Z. (2016). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (S. Erdoğan (Ed.)). Sistem Yayıncılık.
- Yaraman, A. (1999). *Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili*. Bağlam Yayınları.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar* (6. Baskı). Dipnot Yayınları.
- Yazıcı, Ö. (2012). *Yerel Medyada Çalışan Kadın Gazeteciler ve Karşılaştıkları Zorluklar: Antalya Örneği*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Altıncı Ba). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M., & Zoğal, Y. (2015). Kadının İşgücüne Katılımının Tarihsel Gelişimi ve Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler: Türkiye ve Avrupa Örneği. *İRES*.
- Yücel, S. (1999). Yerel Basın. In K. Alemdar (Ed.), *Medya Gücü ve Demokratik Kuramlar* (pp. 174–179). Afa Yayıncılık.
- Zihnioğlu, Y. (2003). *Kadınsız İnkılap (Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği* (Birinci Ba). Metis Yayınları.

EK 1. GÖRÜŞME TABLOSU

(Zeynep): 27 yaşında dört yıldır gazetecilik yapıyor, bekâr. Sigortalı çalışıyor (212) ve basın kartı sahibi. Genellikle muhabir olarak sahada görev yapıyor, bunun yanında çalıştığı kurumun hem televizyon hem de radyo kısmında görev alıyor. İleride akademisyen olmak istiyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 29.02.2020.

(Leyla): 25 yaşında, Şırnaklı, bekâr. İletişim fakültesi mezunu, sigortasız çalışıyor, 2017'den beri gazeteci olarak çalışıyor. Muhabir olarak çalıştığı kurumun yanı sıra freelance olarak ulusal basına içerikler üretiyor. İleride sahada muhabir olarak çalışmanın yanında akademisyen olmak istiyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 06.03.2020.

(Ayşe): 26 yaşında, İskenderunlu, bekâr. İletişim fakültesi mezunu. Sigortalı (212) çalışıyor ve basın kartı sahibi. Dört yıldır gazeteci olarak çalışıyor. Muhabir olarak çalıştığı kurumda genellikle sahada görev yapıyor. "Yerelde muhabir olarak çalışıyorsan ölene kadar muhabir olarak çalışırsın, eğitilmiş olan değil parası olan yükselir" düşüncesine sahip. Görüşmenin yapıldığı tarih: 06.03.2020.

(Funda): 43 yaşında Gaziantep'li, evli ve iki çocuk annesi, lise mezunu. Sigortalı (212) ve basın kartı sahibi. On bir yıldır bu sektörde çalışıyor. Daha önce sahada gazetecilik yapmış ancak şu an ofiste çalışmakta ve daha çok halkla ilişkiler görevini yürütmektedir. Bundan sonrası için emekli olma yaşını bekliyor ve "çocuklarıma daha fazla vakit ayırmak istiyorum" diyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 06.03.2020.

(Sibel): 44 yaşında, Gaziantep'li, bekâr, işletme fakültesi mezunu. Sigortalı (212) çalışıyor, basın kartı sahibi. On dokuz yıldır gazeteci olarak çalışıyor. Şuan çalıştığı gazetede yazı işleri müdürü olarak görev yapıyor. "Şuan yerel bir gazetede gelebileceğim en son noktadayım" ifadelerini kullanıyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 07.03.2020.

(Nuran): 46 yaşında, Gaziantep'li, evli, iletişim fakültesi mezunu. Sigortalı (212) ve basın kartı sahibi. Yirmi yıldır gazeteci olarak çalışıyor. Şuan çalıştığı gazetede yazı işleri müdürü olarak görev yapıyor ve bundan sonrası için isteği artık emekli olmak. Görüşmenin yapıldığı tarih: 11.03.2020.

(Aslı): 45 yaşında, evli, iki çocuğu var. Gaziantep'li ama Ankara'da büyümüş, işletme mezunu, sigortalı (212) ve basın kartı sahibi. On sekiz yıldır köşe yazarı olarak çalışıyor. Kendini gazeteciden çok yazar olarak tanımlıyor. Kariyer hedefleri arasında gazete sahibi olmak var. Görüşmenin yapıldığı tarih: 12.03.2020.

(Pervin): 32 yaşında, Batmanlı, bekâr, iletişim fakültesi mezunu. Sigortasız çalışıyor ve basın kartı yok. Üç-dört yıldır gazeteci olarak çalışıyor. Genellikle sahada muhabir olarak görev

yapıyor. Şuan için belli bir kariyer hedefi olmadığını söyleyen görüşmeci şimdilik yüksek lisansını bitirmeyi hedefliyor.

Görüşmenin yapıldığı tarih: 13.03.2020.

(Mehtap): 39 yaşında, Gaziantepli, bekâr, lise mezunu. Sigortalı (212) ve basın kartı sahibi. On sekiz yıldır bu sektörde çalışıyor. Çalıştığı gazetede kurumun koordinasyon vb. işleriyle ilgileniyor. Şirket yetkilisi olduğunu söyleyen görüşmeci şuan kurumda olabilecek en yüksek pozisyonda çalıştığını ifade ediyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 16.03.2020.

(Gülay): 44 yaşında Karşlı, evli, Piyasa araştırmaları ve reklamcılık mezunu, sigortalı (212) çalışıyor ve basın kartı sahibi. On dokuz yıldır gazetecilik yapıyor. Daha önce gazete kısmında çalışan görüşmeci şuan çalıştığı kurumun dergi kısmında yazı işleri müdürü olarak görev yapıyor. Şuan Gaziantep'te yerel basın kurumunda olabileceği en yüksek pozisyonda çalıştığını vurguluyor. Görüşmenin yapıldığı tarih: 17.03.2020.

(Nevin): 28 yaşında, Gaziantepli, bekâr, iletişim fakültesi mezunu, sigortalı (212) çalışıyor ve basın kartı var. Çalıştığı ajansta muhabir olarak görev yapıyor. Kariyer hedefleri arasında kültür-sanat haberleri editörü olmak var. Görüşmenin yapıldığı tarih: 18.03.2020.

EK 2. KADIN GAZETECİLERE SORULAN SORULAR

- 1) Kaç yaşındasınız? Nerelisiniz?
- 2) Medeni durumunuz nedir? Çocuğunuz var mı?
- 3) Eğitim durumunuz nedir? Hangi okuldan mezunsunuz?
- 4) Neden gazetecilik mesleğini seçtiniz?
- 5) Kaç yıldır bu işi yapıyorsunuz?
- 6) Sigortalı mı çalışıyorsunuz?
- 7) Aldığınız maaş sizi tatmin ediyor mu? Çalışma ortamınızdan memnun musunuz?
- 8) Gece saatlerinde habere gitmeyi tercih eder misiniz, neden?
- 9) Alanda mı ofiste mi çalışmayı tercih edersiniz, neden?
- 10) Genelde ne tür haberlere gidirsiniz, neden? (Seçme şansınız olsa) Ne tür haberlere gitmek istersiniz?
- 11) Kadın ve erkek muhabirler arasında ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?
- 12) Kadın muhabirlerin avantajları ve dezavantajları var mıdır?
- 13) Cinsiyet ayrımcılığına maruz kadınız mı?
- 14) Bir mesleğe uygunluk deyince ne anlıyorsunuz? Sizce gazetecilik kadın için uygun bir meslek mi?
- 15) Medyanın mevcut haber diliyle ilgili ne düşünüyorsunuz?
- 16) Evde ev işleri kimin sorumluluğundadır? Evdeki sorumluluklar iş hayatınızı etkiliyor mu? Etkiliyorsa nasıl?
- 17) Kariyer hedefiniz nedir?